

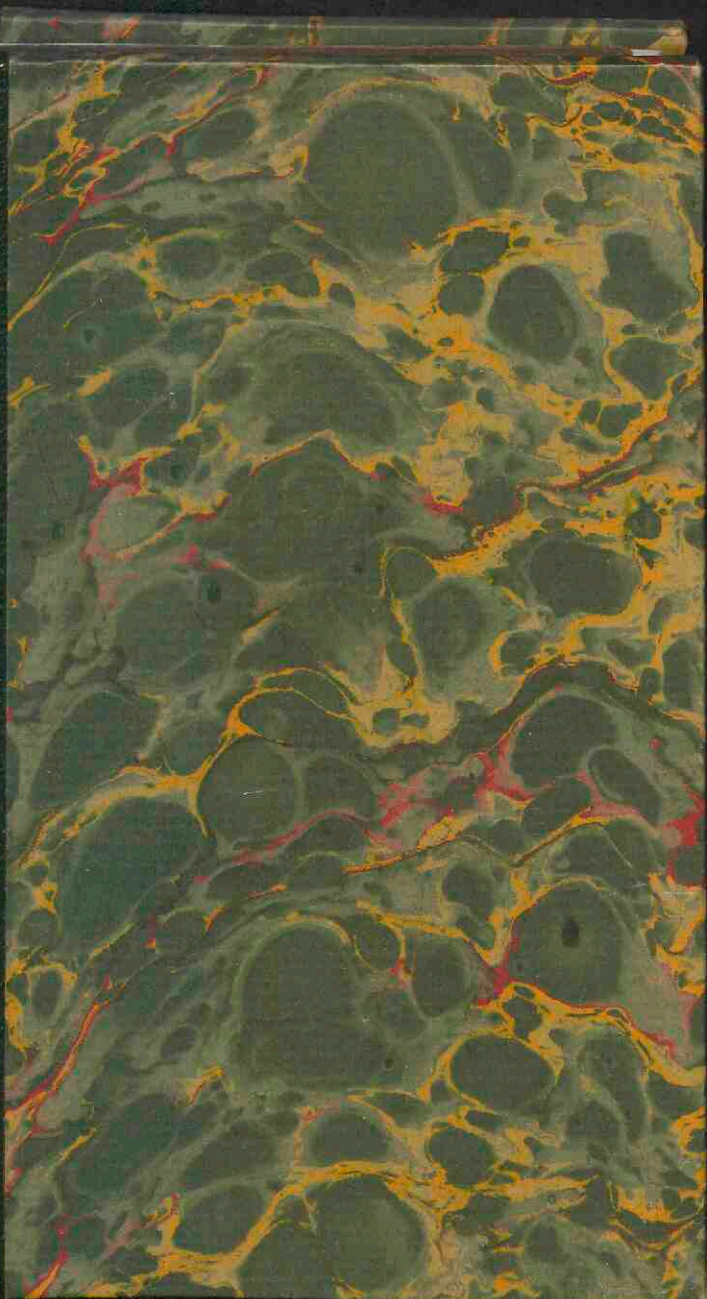

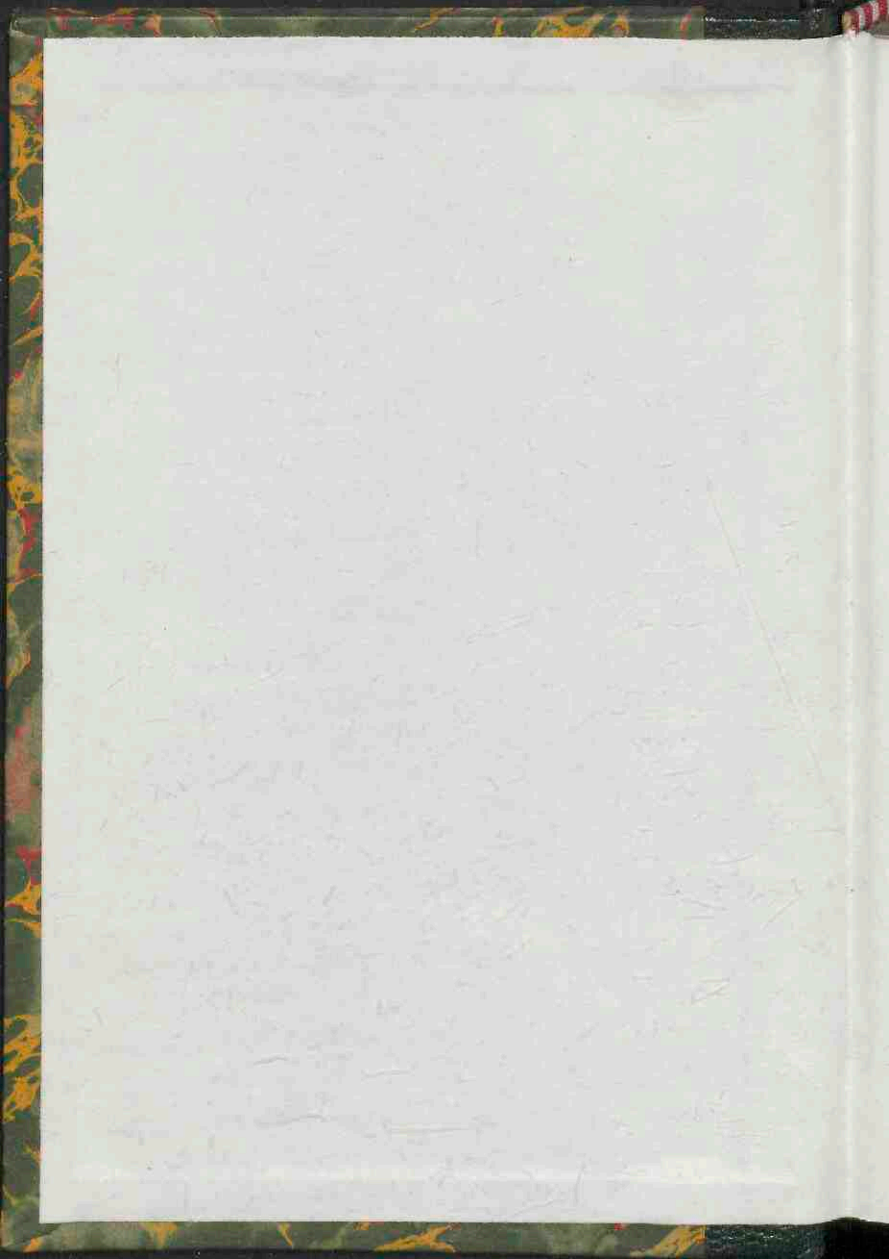
Instructie ende onderwijs in materie van rechte, om verstandt te hebben vander practijcke inden ghescreven rechten, naer stijle der Camere vanden Rade in Vlaenderen ende naer de costuymen van dien lande

<https://hdl.handle.net/1874/235295>

REL

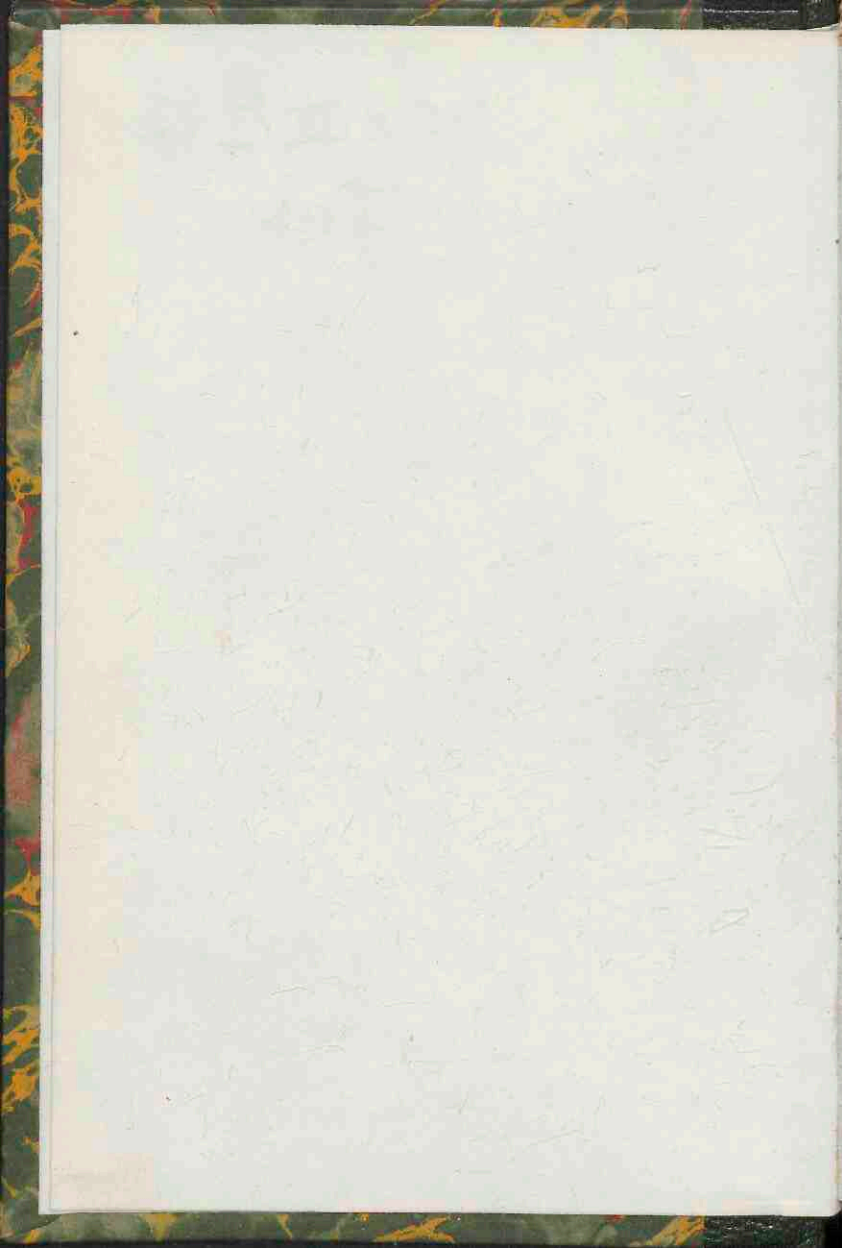
41

ERX II A 42

Ins

Instructie ende

ouderwijs in materie van Rechte / om
verstandt te hebben vander Practische inden
ghescreuen Rechten / naer stile der Ca-
mere vanden Stade in Vlaenderen
ende naer de costumen
van dien lande.

Delemaer
1565

Gheprint Thantwerpen inde Cammer-
stracte inde Muelen / by Hans de Laet.
Anno . M. D. ende Lviij.
Met gratie ende Privilegie
van vter Jaren.

D E Key. Ma. heeft verboden al-
len Drenters / ende Librarians /
Dit Boeck Scheintituleert In-
structie ende onderwijs in materie vā
Rechte. &c. Niet te moghen na Drenten
oft vercoopen / binnen den tijt van vier
Jaren / sonder consent van Jan de Laet
Boeckdrenter Thancwerpen Op de
verbeurte inde Prinslegie besluten. Ge-
gheuen te Swessel int Jaer ons Hee-
ren. M. D. Lij. den. xxvj. Augusti.

Onderteckent
P. de lens.

Den den leser Saluyt.

En seyt gemeelyck, den tijt brégt roosen. Dit is een warachtich woort beminde leser, niet alleé te verstaé op tghene dat vā God geschapé is tot wtwendich onderhoudt en verfrayinge vādē mēsche, maer ooc op alle consté, leeringē, en onderwijs, om tverstād vādē mēsche inwendich te porré ende verwecken tot wijsheyt en eersaemheyt vā leuen. VVant ghelijckerwijs als die ledekens in een lichaem onderhouden worden met goet regiment van spijsē, dranck, rueck, smaeck, goede exercitie ende dyerghelycke: also worden ooc die steden, vryheden ende dorpen in een lantschap salichlyké onderhoudē met goede leeringhe, Rechten, Costumen, Policien en loslijcke vsancien ende oudt hercomen. Alles reyckende tot weluaert vādē landen, paysselycke conuersatie der heeren, wethouderen en ondersaten met malcanderen, elck na zynen doene. Daeromme so is ooc wel te prijsen de diligentie en arbeyt der gheenre, die haer verstant employeren int obserueré vanden Rechten en costuymen vanden lande, stellende de selue in gheschifte, Alsoo als ghedaen heeft seker goet persoon inden lande van Vlaenderen, die welcke voortijts sekere iongers voor ghelesenende ghedictēert heeft ghehad dese

4
Instructie ende onderwijs in materie vā Rech
te, alsoo als hy sulcks gheobserueert ende sel
ue geexperimēteert mocht hebben. VVelcke
voorscreuen Instructie wy nu eerst door de
printe int licht en onder den gemeynen man
laten comen, Des te meer, dat sy ghesundeert
staet op de ghescreuen Keyserlycke Rechten,
alsoo dat blijkt by de allegatiē die in Lati
ne dicwils in dit boeck gheciteert staen. Ende
daeromme sijn alle clerken, ionghe practijci
nen, Procureurs ende Aduocaten, wel te ra
den, dat si dit boeck niet en verachten, mitga
ders dijergelijke, als Dboeck van Exceptiē,
De maniere van Procederen, Item van Cri
minele saken &c. de welcke wij onlancks ooc
geprint hebben, ende die wij noch met
ter tijt printen sullen, wilt God de
heere, die welcke ons allen tot
duechden voorderen
wille door sijn
ghenade.

Instructie int

rote ende sommiere / om de Jonghers
te leere ende verstandt te hebbene vander
practiicke / ende gheleert hebbēde / dat te pūnē
onthoudene naer huerlieder vermogen naer
tghene dies hier na verclāert zyn sal / naer ge-
schreuen rechten / naer stijle ende maniere
van doene inde Camere vanden siade
in Vlaenderen en naer de costūmē
vanden lande / also verre als die
kenelike zyn dē ghenen die
dit zūnē discipulen ghe-
pronuncieert heeft.

Erst is te beginnene vande
gheboden ende beuelen vā
rechte.

Item de beuelē en gebo-
den vādē rechte zyn / cerlick
leue / niemandt quetsen / en
eenen veghelicken tzone gheue. §. Juris præ
cepta, Insti. de Insti. & Jur.

Ende om dit Recht tonderhoudene en elc-
ken te bedwing hene datte tonderhoudene so
zūn in alle plaectē Jagen ghestelt / macht heb-
bende van Viersers / Coninghē / Princē / Ver-
togen Grauen / Gaerderheeren ende dierghe-
lycke de Justicie te exercere en elck naer zūn
macht

Instructie ende ondertwijf
macht / tghemeene volck te constringierene
ende bedwinghene de gheboden van rechte
tonderhoudene.

Item in alle Jugementē daer zyn drie per
sonen / te wetene / de Juge / de heeffschere / de
verweerdere.

Item inde Camere vanden Stade in Vlaen
deren / de welcke Juge ordinaire zyn / zyn der
thien personē Juge alle ghestelt byden prin
ce / die de Jurisdictie ordinaire heeft van hem
seluen / de execucie vā dien latēde / als in zynē
persoon / den voorghenoemden Raedtsheerē.

Item dese derthien persoonen hebbē macht
te bekemene van alle saken die int landt van
Vlaenderen ghebeuren / het si crimmele oft
civile saeken / ten petitioire oft ten possessioire.

Item en zyn dese derthien persoonen / Ju
gen van allē den subiectē in tlandt van Vlaē
derē ghesetē / wel verstaēde dat die smale wet
ten en Onderingē vandē lāde / gelike Ghēdt /
Buggē / Spiē / Torpe / en andere smale stedē
en wetten / mogē vā heurlieder ondersatē be
trockē zynē voor mijn heerē vandē Stade / doe
heeffschē Trenuop vā heurlieder porters ofte
poorterssen / keurbroeders ofte keursusters.

Item en mijne heeren vanden Stade sullen
hier af kenne: ende gemeenlijck alsoo verre
als de betrocken personē / poorters oft poo
terse zyn / keurbroeders ofte keursusters / en
actie personelle is / ende si heeffschers vā ren
uope

wope vander sacke kennen moghen/ renuop
werdt hemlieden aenne gheruist.

Itē maer indien dat die poortere betrocken
worde voor mijn heerē vandē Stade/ althits is
hy betrocken voor zynen Quersten Juge/ in
materie possessoire/ gelijck cōplaintē oft om
saeken de ghene die concernerē de hoochept
mijns geduchts heerē/ twelcke mē heedt tras
privilegie/ ghelijc officiers officierē/ smittēde
faict op hemliedē doende/ infractie van payse
doende/ de vianden van wapenē sustēterēde/
hēliedē wapenē vercoopen/ en vele meer dier
gelijcke. Twelcke mē al heedt tras privilegie/
en souden de smale wettē daer af de kennisse
niet hebben.

Item maer clerckē int landt van Vlaēderē
gesetē/ die mogē met reuerēcie thof vā mijne
heerē vandē Stade declinere seggēde: ic R.
priestere declinere shoofs/ behoudēs de hoo-
chept mijns gheduchts heerē/ sgrauē vā Vlaē.

En midts dat hi R. clerck is/ het en is ghee-
nen noodt dat zyn Juge met hem comen sal/
Te wetene de Bisscop/ om de kennisse te heb-
bene van zynen clerck.

Itē de weerlijckie Jugen die moeten voor
mijne heeren vanden Stade comen/ heesschen
de de kennisse van heurlieder subditen.

De redene is dese/ want mijn heeren van-
dē Stade (also bouē geseyt is) sijn die Juge vā
allē werlijckē persoonē/ en en zyn gheē Juge

8 Instructie ende onderwijs
van gheestelücke personen.

Item van dese derthiene is een Presidēt en
de twaelf Raedts heeren.

Item ende bouen desen so heeft de Prince
omme sine saeken te bewaerene eenen Procu-
reur generael en eenen Advocaet fiscael.

Item int landt van Vlaenderē zyn noch an-
der Jugen / de w elcke zyn sinale wetten van
steden ende heerlicheden / Mannen van lee-
ne van diverschen hoven / Alle de welke Ju-
gen comē by resorte appeele ofte reformacie
inde Camere vanden Raede in Vlaenderen.
Ende van daer in tparle mēt te Mechelē / wt-
ghedaē tghene dies gewijst werdt byden mā-
nen mijns gheduchs heeren / ende den Raedts-
heeren de ghene die een hof maeken tsamen /
welcke mē heedt La chambre legale / wettach-
tighe Camere . Ende dat daer gewijst werdt
als Jugen / dat is arrest.

Itē in rechte zyn noch ander Jugē de welc-
ke men heedt Jugen ghedeleguēert ofte ge-
cōmitteert vanden Seuerstē ter expedicie van
eenighe saken: ghelijck het is inden Prince te
committerene P. ende Claes kēnisse te neme-
ne vandē gheschille tusschē S. en C. hemliedē
macht gheuende de saeke voor hemliedē te be-
leeden / al of die voor hem ofte zinen persoon
beleedt worde en ooc te wilsene. En dit vscert-
men meer int gheestelijck dan int werelijck.

Item daer zyn noch andere personē die ge-
lijcke

lückenisse hebbē van Juge. nochtans en zijn gheen Juge/want de rechten segghen dat si zijn ter ghelückenisse van Juge.

Item dese zijn tweegherande /deene is ghe-naēpt eenē arbitre/ ende vandere eenē arbitra-teur/twelcke is alsoomē zecht int Latijne ami-cabilis compositor, twelcke in Vlaēsche luydt vřindelijcke middelaere.

Item een arbitre is die by partijen ghere-ten werdt omme van huerliedder saken te kē-nene/ende belouē partijen op een pene dat te onderhoudene.

Itē dese arbiters procederē ghelijck de Juge ordinaire soude procederē/ en twijsdom vā hē lieden en is gheē sentencie in rechte geheeten/maer arbitraige ofte in Latijne Laudum.

Itē ende dese arbiters en hebben gheene ex-ecucie van huerliedder seggenschap/noch par-tijen en hebben gheenen noodt tappellerene van huerliedder seggenschap. Maer mē moet staen ten seluen segghenschepe van vreesse te verbeurene pene by partijen beloest. L. j. C. de arbi.

Item de redene is dese/want in allen com-promissen de ghene die partje doen in eenen arbitre ofte arbiters van pene/dat moet hem verstaen van seggenschap tonderhoudene alst louelijck /rechtuærdelijck ghearbitreert is/dat is/naer gheschreuen rechte. In L. arbi-ter. ff. q. sat. da. cogūt en aldus practiquicert mē

Ende is differentie tusschen Juge en arbitre/wat de arbitre en mach geē diffault noch contumacie gheue/so wel doet de Juge:de arbitre en mach de voorcondē niet bedwinghe te deposerene / so wel mach de Juge:de arbitre en mach de voorcondē die voor hē valscheijckē ghetuycht hebbē niet punieren/so wel mach de Juge.

De arbitre en heeft niet meer machts dā hē de partijen en gheuen vder submissie. Tofficie vanden Juge is seer breet.

Nem voor den arbitre recomencie en heeft gheē stede/alsoo si naer rechte wel heeft voor den Juge: arbiters en moghē huerlieder vonnissen ter executie niet legghē/alsoo de Juge zijne wel vermach.

Itē de arbitre mach wel gelt nemē om zijn seggheschap te wtene en partije expedie te doene/en de Juge niet:mē mach vāder sentēcie vande arbitre niet applleren / alsomē wel mach vāder sentēcie vanden Juge/maer mē moet huerlieder seggheschap betreckē ad arbitriū boni viri,dats te segghene gereformeeret bidē ordinaire L.societatē, s.arbitriū, ff.prof.

Itē en de Juge en arbitre ghelijckē hierinne/dat si procederē ordinaerlijck/en gheue dē processe zijne volle ledē ghelijck de Juge sine sentēcie gheheeten laudū ghepronunchieert in geschrifte/en de partijē cōdempneert inde
kosten

coftē als accessoir / maer n̄z inde vruchtē schaden en̄ interestē / ten si expresselijc besprokē.

Itē dulle / stōme / douue / slauē / weefē / verwa tene / vrouwē / collegien ofte lichamē van wet te / specialijck als de sake voor hēliedē hangt / maer wel particuliere personē wter wet / per soonen die onder heur Jarē z̄j / Abten / Prio ren / Regulierē / Munchē / Religieusen / Pre dicairē / Minnebroeders ende diergelijcke / en moghen gheen arbiters wesen. Ende ins ghelijcē niemandt in zijns selfs saeke.

Bisschoppen moghē wel arbiters z̄j / wāt si vermoghen alle Jurisdiccie.

Itē de submissie ofte cōpromis in arbiters moeten ghepasseert z̄j authentijckelijck voor eenighe Juge / voor notaris tabelioē ofte an der personē publicke presēt voorconden. En de moet daeraf ghemaecht z̄jn een Acte ofte instrument / naer welcke de arbitre hem re ghele.

Itē in allen cōpromissen die de partijen doē in arbiters / moētē z̄j noodtsakelijc twee pūcten / te wetene dach en̄ peene oft eedt inde stede van peene. Dach binnen den welckē de arbiters tproces makē / en̄ huerliedē segghenschap wten / Ende peene ofte eedt / daermede de partijē dwinghelijck werdt tsegghenschap te moghen onderhoudene.

Item de submissie gaet wte ende is extract als darbitre z̄j segghenscap geseyt heeft. L. diē proferre.

proferre, ff. de arbit. soo doek is als den dach daer toe gheslegt gheerpicert is. Ende en is de arbitre niet dringheliick den tyt te laeten verlinghe of hy en wille, L. si dies, & L. aliter, ff. eo. titu.

Item de submissie is wte/ als deē of dāder vander partijen sterft. Ende en zyn de hovys vanden dooden niet dringheliick de arremen ten daeraf aen te nemene/ si en willen, L. non distinguemus soluto, ff. eo.

Item de submissie is oock wte als een van den arbiters sterft/ en en zyn dander arbiters niet dringelijc met nieuwe compromisse te procederene/ ten waere anderfins besproken/ & ratio est, quia mors omnia soluit.

Item de submissie is oock wte naer den tyt van drie Jaren/ alffer gheenen tyt toe gestelt en is. vt plenē disputat, Specul. In titul. de arbit. §. differre, versic, vel infra triennium.

Item de submissie is oock wte als si vand seluer saeke litiscontesteren voor eenigen Juge / ofte dat deen ofte dander cessie doet van goede.

Itē de sentencie ofte proprie laudū, twelcke is tsegghēschap/ en wert niet geerecuteert bydē arbiters/ want si gheene execucie en ver mogē/ en execucie is vander middele Justicie/ de welcke de arbiters niet en vermogen/ ghelijck bouen gheseyt is/ wāt men staet ten segghenschepe wt vreesse vander pepne.

Item

Item heurlieder segghenscap zoude moete gheexecuteert wese byde Juge ordinaire vander plaetse daer partijē wonachtich sijn. En dit werdt oock gemeenlick ghepractiqueert in dit landt van Vlaenderen in smale wette. L, à diao Pio, ff, de sen, & Re.

Item maer is wel waer dat mijn heerē vanden stade in Vlaenderen gheene execucie en souden willen doen op condēpnacie van arbiters, noch oock op condēpnacie van eenigē smale wetten in Vlaenderen gheseten.

Item wt dien dat bouē gheseyt is dat derecucie is vander middele iusticie/ soo moetmen wete dat naer rechte de Juge hebben hooghe Justicie/ middele/ ende neerdere.

Itē de Jugen/ te wetene mine heeren vanden stade in Vlaenderē/ die hebbē alle Justicie/ hooghe/ middele/ ende neerdere.

Itē hooghe Justicie/ is te hebbene de macht van leuende lijf ter doot te bringhene/ inde quaet doenders.

Item execucie van wijsdōme weesen voochden te geuene/ en ander ghelicke saeken/ sijn naer rechte vander middele iusticie.

Item simple Jurisdiccie/ is kennesse te neme in sakiē pecuniare ende ciuile van cleender importancie.

Itē is te wetene/ van tghene dies eenen Juge gheoorloeft is te kennene/ so werdt dē seluen Juge gheconsenteert de execucie vā diē.

Instructie ende ondertwys
 L, si cui iurisdictiono. & L, Imperium, ff, de iurisdictione, omnium iudic.

Itē arbitrateurs zyn die by partijs genomē werden / niet omme datse kennisse nemen sou den tusschen partijen / maer om dat si partijen verliken souden / ende paps tusschen heere leeden maken.

Item men moet weten / datmen vindt vele heerlichkeiten in Vlaenderen / die hebben alle iusticie / hooghe / middele ende neerdere.

Item ende de ghene die sulcke iusticie hebben / doen die exerceren / het si by mannen ofte Schepenen / ende gemeenlick by Schepenen.

Item ditte is ghenoech omme de ionghers geïnstrueert te zyne inde practycke / also verre alst aengaet den eersten persoon noodtsackelijc wesende in iugemente.

Wanden tweetsten persoon te wetene den Acteur.

De tweetste persoō die necessaire is in iugemente / is de Acteur.

Itē ende de Acteur is de ghene die agieren mach teghens eenen anderen.

Item ende gheweten wien dat verboden is te agieren in saecken Ciuilen / ofte te accusere in saken criminelen / so salmen wetē wie agieren moghen oft accuseren.

Itē agieren oft accuserē mogen alle de ghene dient vā rechts wegen niet verbodē en is.

Item

Item van rechts wegen is gheseyt dat een weese ofte die ghene die onder zyn iaren van xiiij. iaren/sonder zynē voocht ofte consent vā zynen curateurs niet en behoort te agierene noch en behoort betrocken te werdene/ten sy by wete van zynen voocht. L. & ij. C. de his qui legit. per. stan. ha.

Item insghelijcks is vanden ghenen dien verbodē is/de alienacie oft administracie van heuren goede.

Item ende vele meer andere persoonen zyn in rechte verbodē te agierene/die hier wt cort heden achter ghelaten zyn te reciterene.

Item ende al eest dat dese persoonen verbo den is te agierene van rechte/nochtans het is inden Jugen den seluē persoonen te auctorise rene/henliedē geuēde curateurs ad lites, om te moghen agierene.

Item een verwaten mensche en mach niet agieren / ten ware zyne absolucie hebbende. c. primo de excep. lib. vj.

Item alle religieusen die ghene die subiect zyn heuren ouersten / ende in zyn obediencie/ en moghen niet agieren sonder tconsent van heuren prelaet/cum velle non habeant.

Item kinderen en serui die in subiectie zyn van heuren vader oft van heurē heer/en moghen sonder tconsent van heuren vadere ofte heer niet agieren ofte accuseren.

Item van desen serui en practiquieertmen

Instructie ende ondertwys
in Vlaenderen niet.

Item in sommighe plecken practiqueert
men dat twiÿf in ciuile saechē sonder tconsent
van haren man niet ageren en mach / want
twiÿf is in subiectie van heuren man / het en
ware dat twiÿf een coopwif waer.

Item trecht nochtans en verbiert niet twiÿf
sonder tconsent van haren man te moghen
agierene.

Item ende (also de doctueren in rechte scri
uende) segghen sulcke costumē / te wetene
niet te agierene sonder tconsent van heuren
man / die is duechdelich.

Item maer in Vlaenderen de selue costumē
en heeft gheen stede / ende is cortelinghe
ghepractiqueert inde camere vanden rade in
Vlaenderen.

Item van deser materie schrijft vele Bar. In
tracta, suo de cōsuetu, Bi, in ti, suo primo, §.
quarto, & ibi vide.

**Vanden derden persoon nood-
sakenlijck in iugemente / te
wetene de Verweerere.**

De derde persoō noetsakenlijc wesende
in iugemente / is de ghene die opghe
roepen werdt / en mach hem behelpē
met alle exceptien defensien en weeren / het si
teghens den iuge / te wetene / exceptie decli-
natoire /

natoire / dilatoire / ofte peremptoire / daeraf hier beneden breedere ghesproken sal wordē.

Item ende want de meyninghe vandē ghenen die dit sinen discipulen ghepronuncieert heeft / is sine discipulē te instruerene vā tghene diesmen nae Rechte style vander camere vanden Raede in Vlaenderē gheuseert heeft / ende dat hi die drii persoonen ghenaept heeft die van noode zyn in iugemente / soo is nu vā noode te wetene hoe datmen in iugemēte geraeckt / en by wat middelen / ende hieromme is van noode te spreken van obligacien / actien / ende daghinghen.

Van obligacien / actien ende daghinghen ofte citacien

Erst van obligacien want tot obligatiē De ob
rijsst actie / ende niemant en mach agie- ligatio
ren sonder actie. nibus.

Obligatie / is een verbont van Rechtsme-
ghen gheintroduceert / daer by dat permant
gheconstrangieert werdt eenighe saken te be-
talene ofte volcomene. Insti. de obligatio.

Itē / Actie es tgene dat beloost wordt / dat te
prosequerene en veruolgene. Insti. de actio.

Item / ende dit moet wesen by oproepinge
voor den Juge.

Exemple / J. beloost R. by zūnder cedul-
le te betalene seker penninghe die hy R. J.
gheleendt heeft.

Dese

Dese belofste vā betalinghe / es een verbin dinghe oft obligatie.

Item / tot desen verbande rijst actie / indien datmen in ghebreke waer / die beloofde pen ningen te betalene: ende in ghebreke zijnde / so soudemen moeten doen roepen *Jl.* te compara rene voor den Juge.

Item / int coopen ende vercoopen es ooc eē verbāt. Als mē tselue naer dattet besprokē is / niet en volcompt / so rijst er oock wte eē actie / diemen in rechte heedt / *actio empti & vend.* om te agierene teghens den coopere ofte ver coopere / die in ghebreke mach wesen tcon tract te volcomene.

Item ende aldus ist van allen obligacien ende contracten.

Item / als de contracten niet volcomen en worden / oft ons niet ghegheuen oft gelaten en wordt dat ons toebehoort / soo ist van noo de dat datte veruolcht woordt by iusticien /

Wā op roepin ghe. Want oproepinghe es tveghinsele van allen actien diemen wilt instellen. *Omniū actionū instituendatū principiū ab ea parte edicti proficiscitur, quā Prætor edicit de in ius vocādo. Vtique enim in primis aduersarius in ius vocādus est, ad eū vocādus: id est qui ius dicturus sit §. oīm Insti. de pœna tem. liti.*

Itē ende practiquerēde dese oproepinghen naer tghene diesmen int ghemeyne recht vint ghescreuen / en oock gheobserveert inde came re

te vanden rade in Vlaenderē/soe is te wetene dat oproepinghe van noede is in iugemente.

Want men en behoort niemant te condemneren ongheroepen ende onghehoort.

Exemple van onsen Iheere van tghene dat in Genesi staet ghescreuen/ naedat Adam ghesondicht hadde / al eer dat Adā vertaecht was tot dē paradīse / onse Iheer hem willēde hoorē in sijn excuse seide/ Adā waer sidi / hē roepēde/ En hi sijn excuse doede seide/ Iheere droef die ghi my ghegheue hebt/ heeft my be droghen. Hier was Adam gheroepen en sijn excuse ghehoort.

Item maer is wel waer / dat een persoon opgeroepen sijnde/ende ghecontinuaceert be hoorlick in sommighe saekē bi eenē deffaulte/ in sommighe saeckē bi twee / en ghemeinlick by drien / Ende in crimmelen saecken bi vier deffaulten (daer af toerde gheheetē is nae die stijl vander Camere vanden Raede in Vlaenderen/toerde deffault superabundant) zoudemen moghen cōdempneren/al en waer hy niet ghehoort.

Itē de oproepinghe die vindtmen in Rechte in twee manierē/Deene is vocale/ende dāder dpe is reele by arreste vandē persoon diemen oproept ende gheuaghē bringt ende ghearresteert voordē Juge/Wā desen oproepinghē werdt ghesproken inde lope Sed & si his qui ff, de in ius vocā, et ibi videat Latinus, cum

hæc pronuntiata fuere pro iuuenibus volentibus
 practicam addiscere & scire.

Item van dese reele citacie ende oproepinghe en is al nu niet vele te segghene / dan alleenlijck te gheueene eenen generalen regule nae de costumme stants van Vlaenderen / dat alle arresten berecht moetē zyn ter pleckē daer de selue arresten en vanghinghē geboerē / ten waer dat desen persoon diemē arresteert ofte vāgt by dē Prinsche gepriuelegeert ware / n̄ arresteerlic wesende onbewetticht en onverwonnē / gelijc die vā dē vrie zyn bi priuilegie intorpe en Brugsche quartier / en inde stedē re sorterde tē hoofde te Brugge ofte ten Wyse.

Item men sal dan hier alleene prosequerē immediate die daghinghe vocale.

Item om tot dien te comene / soo is te weten hoe ende in wat manieren datmen hier toe gheraect na ghemeenen Rechte ende diesinē gheobserueert mach hebben inde camere van den Staede in Vlaenderen.

Item men moet weten nae Rechte / dat een kind sinē Vadere die hē gheemācipeert heeft / (dat is wt sinen ate ende dranch ende wt zinder subiectie ghedaē heeft / makende hē zins selfs man) en soude zinnen Vadere niet mogē oproepē / sonder (als vore) te hebbene expres consent vanden Juge.

Item en alsoo eest oock van seruile personē die libere gemaect werdē by huerlid̄ Heerren

ren/ dat si den seluen huerlieden heer niet en souwen moghē oproepen/het en waer by expressen cōsente vande Juge. hier af spreect de lop quique. § prætor. ff de in ius vocan.

Item van desen en vseertmen niet in dit landt van Vlaenderen.

Item maer als een kint zijns selfs is/het si by houwelijckie / ofte zijns selfs gemaecht by emancipatie / wt sinen aete ende dranche doede/ en niet meer in sine subiectie wesende / het soude sinen Vadere moghen oproepē/ hebbēde licentiam Principis.

Item ende also langhe als de sone zijn soude inde subiectie van sinen Vadere / de oproepinghe en soude al niet dooghē. Wāt tusschē Vadere en kindt / tselue kint in subiectie wesende / en is gheen actie.

Item ende oproepinghe is om te experimēterene trecht datmen hebben mach L. i. de in ius vocan.

Item mē practiqueert inde camere vande staedt in Vlaenderen / dat soo wanneer mē pe- mant wilt doen daghen / men gheeft ouere se here supplicatie ten houe.

Item ende niemant en can dat ghedoē / ten ware dat by actie hadde. Nemo enim sine ac- tione experitur.

Itē in welke supplicatie staet ghenarveert de cause waeromme men versoecke eenen an deren opgheroepen te hebbene.

Item het en is gheenen noot / datmen in de selue supplicatie narreert / oft noempt daectie vanden suppliant / maer is ghenoech / dat die suppliant geest te kennen sijn stuck / sonder iet te verswighen / oft te kennen sijn stuck meer dan die ghelegentheyt vander zake is.

Emmers tghene dat den Prinsche / ofte Juge zoude moghen moueren tmandement te verleenen ofte niet.

Item ende na de ghelegentheden vander sake soo expedieert de Juge sijn mandemēt ofte provisie die hy partijen verleent.

Item het is vā noode dat de daghinghe gedaē wert wt laste en beuele vande Juge / wāt anders en soudt gheen citacie wesen / en niet dooghē / L. fina. C. de exi. re. Auct. de questō. circa medium, collat. sexta.

Item ditte obserueertmen in groote hoven mandementen terpedierene in gheschifte ghelick voor minē Heeren vande Staede in Vlaēderen / voor mijne Heeren vade hooghē Staede / ende int parlement van Parijs / ende dierghelicke hoven.

Item maer voor wetten / ende hoven / daertmen agiert van zaeken die van cleenderen preiudicien sijn / en vserctmen niet eenighe mandementen in gheschifte / ghelick te Gendt / te Brugge / ende in veel meer ander plaetsen in Vlaenderen.

Itē den executers ofte huerlieden dienaers die

die officie hebben omme partijē te dachuæ-
dene / is ghegeuē eē generael beuel met huer-
liedē officie / partijē te moghen dachwardene
dies versocht zijnde / welck ghenoech is / vt in
Aucten. de exhi. re. §. sanximus. collat. quin-
ta. De hoc vide Iohā. Fabri Insti. de pe. teme.
litigā. §. omnium autem actionum.

Item ende daermen vseert van mandemen-
ten int ghescrijft / het moet blijcken vandē mā-
dementē by den Juge ghegeuen ende ghecon-
fenteert. L. prima. C. de manda. princi.

Item het soude oech wel moghen sijn / dat
een Juge by sijnen woordē beuolen soude heb-
ben een executie oft adiournemēt te doen son-
der ghescrijft eenen executeur / Ende dat blijckē-
de / tselue adiournement is goet. iuxta notat a
in L. ea quidem. C. de accusa.

Item die prouisie ten versoecke van partijē
gheexpedieert wesende / die werdt ghepresen-
teert dē executeur / die welke sijn die doormaer-
ders / in de camere van Rechte in Vlaenderen.

Itē de welke duerwaerders en officiers ge-
houdē sijn vā Rechts weghē / op pene vā ghe-
punitert te sijne dmadement hēlieden gepresen-
teert ter executie te legghen na sijne vorme en
inhouden / dat niet excederende.

Item hier nae (en God wilt) sullē ghestelt
werdē nae die sommiere maniere vā procede-
rē / diuersche formularē vā mandemētē / in di-
uersche actien / daermen die partijē dachuært.

Item maer ter tijt van nu is ghenoech / datmen verstaet dat eenighe mādamentē van den Juge inhouden vernant te dachuaerden simpliciter / ghelijck in actie van iniurie / in criminele accusatien / en dierghelijcke.

Item ander zyn mādementen inhoudende beuelē vet te gheue / vet te restitueren / oft vet te betalene / ende dierghelijcke.

Item hier moeten de beuelen eerst ghedaē sijn / eer men tadiournement doen mach.

Want indien men de beuelen obedieert / mē doet gheen adiournement.

Item ende tadiournemēt datmen doen soude / dat waer te vergeefs / hoc wel dat sommighe segghen / al en waren die beuelen niet gedaen / tadiournement soude stede hebben.

Item en behoordt die gedaighde (dat is die ghene die gheadiourneert wert) te comparerē voor dē Juge daer hy gedaecht werdt / hepsch te verhooren / teghens den hepsch topposerē / oft ten seluen hepsche tacquiescerē / oft te obedieren / want het is ghenoech / dat haer partije opposeert in iudicio.

Itē maer indie dat die partije haer in iudicio n̄ en opposeert / maer obedieert dē beuelē / die gedaē hebbē geweest van te voorē / tadiournement sal wesen ten cost vandē ghenen die tadiournement doet doē. Die redene is dese / wāt die Juge beueelt byden mādementē / die beuelen te doen doen / der partije te geuenen seker som-

somme van penninghen.

Item te dien beuelen mach partijē genoech doen. En het mandemēt houdt in / in cas van oppositie oft delape/dadiournement te doen.

Item obediēde dan dē beuelen dadiournement is te vergeefs/hoe wel (alsoe bouē ge seyt is) dadiournement houdt stede/ten coste vanden ghenen diēt heeft doen doen / Ende behoort den impetrant van mandementē hem seluen te imputerene/ die sulcke executie executeur ghenomen heeft zjn mandement niet verstaende in wat maniere hy executeur een mandement hem ghepresenteert behoort ter executie te legghene/L. cum mandato, circa finem, ff. de eo.

Item maer de duerwaerdere die sal gehou- den zjn de zelue costen den acteur ofte impe- trant van mandemēte te rembourseren / wāt die duerwaerdere die stelt hem ter officien/ die hy niet en can.

Item / die duertwaerdere die moet daghen partijē/ende henlieden gheuen competenten dach/omme voor den Juge te compareren.

Item ende eest te comparerene voor mijn Heeren vanden Staede in Vlaēderen/so moe- ten die partijē acht dagen hebben ten alder- minsten.

Item ende corderen dach assignerēde/ men soude de daghinghe blameren/ ende eysschen voorloof van houe/ ende costen / het en waer

Instructie ende onderwijs
dat partijē expresselick die accepteerde.

Item hy moet oeck dachuaerden partijē / ten
sulcken daghen als de Juge tē Rechte sidt.

Item mijn Heeren vanden Stade in Vlaert-
deren sitten te Rechte / Dinsdaechs en des
Vrijdaechs.

Item ende datmē pemanden dachuaerde te
comparerē voor mijnē Heeren vanden Stade /
smaendaechs / woendaechs / sonderdaechs /
oft saterdaechs / gheen ordinariē dingdach zij
be / die daghinghe en soude niet dooghen / ende
men soude op die daghinghe gheen deffault
gheuen.

Item men behoort oeck niemande te dach-
uaerden teenen feestelijcken daghe / ten waere
dat den feestelijcken dach / waer den dach van
dē ordinariē dingdach / die geprolongiert wert
totten naesten daghe / gheen feest sijnde. iuxta
nota. in c. primo de Ferijs . Ende men mach
oock wel daginghe doen / op feestelijke daghē.
vt late in decis. de exhi. c. xv. tractatur.

Itē die duermaerder oft executeur die moet /
derploitt ghedaen sijnde / sijn relacien maken /
ende den Juge certifieeren / dat hy den persoon
die hem ghelast iste dachuaerde / gedachuert
heest sprekēde sijn persoon / oft sijn daghinghe
doende tsijnen huyse / daer hy wonachtich is /
noemende oeck die plecke / daer sijn domicilie
is / op aduentuere / oft hy int twe pleckē huys
hieldē.

Item

Itē een duerwaerder makende eē quade relacie/die valsck is/ die behoert ghepunieert te sijne/als een valschaert.

Item in materie van reformatiē/appeelen/het is genoeg datmen den wettelijken maēheer dachu aerde / ende oech die roethouders/ te comparerē voor den Juge vandē appeele/ oft reformatien/ter plecken daer sijn te recht sit ten/Ende ten is gheenē noot/datmen gae ter woensleden van elcken.

Item maer vindtmense ter plecken niet/soo moetmen gaen thuerlieden woensle/oft huerlieden persoon sprekende/elck int particulaer.

Item ende vindtmense niet ter plecken daer twonnisse ghegheue is/ende dat te dier plecke huerliedē persone niet vindelijck en ware/so soude dadiournement dooghen ghedaen sijnde ter presentie vā bystāders/ter plecken daer sijn te rechte te sitten pleghen. *Iuxta nota. in L. §. dies & §. adeundi. ff. quando appellandum sit.*

Item in materie beneficiale/ten possessoire is ghenoech/datmen die daghinghe doe/ter plecken daert tbeneficie ghelegghen is/indien dpe aduersaris bysten dē lande woenachtich is / ende al waer hy woenachtich int landt / so soudemē dpe daghinghe doen in loco beneficij.

Item maer het waer redelijck eñ conueniēt/ de daghinghe sijnde in loco beneficij/datmen
die

die liet weten den aduersarius zynen persoon ofte tzynder domicilie / en dit waer sekerlyck gheexploicteert / hoe wel dat eenighe souwē willen segghen dat ghenoech waere terploict te doene in loco beneficij / ende sonderlinghe daer tbeneficie begheert residencie personele.

Item al is bouen gheseyt / dat een daeghinghe behoort te ghebuere ten persooone vanden ghenen diemē dachuaerdē wilt / ofte tzynde domicilie / het en is gheenē noodt / dat dese twee beyde cōcurreren / maer is ghenoech datmen die daghinghe in eender manier ofte in dander doen.

Item het is oock te wetene / dat. P. vindinge tja voor den Juge / sonder daghinghe zoude moghen heysch maeken / ende hem heysfchen een Somme van penninghē / ende Jan zoude hier op moētē andtwerdē de æquitare / maer riguer van recht en wilt dit niet

Item een persoon van wien men verskeret wilt wesen / geuōdē voor den Juge / mē mach teghens hem heysch makē / ende versoeken / verskeret te sine sonder daghinghe / Ende dit vseertmen oock nae de syle vander Camere vanden Staede in Vlaenderen / ende de redene is dese / want verskerthede die begeert haeste omme partijen te wachtere / elck anderen gries te doene.

Item in materien van appele / daer moet de Juge (die twyfsdom ghegheue heeft) ghe-dachuaert

Dachuaert zijn/ ende de partie te wiës profijte
 tselue wijsdom ghegheue is/ die moet de we-
 te hebben vander daghinghe/ ende haer ghe-
 intimeert de daghinghe vandē Juge/ ten en
 de dat partije come mettē Juge die twonnisse
 ghegheuen heeft/ ende helpen sustineren tsel-
 ue vonnisse. Inghelijcx eest in materien van
 Reformatien.

Item ende de duertwaerdere die sulcke da-
 ginghe doet/ is ghehouden vanden reformāt
 ofte appellant / naer de style vande Camere
 seker te nemen totter sommen van drie hon-
 dert ponden Parisijs/ welcken sekere hi in zjn
 relatie specificeren moet.

Item ende en es van gheenē noode te dach-
 uaerdē de geheele wet/ ofte alle die Scepenen
 die twonnisse ghegheuen hebben/ maer is ge-
 noech dat de meeste menichte vā diē / omme
 te representerene eē volle banck/ gedaecht zij.

Item alst eenen duertwardere ghelast is/
 een conuent metten prelaet te dachuaerdene/
 het is ghenoech dat inē de daghinghe doe sou
 de ten persone vanden Prisor binnen den
 Cloester/ indiē dat hi daer present is/ ofte dat
 men de selue daghinghe doe ten persone van
 vemandt die vanden ghetale is vanden ghe-
 nen diemē ghedachuaert wil hebbē / hoe wel
 dat eenighe seggen dat de selue daghinghe
 (waer af bouē ghesprokē is) behoort gedaen
 te zijne int Capittel ten luydene vāder cloche/
 ende

Instructie ende ondertwōs
 en̄ dīt wordt ghesundeert in glo. L. aliud §.
 refertur ff. de Reg. Iu. c. si. capitulo de cōces.
 præben. Lib. vi.

Item in materie vā nieuwicheden/ nae die
 stijl vander seluer Camere / daer sijn vā node
 twee daghingē / Deene die moet de duerweer
 der doē ten hupse vanden genen / vā wienmē
 claecht / ende moet die selue duerwerdere da-
 ghen partijē / voor hem te comē binnē derde
 daghe ter plaetse contentieule.

Itē die duerwerder ter plaetse cōtencieule
 moet sijn exploit lesen / en̄ legghen ter execu-
 tien nae sijnne vorme ende inhouden.

Item ende int cas van oppositien / soe wert
 partijē ghedachuaert te comparerē voor den
 Juge teenen sekere daghe / den welken dach
 competent moet wesen / van seuen daghen be-
 ginnende vander executie / totten daghe die-
 nende / ghelijck in andere saecken.

Item ende so wie obtineren wil in cas van
 nieuwichedē / oft materie possessoire / sijn pos-
 sessie moet sulcke wese / dat hi die niet gepos-
 sesseert en heeft / vi. clam, nec precario.

Item in criminele sakē / so doetmen die da-
 ghinghe op pene van bannē / ende confiscatie
 van goede / ten hupse vanden ghenen die ghe-
 dachuaert wert / ende bouen dien in openbare
 pleckē bi oproeyinghe / Iuxta ea que habētur
 in Clemen. pri. de iudicijs.

Item in materie vā indaginghe vā leenen /
 men

men moet doe die daghinghe ten gronde / en
 inſghelycks in allen actien reelen / ghelyck in
 ppoteque / befette renten / ende ander diesge-
 lycke / ende dit nae dpe cofaune ſtandts van
 Vlaenderen.

Item die daginghe ghedaen ſyde ten grō-
 de / men behoort den ghenen wies gront oft
 Leen inghedaecht wert / behoortlyck inſinua-
 tie / inthimatie / eude weete vander daghinghe
 te doen / hē te kēnen geuēde / dat ſijnen grondt
 oft Leen inghedaecht is.

Item het is te wetene / alſer gheſchyl is tuſ-
 ſchen eenighe partjen / op eenen grondt van
 erffenis / oft andere ſaken / die ghene de recht
 pretendeert / in die ſelfſte ſaecke / die mach hē
 voeghen / met een vāder partjen / oft oeck op
 hem ſeluen in proceſſe ſieken ſonder adiour-
 nement / voor ſijn intereſt. c. conſtitutus , de
 teſti. & ibi glo.

Dan contumacien / deſſaulten /
 ende proſtyten van dien.

Item eerſt in Ciuile ſaken / in materie
 vā beuele / ſijn ghemeenlyck drie dagin-
 ghe / deen achter vander.

Item in criminale ſaken / vſeertmē van vier
 daghinghen / nae die ſtyle vander Camere vā
 den ſtade in Vlaenderen.

Item en men wert te vullen ghecontuma-
 cieert in materie ciuile by dyp daghinghen.

Item

Item in criminele saecken alsoo bouen gesept is/by vier daghinghen.

Item in maniere vā verskerthede is alleen een daghinghe.

Volgē- Item ende indien datmen deffault gheeft/
de de le typrofijt van dien diffaulte is/datmen de verse
ster in- kerthede wilst/ Al of die vander persoō ende
structie metter handt ghegheuen waere.

hier die Item in materie beneficiale ten possessoire
nē twe is oock eene daghinghe sonder meer / ende
daghin typrofijt van dien diffaulte is / dat die partije
ghē/ de comparante ghehoudē/ende ghemainteneert
tweertwerdt.

ste met Item in materie vā cōplainctē / daer twee
Inthi- daghinghen zyn/alsoo bouen gheseyt is / ter
macie. eerster dachuaert daer de executeur diffault
gheeft/ende dat ten tweestien daghe die sake
dienende voor den Juge/ende partije dan cō-
parerende/teerste diffault en heeft gheē pro-
fijt/want partije haer ten tweestē presenterē-
de purgieert deerste diffault/ende werdt ghe-
hoort in haere defensien ende exceptie/ Maer
ter tweestier daghinghe niet comparerende/
soo is typrofijt/dat partije ghehouden en ghe-
mainteneert werdt.

Item in saecken daer men die daghinghen
doet/soo moet die ghedaechde partije compa-
teren/anders men soude teghens partije ghe-
uen diffault/ende consenteren ander daghin-
ghe ghedaē te weerdene. L. consentaneū. C.

quando

quando & quomodo Iudex.

Item t'profijt vanden eersten deffaulte soude zyn (also eenighe segghen) dat de partie verstekē soude zyn vā zijne exceptiē declinatoire.

Item ter tweetster daghinghe partije niet comparerēde / soude verstekēn werden vā exceptien dilatoire / ghelijck oorlof van houē en costen / Sommacie van garante / ende dierghelijcke.

Item maer in dese twee deffaulten / nae de stijl vander camere vanden Gaede in Vlaenderen / soo en is t'profijt vanden seluen deffaultē anders niet dā de costen die ghedaen zyn omme de selue twee deffaultē die de verweerdere moet betalen eer hy gehooft werdt / ende eer men gehouden wert eysch te makene / ten sy dat hy legitime excuse toocht waeromme hy ten daghe als hy ghedachuaert was / niet en mochte compareren. Dits ghefundeert / In L. sanximus. C. de Iudic.

Item byden derden deffaulte soo werdt de verweerdere verstekē / nae de stijl vander voorschreue camere van allen exceptiē en weeren.

Item in materie vā arrementen en is maer een daghinghe / ende indien de ghedaechde niet en compt / soo wert teghens hem ghegheuen deffault ten sulcken profijte als hem nae de stille vanden houē competeert / ende werdt den impetrant dach beteekent omme tselue profijt ouer te gheuenē.

Item ende nae die stijl van desen Houe soo importeert selue profijt als men dat ouerghegheuen geeft/datmē den impetrant aenwijst de conclusien by hem ghenomen in de principale saecke.

Item int ouergheue vanden seluen profijte soo geeft de impetrant te kēnene de gelegent-hede vander principale sake de conclusien van partijen dat zijne partijē ouerleden is/ende teghens huer ghenomen comparuit binnenden Jaere/ēn de wedurwe/ende zyn hopyrs ghedaen dachuaerden om darrementen aen te nemene die by contumacien daer af verstekē zyn/ende midts dien contenderen ten syne dat volghende den stijl men den impetrant aenwijst de conclusien by hem ghenomen inde principale sake / ofte ander sulck profijt als thof vinden sal ter materie dienende/daer toe implorerēde noble officie vanden Juge.

Item men moet ooc wetē / dat in wat staete dat de saecke is (behoudens dat die niet ghelosten en sijn in rechte) indien een vander partijē litiganten ouerlept/soo neemt dādere partijē/het sijn eysschere oft verweerdere/teghens comparuit / behoudens dat sy binnen den Jaere naer touerlijden/ofte daer naer moet by daer toe hebbē requeste ciuile/ēn dat gedaē vcringē commissie in materie van arremēten teghens de wedurwe en hopyrs vanden ouerledene/En indiet dē hopyrs gelieft/moghē sonder daghinge
dar:

darrementen comen aennemen / ende voorts
procederen.

Item in materie criminele en werdt gheen
comparuit ghenomen / noch de weduwe ende
hopis ghedaecht op darremēten / want metter
doot vand' delinquāt de sake is wte en̄ extinct.

Itē in materie beneficiale by maintenue als
deen partije sterft / dander werdt ghestelt inde
poffessie / en̄ wint zyn saecke sonder te nemene
comparuit / noch de hopis te doen dachuaerde
ne op darrementen.

Itē als in eē saeke niet gelitiscontesteert en
is / soo en diēter gheen cōparuit / maer valt de
sake wt wette / ende moet de epffcher doē doen
nieuwe daghinghe / op de weduwe en̄ hopis.

Item de excusen diemen soude moghen doē
van niet te cōparerene / die zyn tijdē van pesti-
lencien / tijdē van oorloghe / tijdē van dangiere
van weghe / ende tijden van groote wateren /
ende dierghelijcke / twelcke men ghemeenlijck
heet noodt zyne. *luxta ea quæ habentur in L.
non exigimus. ff. C. Si quis cautio.*

Item de verweerdere versteken zynde van
alle exceptien en̄ weeren by vuldere contuma-
cie / soo werdē dē epffchere aēgewijst de conclu-
sīe / nae de stijle vander voorschreuen camere.

Item ende hoe wel dat ditte is nae de stijle
vander voorschreue camere / by epffchere be-
hoorde nae rechte zyn intendit te veriffierene /
al eer hem zyne conclusien aengewijst werdē.

¶ Item

Item het mach liden dat nae dien de ver-
waerdere hem ghepresenteert heeft epsch ghe-
hoort / ende dan hem absenteert omme tand-
woordene / dat by contumaciē den epschere sy-
ne conclusien aēghewijst werden / want epsch
ghehoort hebbende achter bliuende versmaect
de Jurisdicctie vande Juge / & habetur pro cō-
fesso tghene diesmen hem epsschēde is: Naer
gheenen epsch ghehoort hebbende / trecht mi-
liteert teghens de stūle vande camere / ghelijck
bouen gheseyt is / de stūl nochtans sal moeten
gheobserveert wesen.

Item en waert dat saecke dat een epsschere
hem absenteerde nae den epsch ghemaccht / en
de verweerdere compareerde / de verweerdere
soude moghen versoekē gheabsolueert te zij-
ne van sinen epssche ende conclusien / ende dit
is de stūl vanden Houe / ende oock recht. In L.
properand. C. de Iudic.

Wan epsschen antwoorden ende litis-
contesteren / ende delayen die daer
inne ghebueren moghen.

Als de daghinghe behoorlick ghedaē is /
ende partie compareert ofte bi haer sel-
uen ofte by procureurs souffisantelijck
ghefundeert / soo moet de saecke byden acteur
oste sinen procureur ghepresenteert werden
den gressier omme inde rolle gestelt te werde-
ne / omme die byden seluen gressier voortghe-
epscht

epffcht te werdene ten toure vander rolle also die redene bewijst.

Item ende voorts gheepfcht zijnde soo behoort de epffcher ghereet te sine omme zijnder partie enen claeren epfch te maekene / ende dit heeten de clercken een Libel.

Itē omme epfch te makene soo en behoortmen den epffcher geen delap te gruene / want hy behoort te commene geïnstrueert. glo. in c. præterea. de dila. In Aut.

Item men vscert nochtans inde camere vā den Raede in Vlaenderen datmen consenteert den epfcher omme epffch te maken een delap / twelcke men heedt absentie.

Item ende elck van partijen epffcher ofte verweerdere vermach eens / inde saecke nae de stijl vander seluce camere / in wat staete dat de saecke tusschen partijen hanght / hebben dit delap van absentien.

Item maer tis wel waer / dat alle delapen diemen gheeft in een saecke / zijn arbitrale ter discretie vanden Juge.

Item nae epffch ghemaect / soo neemt de verweerdere / ende moet hebben enen dach van raede om hem te beraden / oft hy contente wilt ofte volcomen tghene dies die epffchere epffchende is.

Item hier toe dient een delap / ende werdt gheheeten dach van raede / ende dach van aduise.

Item ende die verweerdere comende tegen den eysch vanden eyschere / moet voor litiscontestatie proponeren zijn exceptie declinatoire versoekende tennuoop / kennisse / en iudicature / en berecht van zinnen persoon voor zinnen Juge / ofte shoofs declineren.

Item so moet hy oock versoeken ende proponeren zijn exceptie dilatoire.

Item ende proponerende exceptie peremptoire / so litiscontesteert hy / en moet proponere zijn exceptie / na dat die saecke begheert in elck contract en materie / ghelijck hier nae verclaert sal zijn.

Item de verweerdere moet ooc hebben (in dien dat die saecke begheert) een delap van garante / sonder meer.

Item ende de ghene die in garante gheroepen wert / die moet ooc hebben een delap / om eenen anderen te garrant te roepene.

Item ende die de tweetsie reyse gheroepen wert / mach oock een delap hebben / om eenen anderen te garrate te roepene / maer dit moet al zijn sonder fraude.

Item de gheene die te garrant gheroepen wert / indien hy refuseert te garranderene / soo moet partije aduers protesteren tgedinge tanwoordene / ende dat te veruolgen / met expresse protestacien van te recouuererene alle die schaden ende interessien / en tprincipael op den ghenen die het garrant refuserende is.

Item

Item men moet tgarant sommeren / want Wā ga-
waert dat saeke dan die verweerdere de saecke rant te
aenghinghe ende veruolchde sonder somma-
sommie-
rie / ende dat hy veruiele / het waere tzyinen ven-
pericle.

Item dit garrant machmen alchts somme-
ren in wat staet dat die saeke is / alst niet te by
deynde vander saeke en is / dat is als de saecke
niet gheconcludeert en is / ende niet gheremun-
cieert van desen sicut. L. si rem. §. quilibet te m-
pore. ff. de euictio.

Item in materie van garante is een dagin-
ghe / sonder meer.

Item in materie van excessse / oft delictē / en
is gheen garant.

Item int deducere vande processse / so geeft
de Juge delay om te repliquieren / dupliquie-
ren / ende tripliquieren / nae dat die materie be-
gheert.

Item het is doek te wetene dat in wat staet
dat die saeke is / men mach partijen doen swee-
ren de calumnia, dat is te segghen in Vlaem-
sche / te sweeren / dat partije meynt goede cau-
se te hebben.

Item ende om desen eedt te doen / en dient
gheen delay nae recht / hoe wel datmen in de
Camere vanden Stade in Vlaenderen delay
gheeft om daeraf den eedt te doen.

Item desen eedt de calumnia moeten doen
(indien dat partije begheert) der principaele

partien procureurs en̄ aduocaten / Maer om̄ inde sake te procederen/het is ghenoech dat de principale partijen dien doen/ C.de iureiur. propter calum.per tot.

Item in desen eedt werden ghecomprehen- deert vijf saeken. *Deerste*/ dat de ghene die de- sen eedt doet/ meynt inde saeke goede cause te hebbē. *Tweeste*/ dat hy tghene dies hy meynt waerachtich zynde/niet en sal loochenen. *Ter- de*/ dat hy niet en sal vfeeren van eenigher val- scher preuue. *Tvierde*/ dat hy gheen delap be- gheeren en sal in fraude. *Tvijsste*/ dat hi doock niet ghegeuen/noch beloeft en heeft/noch ge- uen noch belouen en sal/ dan den gheenen die de loyen ghedoogen ghegheuen te werdene/ ghelyc den procureurs/en̄ aduocaten. Daer is doock een seste/datmen gheen delap soecken en sal/om die sake te retarderen. Hæc omnia ha- bentur in L,secun.C.de iur.calum.

Item vele exceptien dilatoire moeghen co- men in een ghedinghe/die te langhe warē hier te narreren.

Item die exceptie van excommunicatie/die generale/en̄ die machmen proponeren in wat state dat die saeke is voor litiscontestatie/ende naer litiscontestatie / ende altyts epschen orlof van houe ende costen/ dwelck wel te nooteren is.cap.pri.de excep.In,sext.

Item na de stijle vander camere vanden sta- de in Vlaenderen/ soo machmen epschen orlof
van

van houe ende costen by diuersche reedenen. Eerst bi min dan suffisante fundatie. Te twee sten/by min dan suffisanten betrecke/by min dan suffisante daghinghe/by non comparatie vandē epschere/bi min dan suffisanten verclaren inden epsche/bi ghebreeke van epsche. En als yemant ghedachuaert is als procureur vā yemant/ende dat hij niet en is/oft dat hi daer af duechdelijck gerenuncieert heeft/ ante datā Actum dit laetste den eersten in Septem. M. D. V. J. J. Exemple/een vormisse ghewijst by eenen Juge/men behoort dat tebetrechiene bi appeele oft reformatie/ende niet in materie van beuele.

Item men moet ooc betrekehēde de gene die twonnisse gheweest hebben/ende geen ander.

Item men behoort oock betrecken te doen/in tijden ende wijlen/nae dwijfdom / te weten in materie van reformacien / binnen iare ende daghen/Ende in materie van appeele/binnen drij maenden.

Item die derde sake is by min dan suffisanten epsch ende verclaren.

Item nu laetende achter alle dese exceptien dilatoire / ende declinatoire / is te spreken van litiscontestatie/ende exceptie peremptoire.

Item litiscontestatie die ghebuert/so wanneer die epscher zijnen epsch ghemaect heeft/ Litiscontestatie de verwerdere daer op geantwoort. L. j. C. testatie de litiscontest. & c. vij. de litisco. In. Anj.

Item dese litifcontestatie die wert ghedaen byden belidene oft kennisse van tghene diesmen eyschende is / oft byden loochenen van tghene diesmen eyschende is / vt notatur dictis Iuribus & cap. Dudum, ij. de Election, in Aucten.

Item daer alleen daghinge oft oproepinge ghedaen is / sonder meer dan eysch ghemaect / de verweerdere dach genomen om tandwoordene / dit en is gheene litifcontestatie / maer is gheheeten litifpendentie. Cle. cum lite pendente, vt lit. penden. nihil innouetur.

Item exemple van tghene dies voorseyt is **P.** heeft **J.** behoorlijck ghedaen dachuerden voor mijne Heeren vanden Rade / daer dat **P.** eysch ghemaect heeft. **J.** hem eyschende van sekeren contracte van coopmanschappe / hondert pont groote / ende **J.** neemt dach om tandwoordene / ende te procederene soo hy te rade vinden sal.

Dit delay wert **J.** gheconsenteert / ende en is hier in gheen litifcontestatie / maer alleen litifpendencie.

Item maer **J.** antwoordende ten eysche vā **P.** proponerende dat die coopmanschap onduchdelijck is bouen die helst vanden iusten prijse / oft eenighe andere exceptie peremptoire / hier mede wert litifcontestatie.

Item in eenen eysch moeten zyn premissen ende conclusien / daer toe die eyscher ten-
deert

deert / het zij om betaelinghe te hebbene van eender somme van penninghen / oft wat ghe- daen oft gherestitueert te zijne.

Item ende moet die Juge Recht doen op die conclusien by partijen ghewoemen / in ma- terie ciuile / sonder die conclusien texcederene. L. si. C. de fidei commiss. lib. L. vt fundus. C. commu. diuidundo.

Item in materie criminele / so vermacht een Juge de conclusien van partijen veranderen van Crim in Ciuile. L. in C. de his qui no- tantur infa.

Item daeromme eest dat in die Camere vanden Raede in Vlaenderen die Procureur Generael permante ghecalengiert hebbende van Crimine / versoekt den crimineur ghepu- neert te hebbene / criminelijck oft ciuilijck / ter discretie vanden houe.

Item ende al waert dat hy gheen vteclijck en name / so soude de Juge na recht / daer af bo- uen ghesepit is / moeghen die conclusien crimi- nele veranderen.

Want alle peenen zijn arbitraire / van wat Crimine het zij / ghelijck ordinaire crimen / oft extraordinaire.

Item Crim ordinaire is tghene / dat tghescreuen recht bescreift ende imponeert peene / ghelijck valscheyt / dootslach / crime van lese maiesteyt / dwelcke men heet menterie teghen den Prince.

Item

Item dit Crīm en diergelijke/ordonneren de lopen een sekere peene / ende daerom werden si gheheeten misdaden ordinaire.

Item en al eest dat dese crīmē ordinaire peene hebben van rechts weghen gheimponcort / het is nochtans inden Juge / die peene te veranderen / die de loy gheinstituert heeft / en den crimineux te punieren tzynder arbitraige.

Item maer die crimineux ghecondemneert zynde pœna legis, so en vermacht die selfste Juge die peene niet veranderen / want dat te mogen doen / nae condemnatie behoort alleenlic toe den Prinsche / ende nyemant anders / die de sentencie crimineel van eenen Juge mach veranderen. *L. moris est. §. istæ verè sunt. ff. de pœnis.*

Item ende ander zyn crimen oft delicten extraordinaire / de welke zyn / daerof de lopen gheen sekere peene noch determinatie ghestelt en hebben / maer midts dat si wt quaetheden ghebueren / die staen te sulcher punicten / alst den Juge ghelieft.

Item die verweerder / litifcontesterende na die ghelegghentheyt vander sake / die moet proponereen exceptie peremptoire / ende conclusien nemen.

Item ende moet tenderen ten sinen peremptoire / te weten van niet ontfanghelijck / quade cause / ende absolutie.

Item dese conclusien hebben dry sinen peremptoire

emptoire / oft poincten / daer af deene is / nyet
ontfangelijck. Tweetste / quade cause. Derde
absolutie.

Item men vindt in rechte / sekere expedicien
die ghene die impedieren litifcontestacie / gelijc
dat is ghewisse vonnissen / transactien / en an-
dere ghelijcke exceptien.

Exemple van desen. **P.** betrecht **J.** om die
somme van hondert pondt groot / ende om
die selfste somme heeft tanderen tijden ques-
tie gheweest / ende **J.** heeft daer vonnisse tzi-
nen profiite / oft tusschen **P.** ende **J.** is daer af
transactie ghemaect **J.** mach segghē ongehou-
den niet op **P.** te litifcontesterene.

Item want op tgene / dies ghi nu **P.** eyschen
de zitt / is tvonnisse geloopen / en transactie ge-
maect / **J.** mach segghen / ongehouden met v
P. in litifcontestacie te comen nae rechte / c. ex-
ceptionis perempto. de litifcon. lib. vj.

Item maer nae de stijle vander camere van
den stade in Vlaenderen / men soude **J.** ordon-
neren tantwoorden / ende dese exceptie van ge-
wesen saecke te proponeren met andere tallen
sijnen.

Item nae die stijle vander camere voorseyt /
al eest dat nae rechte elckē sijn peremptoire op
hem seluē mach zijn gheproponeert / men or-
doneert partien althits te concluderene tallen
sijnen / ende henlieden wert recht ghedaen by
ordene / nae die ghelegenthept vander saecke /
ende

Instructie ende onderwys
 ende dit omme te schouwen de menichde van
 den processen.

Item men moet in dit capittelle weten / hoe
 dat in actie sceele altemet van noode is / veue
 de lieu / oft ostensie vanden stuck / dwelck een
 delap is / ende behoort de Juge dat te accorde-
 rene / om te weten die grootte / die weerde van
 den seluen lande, L. forma censuali, ff. de cen-
 sibus.

Item als dese saectien van delapen ghebuert
 zijn / ende saeke ten principale ghedaghet wert
 met redenen op deen side ende op dander side /
 om ten principaele te obtinerene / de Juge die
 appointeert huerlieden redenen ende midde-
 len in gheschifte te stellene.

Item dit stellende in gheschifte / werdt ghe-
 appointeert in twee manieren / deersie by me-
 morien / en dan is de saeke in rechte ghelegen
 ende dandere te faicte contrarie / en dan moet-
 men oorcondschap beleeden.

Item beyde partien dienen van scriftuerē
 ter greffie / oft si werden verstekten.

Item bringhen oock de selue partien we-
 derom elck anders scriftueren ghewissel heb-
 bende.

Item als de saecke in faicte is / so beleedtme
 oorcondschap op de scriftueren en faicten daer
 inne begrepen.

Item thof ordineert eenē commissaris om
 doorcondschap te hoorene /

Item

Item dit oorzondschap dat moet ghedaecht
zijn te comene voor den seluen Commissaris.

Item partije aduerse tzi eysschere oft ver-
weerdere / die moet dock ghedachuaert zijn
omme de oorzonden te sien sweerene / ende
ouerlech van letteren ofte brieuen te sien doe-
ne als men die ouerlegghen soude / Auct. Sed
si quis ab aliquo, C. de testib.

Item ende comparerende voor den commis-
saris beyde de partijen / soo doen partijen ouer
beyden zijden responsiue op elck anders scrf-
tueren / per verbum credit vel non credit.

Item ende sweeren de partijen ouer beyde
syden ofte procureurs wten naeme van henlie-
den / inde siele van heurliedē Meesters / dat sy
meenen inde saekte goede cause te hebbene / en
huerlieden voorstfel warachtih te wesen / ende
dit is Juramentum de calumnia.

Item dit ghedaen zijnde / soo procedeert de
commissaris ter audiencien / ende doet de oor-
zonden sweeren te segghene de warheyt van
tghene diesmen hemlieden vraghen sal.

Item partijen souden mogen accorderen vā
accorde vā audicie te sine / sonder elck anderen
daer toe competenten daech te gheuene.

Item productien die machmen doen met le-
uende voir / twelcke zijn ghetuyghen ende or-
zonden.

Item ten tweestien by Instrumenten / ende
letteren.

Item

Item ende ten derden / soo machmen preuue doen by eede in supplemente / by ghebreke vā ghetuyghen.

Item doende preuue by ghetuyghen / soo moetmen weten nae rechte / datmen gheen orconschap hooren en mach / het en sy datter litiscontestacie en sy tusschen partijen.

Item maer het mochte ghebuieren / dat J. een questie hebbē soude teghen P. op een stuc landts / die ghetuyghen die vander sake soude weten te spreken / zijn oudt / en men vreesst van huerlieden doot / oft sy moeten absent zijn.

In dit cas / al en waerder gheen litiscontestacie / men soude oorcondschap moeghen hooren.

Dat noot is Item ende men soude moeten orlof vanden partijē Juge nemen / daer onder datmen meynde dat te dach litigie in nacomende tijden soude gebuieren / uerdē om tselue oorcondschap te hooren ten eynde / om dor dat partijen haer recht niet en verliesen. c. quo rōde niam frequenter. vt lit. non contest. in Aut. te sien Item die oorcondschap / heetmen oorcondschap valetudinaire / ende moet ghedachuaert werden / ende doch partijen te ghen wien men oorcondschap hoort alghelick in die saecke / daer litiscōtestacie is. Aut. sed si quis ab aliquo C. de testi.

Item maer is wel te weten / dat indien die oorconden noch leesden / alst van noode soude zijn oorcondschap te beleydē nae litiscontestacie /

die ſelue oorconden valetudinaire ſouden moeten ghehoort weſen.

Item indien dat de ghetuygen niet gedach-
uaert en waren / doorcondſchap en ſoude niet
doogen / contrarium tamē tenet Anſra de ori,
in c. quādo falſa, Extr. de proba, verſ. de teſt.
quinta quæſt. & ſuā opinionē teneo veriorē.

Item en quamen de oorconden ſonder ghe
dachuaert te weſen / men ſoude argueren van conden
colluſien metter partie / voor wien ſy depoſe- die com-
ten ſouden / ff. de probatio, L. quæ omnia, C. mē de-
de teſt. auct. Rogati, C. In nomine domini. poſeren
De teſt. vbi dicit Lex, teſtes admonēdi ſunt. onghe-

Item alle de ghetuygen oft oorconden de-
poſerēde / die moeten ſeggen huer heden depoſi
uaert / ende de cauſe van dien waeromme zij dat repro-
ſeggende zijn / ende die waerachtiche de wt een chable
vande vijf ſinnen / ghelijc dat men ſeggen ſou-
zijn.
de J. was te Paeschedage in de kercke van S.
Jacops / en ick weet dat waer is / want ick was
daer toe ter tijt / ende ick ſach Jan daer.

Item niemant en behoort ghetuygheniſſe
te ſeggene van rechſweghen / het en ware dat
hy nuchteren ware / c. primo de teſti.

Item dit is meer gheſeyt wt verbaerheyt /
ex honeſtate, dā dat tselue neceſſiteert / en het
en wert doock niet in dye practijcke gheobſer-
ueert noch onderhouden.

Item oorconden moētē geeramineert wer-
den / elck op hem ſeluen / ende by ghebuerte /

90 Instructie ende onderwijs
anders en soude huerlieden oorcondschap niet
profiteren/c. venerabili Extra, de testib, & L.
mille. C. eodem.

Item de heeffschere die behoort eerst zyn ge-
tuyghen af te beleedene/ende daer nae de ver-
weerdere.

Itē de heeffschere oft de verweerdere belee-
dende zyn ghetuygen ofte oorconden/also bo-
uen gesept is/de selue oorconden moeten swe-
ren te segghene de warachtichede van tghene
diesmen heimlieden vrighen sal.

Item de maniere in weerlycke houen is de-
se dat hi de warachtichede segghen sal den Ju-
ge oft zyn cōmissarissen die hi daer toe meyn-
ghedeputeert te wesen op de questie en saecke
daer op hy beleedt werdt gheuraecht ofte niet
gheuraecht/ en dat hy die sweert / gheen vals-
heyt segghen en sal.

Item ende dat hi de ghene die sweert/ noch
wt liefde/ noch wt hate / noch wt vreesse/ noch
ghiste anders segghen en sal dan de gherech-
te waerheyt. Glo. In c. fraternitatis, de test. &
Glo. In L. Iurisiurandi. C. eodem, vide C. ij.
In L. testium, In prima quaest. C. de testi.

Item dat de oorconden sweeren moeten/ en
de maniere van sweerene/ende wat si sweeren
moeten/ is in rechte ghesundeert/ also bouen
ghesept is.

Item wat oorconden dat het si gheestelijck
oste weerlyck/ Bisschop ofte Cardinael/ ende
hoe

hoe goet / ofte deuot dat de selue personen zij / die moeten sweerē inder manieren bouen verhaelt / het en waere dat partie te vreden waren vanden eede. cap. tuis quibus, de testib. In Anti.

Item also bouen gesept is / de getuygen die behooren te segghene de warachtichede vāder saeke / al waert dat sake dat si daerop niet gheinterroqueert en waren.

Item maer dit behoort gheobserueert te zijne / nae den eedt diemen den oorconden en ghetuyghen doet doen.

Item men doet de ghetuygen eedt doen te segghene de warachticheyt vander cause / gheuraecht ofte niet gheuraecht / ofte men doet den eedt doen te segghene de waerheyt vā tghene diesmen hemlieden vraghen sal / ende dit doende soo behooren de oorconden te segghene tgene diesmen hemlieden vraecht alleen. de his. c. cum dilecti. de accusa. In Anti.

Item eenige seggen ooc / en es ghesundeert in rechte / de cōmissarissen vāde camere vāden Rade vseren ooc ghemeynlic datmen verbiet de ghetuyghen te segghene tghene dat si ghesien hebbē / voor den Juge / ofte den ghenē die vden Juge gheordineert is / toorcondscap te hoorene. Ita q. in versic. Item qui falsa.

Item de Juge die sal toorcondscap / en elect ghetuyghe op hem seluen examineren / het en waere in sekere cas hier nae verclaert / te

wetene in materie van tourbe op costumien/
 vsagien ende recht vanden lande / daer dat die
 costumiers gheexamineert werden bi den Ju
 ge tsamen / ende henlupden wert gheuraecht /
 hoe ende in wat manieren dat si weten te spre
 kene vander costume / ende dese sijn ghemeyn
 lück in ghetaele van seuen / neghene / oft elue.
 En aldus vseertmē in Vlaenderen / voor mijn
 Heeren vanden stade in Vlaenderen / ende ooc
 int parlement van Paris / anderfins / Also bo
 uen gheseyt is / soo werden die oorconden ghe
 examineert elck op hem seluē. c. venerabili. de
 test. in auct. & c. inquisitio. de accusa.

Item int beleeden op een costume / tsekerste
 is datmen neemt vanden oudsten personen
 diemen vinden can.

Item ghetuygen die moeten ghehoort sijn
 op eenē feestelicken dach / hoe wel dat op eenē
 feestelijcken dach niet wel gheoorloft en is /
 ghedinghen te houdene nae rechte. de hoc no
 tatur cle. prim. de offic. delega. P. cāgit. in tit.
 de ferijs. §. ij. vers. quid si tunc.

Item als partie ghedachuaert wert om de
 oorconde te sien sweerene / het is van node dat
 men protesteert die oorconden te blameren in
 hueren persoon / alsoo die selue partije te rade
 vinden sal / in tijden ende wijlen als die saecke
 dienen sal omme reprochen te gheuene.

Want waert dat saecke dat hy die protesta
 cie niet ghedaen en hadde / nae die examinacie
 en

en soude men de persoonen vanden oorconden niet moghen reprochieren.

Daeromme de commissaris makende zijn proces verbael / stelt daer inne die protesta-
cie die de procureur doet / oft eimmers behoort
te doen.

Item ende tegene dies voorsent is / heeft ste-
de / als die partijen compareren voor de ghe-
daechde / om resposiuuen te doen.

Item maer waert dat saecke dat deen partie
niet en compareerde / soo soudemen teghens
de partie niet comparerende gheuen deffault /
ende tproft van dien deffaulte soude zijn / dat
de Juge oft Commissar is voort procederen sou-
de / ter auditie vanden oorcondschape.

Item ende doorcondschap ghehoort zijnde /
soo soude de partije noch moeghen reprochen
gheuen inden persoon vander oorconden be-
leedt sonder protestacie ghedaen te hebben / en
aldus vscertinen inde camere vanden raede in
Vlaenderen.

Itē de Commissaris in zijn proces verbael
stelt / hoe dat voor hem compareren de procu-
reurs van beede partijen in de saecke daermen
op beleeden wilt / daer dat beyde partijen affie-
meren in huerliedē meesters siele / de ghescrij-
ten ende articulen warachtich wesende. Ende
stelt oock de selue Commissaris / hoe dat hem
geblekē is / dat partije wient aengaet ghedach-
uaert is om te sien procederen in de enqueste /

Instructie ende ondertoghs
ende hoe dat de oorconden ghedachuaert zijn
om oorcondscap te draghene bi eenen huysfier
te dien daghe/ ofte teenen anderen.

Item int examineren ofte voor deramē int
compareren so doet de commissaris de oorcon
den sweeren ter presencie van partien.

Item ende ghemeelijck nae responsurē ge
stelt zijnde/ per verbum credit vel non credit,
So accorderē de procureurs dat de cōmissaris
procedere ter audicie inde absencie vā partije.

Item ende veraccordeert zijnde van audiciē
soo en is gheenen noodt dz de oorcondē swee
ren inde presencie vāder partije/ en men cōmit
teert datte ter discrecie vanden Commissaris.

Item ende de presumptie sal zijn voor den
Commissaris alle saeken wel ghedaen te heb
bene.

Item en int examineren vanden oorcondē
moeten onderuraccht wesen sekere condicien.

Item de commissaris in zijn proces verbael
die moet oock scrijuen de namen ende toena
men vanden oorconden inde saeke beleedt/ en
de onderuraghen of de oorconden kennen de
persoonen de gene die litige hebbē heesschen
de en verweerende/ hy behoort oock te onder
uraghen vanden tijde dat tcontract litigeule
ghebuerde/ ofte oock eest noodt in materie cri
minele dat tdelict ghebuerde.

Item men behoort oock tonderuraghen/
waer die oorconden woonachtich zijn.

Item

Item te wat plaetsen dz tcontract ofte delict daerop dat si beleedt zijn / ghebuerde / van tdelict oft contract ghehoort te hebben gebueren ofte gheschien / vande wetenthept vanden oorden.

Item ende alst ghebuert dat een oorden segghen soude dat hyt ghelooft / dat men hem dan onderuraghe waeromme dat hi ghelooft een meer dan dandere. Hy behoort oock te deposerene vander same die van hem loopt / ende de verskerthede van dier same / hoe dat hi dat weten mach / ende van wien hy den oorsprong ghehadt heeft / Hæc omnia eleganter tractantur per Host. in summa. §. super quibus in tit. de test.

Item bouen is gheseyt dat partien responduen doende antwoorden / per verbum credit vel non credit / ende eest dat saecke dat partie een fait loochent ofte een artijckel twelcke hy weet warachtich zijnde hy quetst zijn consciencie.

Item indien dat een article vander partie aduerse deen helft inne hielt eenighe saecken warachtich wesende / ende dandere niet / dan sal dander partie moeten responduen gheuen inder maniere hier nae volghende / te wetene dat hi niet en ghelooft tarticle alsoot ghescreuen staet. Vide Glo. In c. fina. de confess. l. vi. Vide notata in c. presentium. de testib. & lib.

Item de commissaris die en mach niet pro-

56 Instructie ende ondertwij
cederen het en sy dat hy heeft zyn commissie
vanden houe gheteekent ende ghesegelt/ghe-
teekent metter handt vanden Grieffier/gheseg-
gelt metten seghele vāder Camere/het en wa-
re dat alleene ghebuert om die cleynicheyt vā
der saeke/ende omme den cost van partijē te
schuwene/datmen expedieert de macht vandē
Comissaris op een simple acte vanden houe.

Dat eē Item tghetuyghe van eenen persoon en is
porcon niet souffisant / want die voix van eenen in is
de gheē gheē. Dictum vnus dictū nullius, c. veniens,
preuue de testi, & L. Iurisiurand, C. eodem.

en is. Item doorcondschap van twee oft van
driē is souffisant.

Item int maken van eenen testamente/nae
dat de lopen segghen / behooren te zyn seuen
ghetuyghen/maer tghheestelijck recht dat wilt
dat ghenoech is met twee.

Item daer zyn vele speciale sake in Rechte/
daer meer ghetuyghen behooren te zyn dan
twee/maer de ghemeyne regule en tgemeyn
recht is/datter in alle saeken twee ghetuyghē
behooren te zynne ten alder minsten.

Item maer die een Instrument soude wil-
len blameren vā valschedē/daer moeter meer
zyn om dat te doen dan twee ghetuyghen / te
weten vijue oft drije. L. optimam, c. de contr.
& con. stipula.

Item het en is niet gheoorloft op een arti-
cule also vele orcondē te beleedene als mē wilt.

Item

Item maer nae tghheestelijc recht werden op een articule gheadmitteert viertich personen en niet meer, c. cum causam que inter, de testi.

Item int parlement van Paris op een articule, dat is op een faict/en moghen niet meer beleedt zijn dan thien oorzonden / ende niet meer beleedt werden/werden by den Juge ge reiecteert.

Item ende al wonne de ghene diese beleedt heeft zijn proces/vanden oorzonden die hy te vergeefs beleedt heeft/en soude gheen costen hebben.

Item ende teghen die taxacie vandē costen soude men moghen gheuē diminacien/seggēde beleedt hebbende te vergeefs superflueijc teghens den style &c.

Item maer de ghene die dit gepronuncieert heeft/die en weet gheen style inde camere vā den stade in Vlaenderen nopende desen.

Item maer houdt wel in hem datmē trecht volghē soude/oste dat de Juge tziinder discrecie de reiectie doen soude/indien cas ghebuerde om partijen van costen te preferer ene, L. prima ff. de test.

Item ende om de decisie van deser saecke / is te wetene/dat van ghelijckē questie gheweest heeft hier int hof tusschen die van Poperinghe/ende eenē Adriaen map de welke groote menichte van oorzonden beleede hadde op den article / die van Poperinghe sustinerende

Instructie ende ondertwōs
datmen die oorconden relecteren soude totten
nombrie van thienen.

Item thof wōsde onghhouden den seluen
Adriaen eenighe relectie te doen.

Dat Item hier af werdt gheappelleert bi die vā
mē thiē Doeperinge int parlement van Parijs: Ende
oorcon wert aldaer de Sentencie van mijn heerē van
den op den stade gepronuncieert en ghesep / datmen
eē arti- relectie doen soude totten nombrie van thiene
cule p oorconden. Actum anno M. D. xvij.

ducere Item omme oorconden te producerene nae
mach recht / men gheeft drie delayen / ende vierde
ende 13; consenteertmen oock wt sekere saken.
meer.

Item ende tselue vierde delay nae stechte /
en consenteertmen niet / ten zij dat die ghene
die tselue vierde delay begheert / zynen eedt
doet dat hy by hem seluen / noch by eenen
anderen tghene datter ghetuycht is niet en
weet noch dat hi bi fraude oft eenighe quaet-
heyt dit vierde delay begheerende is / maer dat
hij doet dat hi de ghene die hi inde vierde pro-
ductie beleeden wilde van te voren niet ghe-
crēghen en conste, c. In causis, &c. ultra terti-
am. de testibus.

Item rest nu te segghene vandē persoonen
die in oorcondschap moghen beleedt werden /
ende gheweten wat persoonen geen oorcond-
schap draghen en moghen suffisant wesende /
so sal mē wetē wat oorcondschap suffisant is.

Itē alle oorcondē mogen beleedt zyn in cri-
minele

minele ende ciuile sacken/die ghene wiēt van
Rechts weghe niet verboden is/noch oock die
ghene die niet gheexcuseert en werden vā oor-
condschap te segghene/L. j. ff. de testi.

Item is te wetene/dat de Commissaris be-
hoort te considererene de digniteyt vandē oor-
conden ende de grautteyt/en moet neerstelijck
ondersoecken oft die vorconden in huerlieden
segghen vachilleren/dz is te seggen/saecten te
segghen contrarie deen/dē anderen want sul-
ke vorconden en zijn niet te ghelouene.

Item de Commissaris die moet oock onder-
soecken de condicijen vanden ghetuyghen/van
wat leuen die selue vorconden zijn/Te wetene
eerbaer oft oneerbaer /rijcke oft arme/want
die zijn corruptible.

Itē moet ooc ondersoekē/oft wiēt oft wyāt
is/de ghene die deposeert vandē ghenē teghen
wien ofte om wien hy deposerēde is / en meer
andere saken en condicijen behoort de Comis-
saris tondersoekē int examinerē vandē oorco-
den.L. in test. L. cum sequent. ff. de testib.

Item alle domestieke ende die familie zijn
dienaers/en moeghen gheen ghetuyghenisse
dragen van rechs wegen dat sufficient is voor
haerlieder meesters.

Itē man ende wif die ghescheyt werdē do-
mestick van malcanderen / en mogen noch te-
gen / noch mede voor elcanderen oorcondschap
draghen/L. etiam, cum ibi, nota. C. de testib.

Item

Item een broedere die mach getuyghenisse
braghen voor sine broedere/alsoo de docteurs
en glo. segghen/In L. parentes. C. de testib.

Item maer tis wel warachtich datmen den
broedere niet so veel gheloofs en gheeft voor
sinen broedere als men andere soude die vrem-
de zijn.

Item bouen in toierde voorgaende article is
gheseyt dat de ghene die domestijck oft famu-
lier zijn / huerlieden oorcondschap en is niet
souffisant voor haren meesters.

Item maer men moet weten wat dat perso-
nen familiere/ende domestijc gherekent zijn/
daeraf dat bouen ghenaempt zijn man ende
wif.

Maer zijn noch veele andere die dome-
stijck/ende familiere gherekent werden/ ghe-
lijck dat zijn personen die serf / ende dienste-
linghe zijn/pachters familiers / ende alle per-
soonen die onder eenen persoon zijn de ghene
die supereminencie heeft op hemlieden.

Item van desen personen werdt gheseydt
Dat do inde rechtē L. presenti. §. sanē. C. de his qui ad
mestic: ecclesi. confu. L. pridem placuit. C. de questi.
que n3 cum multis alijs concordijs. In welke lopen
en mo: geschreue staet dat de voorghenoede persoonē
gē pro: domestijck en famulier niet en moghen ghe-
ducere. admitteert zijn oorcondschap te draghene inde
saecte van huerlieden meesters.

Item maer de docteurs segghen dat eē die
domestijc

domestijck is / niet en mach voor sinen meester Dat de
deposeren / soude nochtans gheen domestijck mestijc-
wesende moghen deposeren van saken die hy que ten
ghesien en ghehoort hadde als hy domestijck daghe
was / behouden dat hy ten tijden als hy depo- vander
seert gheen domestijck en is / want de redene produc-
tessert van effectien / Albe, de rosa, in tractat, tie / en
suo de testib, in tir, quando testes repelluntur niet do-
ratione domesticitatis. mestijc

Item de ghene die eens verwonnen is ghe ten da-
weest van hem verswoore thebbene teghens ghe vā-
de waerheit / en behoort gheen gelooue te heb dē saite
bene in ander saken / En also eest van alle die daer op
ghene die gecondemneert werden van eenich hy bes-
crim welcke crim infameert / L, ad lites calā- leet
niator, ff, de his qui notan, infa. was /

Item de Wadere teghens den sone noch de mogen
sone tegens den Wader en behoort gheen oor- produ-
condschap te draghene. teren.

Item een persoon die procureur is in een sa-
ke die en behoort in die sake gheē oorzondscap
te dragene / noch alle de gheene die winnen en
verliesen moghen in die sache.

Item het is gheseyt dat de Wader teghens
de sone noch de sone teghens den Wadere niet
en mogen deposeren dat vaillable zyn soude /
het is waer dat partie te wetene Wader ende
sone teghens wien die oorzonden beleedt wer-
den / daerinne consenteerde / alsoo de docteurs
segghen / In L. parentes, C, de test, & est opi-
nio

nio ipsius Guil, de sa, ende sonderlinghe in saken daer de vader soude moghen winnen en hy zinnen sone soude hebben in subiectien / en oock om die paternele ende finale affectie die zij teghen malcanderen hebben moghen. En also alwaert dat de sone in subiectie vā zinnen vader niet en ware / nochtans om affectie paternele ende finale / so en soude die vader noch de sone moeghen zijn vorconden voor elcanderen.

Item insghelycks eest vander moederre en thindt vanden grootheere / want dese personen werden ghecomprehendeert onder de Ioy Parentes, C, de testi.

Item een sone die en mach ooc niet eenighe ghetuychenisse draeghen teghen zinnen vader.

Item tghene datmen geseyt heeft vā eenen sone gheen ghetuychenisse te moeghen zyne tegen zinnen vader / dat mach hē verstaen van kinderen die gheboren zijn van eender concubijne / in simple fornicatie / in ouerspele / in ghemeynsamichede van maeschap / van nonnen / van religieusen. glo. in D. L. parentes, C, de testibus.

Item en seght Abbas de Rosa, in tractatu suo de testibus, post Iohannem Aud, in addi. ad spec. quod non naturales tantum, sed spurij & incestuosi repelluntur à testimonio contra parentes, licet non sint nominandi filij.

Want

Want dye natuerlycke affectie is in dese personen / welcke affectie verbiedt tghetuyghe.

Item Vaeder ende Moeder moeghen ghehoort zyn in de stede van huerlieden sone / als mē soude agieren op dē ouder vā hem / oft op tmaechschap van huerlieden sone / niet dat zij volle ghelooue sullen hebben / maer gheuen dē Juge eē presumptie vāden ouder en maeschchap vanden sone / *L. etiam. ff. de probatio.*

Item het is oock te wetene / also Abbas de Rosa seegt in tractatu suo de testi. vnū dictū dwelcke seer goet is / te wetene / dat een vader oft een sone agierende als procureurs voor eenen anderen in een saeke / in die saecke de sone oft de vadere en soude niet moeghen oorzondschap draeghen / De redene is dese / want de procureur die is heere vanderinstancie / en alsoe vader en sone zyn malcanderen suspect.

Item het is ooc geseet / dat een vader gheen oorzondschap draghen en mach in de sake van zynen sone / dat is te verstaen / vanden natuerlycken vadere / Maer den persoon die eenē anderen vater vunte gheheuen heeft (die vader spirituael gherekent is) die soude moeghen in de saeke van zynen soene spirituel ghetuyghe ende oorzondschap draghen / ende de redene is dese / want desen bant is ciuil oft gheestelick / die niet soo seere en affecteert / ghelyck dat thloet doet.

Item

Item daer is een ander persoon diemen doot
 Vader heedt / twelcke es een voesterheere /
 thint dat hy voestert es van zynen huysghef-
 ne / ende gheduerende den tijt dat vander fam-
 lie es / soo en soude noch thindt noch de voeste-
 re voor malcanderen oorcondscap mogen dra-
 ghen / Bal. in L. parentes, C. de testibus.

Item bouen is gesept dat dē broedere voor
 sinen broedere mach oorcondscap draghen /
 ende daer is toegheuoecht dat oorcondscap vā
 eenen broedere niet soo vele gheloofs en heeft
 als van eenen anderen.

Item het selue salmen oock houden van al-
 le de ghene die bestaen mogen van bloede of-
 te affiniteyt / ende naer dat si Vadere oft moe-
 dere bestaen.

Item maer de affinite ghedissolueert zijnde
 ende ghebroken bider doot van yemande ofte
 van man ofte vā wijs / in dat cas de gheene die
 bestont bi affinite soude moghen oorcondscap
 draghen / ende zyn oorcondscap is goet / want
 het heeft een effect inne nyet te bestane by af-
 finite want dan de affinite ghedissolueert is /
 Abbæ post alios in tractat. suo de testi. §. pri.
 in fi. §.

Item de ghene die ghemeensamichede heb-
 ben met malcanderen / die en mooghen gheen
 oorcondscap draghen / inde saekte daer si ghe-
 meensamichede hebben / Glo. In L. quoniam,
 C. de test.

Item

Item bouen is gheseyt dat de ghene die domestick zijn/en werden niet gheadmitteert in ghetuyghenisse. Maer ghenomē dz een man werdt gheaccuscert vā adultere/en dit adu-
 ltere en can mē niet gheproeuen/dan byden ghe-
 nen die domestick zijn/ende men can anderfins
 de waerheyt niet ghetweten.

In dat cas is te weten/dat eenige saken die
 men heymelijck doet/ende daer ouere datmen
 gheen oorcondschap en roept / ghelijck in dit
 stück voorschreuen/ende men can de waerheyt
 niet ghetweten by vzeemde/in dat cas. domesti-
 ci/de ghene die domestick zijn/behooren ghe-
 looue te hebben.

Item ander zijn saken daer mē vzeemde roept
 ouer oorcondschap/en in sulche sakē domesti-
 ci en moghen gheen gelooue hebben / ten ware
 dat saken waeren diemen mochte expedieren
 in presencie van vrienden ende maghen ende
 vanden ghenen die domestick zijn/ghelijck dz
 zijn materien van huwelijcke / diemen ghe-
 meenlijck expedieert inde presencie van vrien-
 den ende maghen.

Item insghelijck eest van alle saken diemē
 expedieert in eē capittelle oft collegie. De ghe-
 ne die vā dien capittelle ofte collegie zijn/soude
 moghen ghetuyghenisse dragen in dz cas/om
 me ghetuyghenisse te gheueene van tghene
 dies int capittelle gebuert is. Van desen spreekt
 vele Abbe de rosa, in suo tracta, §. vj, versic.

Ideo pro declaratione circa finem.

Item ende omme te prouuene de scade die ghebuert mach zyn in een huys toebehoorende p. ghedaen by S. die scade soudemen moghen prouuen biden ghenē die domestijc zyn. L. quotiens, C. de naufra, lib. xj.

Item om te gheueene een regule generale vanden ghenen die in oorcōndscap gheadmitteert werden / soo is te wetene (alsoo bouen genoech gesept is) dat elck geadmitteert werdt / wtghedaen de gheue die bouē ghenoeempt zyn ende de ghene die trecht verbiet en excripteert / die te langhe waren te verhaelene / maer ontleeringhe is genoech tgene dies voorsept is. L. j. C. de test.

Item een ghetuyghe beleedt op een article / en behoort niet tondervraecht te zyne op een ander article / ten waere dattet vanden eersten article dependeerde / vt notat, Glo. In ca. si quis libertatem, in f. ff. de peti. haeredi.

Item de oorcōndē gheearmineert wesende / behoort de commissaris de deposicie in gheschripte te stellen.

Item maer naer dien dat een oorcōnde zyn deposicie ghesepit / zoo mach de selue oorcōnde zyn deposicie veranderen / augmenteren ende diminuere ter stōndt.

Item dat doende soo behoort de cōmissaris te stellene in geschripte naer deerste deposicie / scrijuende ende teckenende aldus / hoe dat de oorcōnde

oorconde terstont wederomme ghecōmen is /
ende beter memorie hebbende vander saeke /
ende hem bet bedocht heeft / gheseyt ditte en-
de ditte.

Item tghene dies bouen gheseyt is / behoort
terstont ghedaen te wesen / ende niet bi eeni-
ghen trapne van tijden / c. cum causam, de tes-
tib. & Cy. in Auct. qui semel, c. de probatio.

Item is te wetene / dat indien een oorconde
zeyde een depositie voor den Commissaris ofte
voor den Juge / en daer nae een andere der eer-
sten contraricerde / het is al notoire datmen be-
hoort te staene ter eerster depositie.

Item diuersche oorconden gedeposeert heb-
bende in een saeke / die behoort de Juge te ac-
corderene / also verre alst hem wel mogelijk is.

Item een oorconde sweerende te seggene
de warachtichede van tghene diesmen vragen
sal / ende deposeert si van andere articulē daer-
op men hem niet en vraecht / het is al notoire
dat die depositie niet en doocht / want hy heeft
ghesworen te deposerene van tghene diesmen
hem vrighen zoude / Ende daer op en is hy
niet ghevraecht / ergo.

Item ende hieromme een commissaris als
hy doet doen den eedt den oorconden / hy be-
hoort wel voor hē te siene wat eedt dat hi doet
doē / te wetene / ofte de waerheyt te segghene
vander saeke / ofte de waerheyt te segghene
van tghene diesmen hem vrighen sal , Ende

Instructie ende onderwijs
dit is oock bouen ghenoech gheseyt.

Item een ghetuyghe beleedt zijnde op tghene diesmen hem vraecht / seyt hy / ick en hebbe gheen ghedenckenisse daeraf / ende corts daer na seyt hy / het gedēct my wel / ofte sulck oorcōdschap vailliable is en admitteerlyck / Antwoorde dat iae / L. quidam tabularum, in f. ff. de fur. L. si arbiter, ff. de probatio.

Item een saeke criminele nae de practijcke so hoortmen informacie precederende / P. is oorcōde beleet inde informatie procederende / en de saeke werdt soo verre beleedt datse cōpt in enqueste / P. deposerēde inde selue sake seyt aldus / ghelijck dat ick P. inde informatie precederende ghedeposeert hebbe soe deposeere ic alsnoch in dese principale enqueste. Dese deposicie en is niet ghenoch / maer P. moet resumeren inde principaële enqueste tghene dies hy gheseyt mach hebben inde informatie precederende.

Item men vseert inde practijcke / datmen de oorzonden diemen voor commissaris beleedt / ondervraghet ofte si vander saeken weten te sprekene / byden procureurs vander partijē / ende in wat manieren.

Itē het is in henliedē die aldus ondervraecht werden / yet te segghene ofte niet. Maer indiē dat si yet segghen ten voordeele vandē ghenē diese beleedt / ende dat si daer nae salaire ontfaen ende deposeren cōtrarie van tghene dies si ghe-

si gheseyt hebben/ valschaerts behooren si gepunieert te zijne. De redene is dese/ want si en waeren niet bedwonghē vet te seggene/ ende segghende de contrarie voor den commissaris het is valscheyt/ want partie en soudse niet beledt hebben.

Item een persoon viandt capitael zijnde vā eenen anderen /die en behoort in de saeke van sinen viandt gheen oorcondschap te dragene/ ende is dat oorcondschap suspect.

Item van vriendē ende maghen ende vianden so zūn de oorcondschepen suspect/ en gemeene opinie is dat te admitterene ofte repelleren toorcondschap / om vriendschepē dat leyt meest in de discretie vanden Juge / also Abbe de Rosa secht In tracta. suo de testi, Quando testes repellantur, verū, subsequenter videndum est.

Item een regule generale diesmen vscert in de practyke/ in de Camere vanden Raede in Vlaenderen/ dat mē hoort by den commissaris alle doorconden diemen beleeden wilt.

Item ende de oorcondē ghehoort zijnde/ so gheeftmen daer teghens reprochen metten redenen die bouen gheseyt zūn / ofte andere in rechte ghesundeert.

Item het is bouen gheseyt/ eē viandt en behoort niet te deposerene in de saeke vanden persoon wiens viant hy is.

Item nu ghenomē dat de persoon ouerlijdt

¶ in deser

deser weereit / ende laet hopt sinen sone / de so-
ne is de ghene die inde sake principael is / oft
de vianant vā sinen vadere niet en soude moghē
oorcondschap dragen teghens den sone? Ant-
woorde dat neē / want de ghene die behaet ofte
benijt den vadere / hy behaet oock den soone.

Item een persoon die weet eenighe saeke
onder secreet / ende heeft gestwooren dat secreet
te houdene / hi werdt gheproductiert als ghe-
tuyghe op tghene dies hy gheswooren heeft / hy
wordt ghehouden de waerheyt te segghene
van tghene als ghetuyghe dies hy gheswo-
ren heeft secreet te houdene / Innocē, in c, quas
liter & quando, de accusa.

Item ende alsoo eest vanden Staedsheeren /
die gestwooren hebben tsecreet te houdene / en
niet te reuelerene / nochtans beledt zijnde op
tsecreet als ghetuyghe moeten daer af depose-
ren ende de warachtighe waerheyt segghen /
L. f. cum. Glo. ff. de testi, c. Rimana eodem ti-
tu, Lib. vj.

¶ Ander maniere van preuwe die men doet by letteren en- de brieuen.

¶ Eest so is al notoire / dat ghelijcmen doet
preuwe by oorconden / also machmen ooc
doen preuwe by instrumenten / brieuen /
ende letteren.

¶ Want naer Rechte / instrumenten / ende de-
posi-

posicie van oorzondē / hebben ghelijcke cracht ende macht / L. in exercendis. C. de fide instrumenten.

Item ghenomen dat een persoon versterken werdt van productie van oorzonden / ofte van ouerlegghe van instrumenten ofte letteren / Ende vercrijcht requeste ciuile / niet teghenslaende de versterkende productie te moghen doene / die hē gheinterineert werdt / partije aduerse die wilt van ghelijcken doen / sonder te vercrijghene requeste ciuile. Queritur of partije aduerse van gelijcken niet doen en mach? Antwoorde dat Ja / Ende de redene is dese / so wie hem doet releueren / die releueert van ghelijcken zijne partije aduerse.

Item een sake ghewijst zijnde in faicte / een vander partijen heeft achterghelaten een faict ofte meer faicten / dienende tziender materie te proponerene / maer heeft eē instrument twelcke mencie maect van dien faicte / ende wilt dat produceren ter winninghe ende verliese vander sachie / Queritur oftemen datte soude vermoghen te doene? Antwoorde dat neen / Ende men soude gheen recht daerop doen / ten waere dat tzelue faict ghearticulereert ware.

Item omme twelcke te doene / het waer van noode vandē Prince tobtinerene requeste ciuile / omme ghereleueert te zijne vander obmissie / ende tfaict te moghen articulerene / ende prouuen / Vide quod dicit Bar. in l. ij. ff. de

Item om te prouuene datmen cheyns scul-
dich is / dat machmen doen by Rentboucken/
ende sonderlinge als die oudt zijn.

Item men doet dit oock by datmen can doē
bliicken vander langhe opheue / ende emmere
van Weertich Taren.

Item dese boecken daer af bouē gheseyt is/
ende opheue met ander bliicken / maken ghe-
looue / c. sanè. De probatio .c. cum causam De
præscrip. c. cum audientiam. & .c. cum olim
De cens. & L. censas. ff. de probatio.

Item hier toe doet oock vele dat partije ad-
uerse kennen soude den cheyns diemē heesscē
mochte / betaelt te hebben / L. litibus. & L. cum
satis. C. de agri. & censi. Li. xi. & notat. Bar. in
L. admonendi. ff. de in fis.

Item om te prouuene tghescheet van heer-
lijcheden / ende omme te segghene tghescheet
vander heerlijchedē is hier ofte daer / het doe-
ter veel toe / de ghemeene fame vanden ouder-
linghen die deposerē souden / segghende tghes-
cheet heestmen hier ofte daer gehouden / ende
anders niet en hebben wy ghetweten / dan die
ofte die plecke en was van dier heerlijchede /
ofte van dier D:ochie / ende dattet ghemeene
fame is.

Item oudt gheserifte inde kercken op sar-
ken ofte op andere steenen die maecten oock
preuue / c. cum causam. de proba. In Aut.

Item

Item om te wetene wat letteren dat autentijck zijn/drii saeken zijn van noode/ Eerst dat de instrumenten gheteekent werden metter hant van eenen notaris publicque/ Ten tweestien dat si hebbē subscriptie duorum testium, Ten derden datse ghesegelt zijn met eenen seghetele autentijck.

Item eenen seghetele is autentijck ghelijck den seghetele van eenen Bisschop / de seghetele van eenen capitele / de seghetele van eenen Prince / de seghetele van eenen baenderheer / ende de seghetele van eender stede / vt not. Glo. in ca. ij. super verbo sigillū, de fide instrumē, in Auct.

Item segheten van priuee persoonen alleen niet gequalificeert met qualiteyten als bouen / en werden niet gherekent als zegelen autentijck / maer gheuen wel preuue met andere preuue / ofte met andere meer zegelē / maer al leene en doen sulcken segheten gheen preuue.

Item de ghene die teekent een instrument ofte dat seghelt / die approbeert tghene dat in dat instrument gheschreuen staet / L. ij. C. de re alie, non alienā, & Ibi, Glo. L. fina. C. plus valere quod agitur.

Item een instrument wiltmen reprocheren segghende dat valsch is / ende die valscheyt prouuen / hoe vele ghetuyghen datmen hebben moet / om de valscheyt te tuyghene? Antwoorde / dat om eē instrument te reproberene daer moeten zijn drii / viere ofte meer ghetuyghen.

74 Instructie ende onderwijſſen
ghen omme dat te doene / L. optimam. Hen.
C. de contra & commi. stipula.

Want in een instrument daer moet zijn de
notaris publicke / ende twee oorzonden.

Item de notaris die is alsoo vele als twee /
de welke maeken nu viere / Ende souden men
tinstrument reproberen / het moet zijn met
meer. Dit werdt ghetraecteert In c. tertio loco
in Glo. de probatio.

Item een instrument gheteekent metter
handt van eenen notaris / de welke notaris
daer nae Juge oft procureur werdt daermen
tinstrument overleggghen wilt / ofte dat instru-
ment behoort ghelooue te hebbene? Andwoor
de dat ja. Want tghene dies tinstrument in-
ne houdt / is ghebuert eer hy Juge oft procu-
reur werdt.

Item een notaris heeft in zynen boeck ghe-
stelt ende ghenoteert een contract van coop-
manschepe / ende elck van partijen gheghe-
uen een instrument / deen vander partijen ver-
liest zyn instrument / ende begeert wten bouc-
ke een ander instrument vanden notaris te
hebbene.

De Notaris en behoort de copie vanden
instrumente niet te gheuen / het en waere
datmen partije op riepe / omme een ander
te sien gheuen / Ende dan behoort de Ju-
ge datte te beuelene / ende te ordonnerene dat-
men een ander gheeft / ende oock dat partije
be-

beuanghe by ede haer instrument verloor-
ten te hebbene. Dit werdt getracteert per Cy.
in Auct. Si quis in aliquo documento, C. de
edendo.

Item maer ghenomen dat de boeck van-
den notaris inne houdt dat partijen ghecon-
senteert hebben vanden contracte te gheue-
ne alsoo veele instrumenten als partje be-
gheeren zal / in dit cas soo soude de notaris
moghen gheuen alsoo vele copien alst hem
ghelieft.

Item het is notoire in rechte / dat possessoi-
re / ende petitoire tsamen behooren gheinte-
rineert te sine voor eenen Juge / Susceptis de
cau. possess. & prope. L. nulli. C. de Iudi.

Item nae dese style vander Camere van-
den Staede in Vlaenderen / ende naer tghene-
dies vseren de Coninck van Brancherliche /
de Hertoghe van Bourgoingien / de Graue
van Vlaenderen / die doen hueren oppersten
Juge (ghelick mine Heeren vanden Staede
zijn in Vlaenderen) kennisse nemen van allen
saeken ten possessoire / Al waert van saeken
puer gheestelick wesende / ghelick van te heb-
bene theplich Sacramet in een kercke / insghe-
like van kennisse te nemene van sepulture
ten possessoire / ende dier ghelike / ende laten
alleene den ghestelicken Juge de kennisse ten
petitoire . De rebene is dese / want possessoire
is temporeel.

Item

Item alsoo bouen gheseyt is / nae rechte behooren dese twee / te wetene possessoire ende petitoire / voor eenē Juge ghedecideert te sine / quia continentia causę diuidi nō debet / ende de ghene die ghekent heeft vander possessoire die sal oock veel te bet kennen vanden petitoire de petitorio.

Item tpossessoire dat moet tē ersten ghedecideert zyn / Ende daer nae het petitoire / L. ordinan. iuris. C. de rei vendica.

Item possessoire is ghelijck datmen seggē soude *I.* is inde possessie / ende gebruycsamic hede van eenen sekeren gronde / *P.* die wilt hē wtsiekē en̄ perturbētere / faict doēde / De possessie die moet ten minsten anneel zyn / en̄ het en is gheenē noodt eenighen tñtele te allegere ne / want dat dient ten petitoire / Cogi nemo debet dicere titulum suę possessionis: Sed satis est dicere, possideo. L. cogi. C. de petit. hę redi. het en ware in materie beneficiale daer datmen tñtele moet tooghen.

Item petitoire is *P.* ghebruyct eenen grōt / *I.* compt ende zecht dien grondt is mine / want ick hebben ghecocht / ende daer moet hy tñtele alle geren.

Item questie heeft geweest ten possessoire voor eenen Juge / en̄ nae der hant wort questie voor den seluen Juge / ten petitoire / De instrumenten die in deen instancie ouerghegheuen zyn ten possessoire / oft die gheē ghelooue en

en ſullen gheuē ten petitoire: Antwoorde dat neen / ten ſi dat de ſelue instrumenten en lette-
ren van nieuws gheproduceert werden ter In-
ſtantiē ten petitoire. Hier af werdt getracteert
per docto. In L. his apud quem. C. de eden. &
L. ordinari. Iuris. C. de rei vendica.

Item alle acten die in een Jugement ghe-
bueren / die zijn ghemene beede den partijen /
ende alſo elck van partijen vermach die te ha-
lene zynen coſte / ghelyc acte vā heeſſche / acte
van antwoorde. Acta ſunt communia.

Item is te wetene / dat een ſententie van ee-
nen Juge daer af dat gheappelleert is / die en
gheeft gheen gelooue den Juge / aen wien mē
appelleert / ten ware dat alle de acten ouerge-
lept waren / die inde ſentencie ghebuert zijn.

Want de Juge ad quem die moet wpsen be-
ne vel male appellatum / ende dat en can hy
niet ghedoen / het en ſi dat hy de acten en in-
ſtrumenten die ghebuert zijn inde eerſte inſtan-
cie doch ouerſie / ende alſoo troſſdom vander
eerſter inſtancien en can gheen ghelooue ghe-
uen. Ioha. Fab. Inſti. de fide Iuſſo. §. f. c. ij. in
auc. ſi quis in aliquo documēto. C. de edēdo.

Item maer waert niet gheappelleert / men
preſumeert voor de ſententie vanden Juge al-
le ſaeken behoortlick ghedaē zynde / en gheeft
die ſententie ghelooue / vt dictis Iuribus.

Item maer ghenomen een proces daer af
dat gheappelleert is / eert ghebrocht wort ten
Juge

Juge ad quem/wert verloren / In dat cas soo moet den appellant den staet vander zaeken prouuē / ofte zyn zaeke van nieuws beleeden / en zyn oorconscap oock doen herhooren / sicut habetur in c. si, de proba.

Itē indien datmen wilt gheautenticqueert hebben eenighe letteren die seere oudt zyn / ende omme de oudde souden si mogen te meuten ghaen / dat moet ghedaen wesen by auctoriteit ende beuele vanden Juge / en het moet oock zyn partije gheroepen / dient aenghaen zoude moghen / C. si instrumenta, de fide instrumentum.

Item indien dat een instrument beuonden werdt in een zyn deel quaet / de presumpcie is dattet quaet ende onduechdelijck is in al.

Item partijen maken een contract in fraude vanden heere / omme den heere zyn recht vandē coope tontstekene / zulck contract is eghen / ende die notaris die daeraf letteren expedieert / behoort daeraf gepuniceert te zijne / ende inghelijck partije / nota Bal. & tex. de prohib. feu. alien. per Frede. c. ij. §. callidis contractionib. verlic. scab. veru in vsu feu.

Item die ghene die zyn cedulle gheeft / ofte wat schrijft in zyn rekeninghe / ofte oock wat schrijft in zyn epistele / dat gheeft ghelooue teghens den ghenen wien hy dat scrijuende is / statum priuatae scripturae contra scribentem.

Item een Juge en mach gheen vonnis maken

ken van eenighe letteren / het ten zij dat hij
 dooriginael ghesien heeft. Want in zijn vonnis
 seecht hy / ghesien hebbende dooriginale niet
 suspect / niet ghesuert / niet vicieult / maer
 gans / ghaue ende gheheel / in seghele ende in
 gheschifte / L. f. C. de edic. diu. Adri. tol:
 lend.

Item ende indien int originael gheuonden
 worde rasuere ofte eenighe woerden bouen
 ghestelt / buyten der linie / ende sonderlinghe in
 plaetsen suspect wesende / men behoort daeraf
 gheen transumt noch vidimus te makene /
 dan met der declaratie ende specificatie vanden
 bouen gheschifte ofte gheschifte buyten der
 linie: want men zoude nauwelijck ghelooue
 gheuen den originalen letteren / alsoo de doc:
 teurs noteren inde bouen ghenomde loyen.

Item in een instrument werdt gheuonden
 rasuere oft eenich bouen gheschiften / Ende al
 waere tbouen gheschifte gheschreuen met:
 ter handt vanden notaris / nochtans zulck
 instrument is tereputerene als suspect / L. lu:
 bemus. C. de proba.

Item ende daeromme int cas subiect / in:
 dien datter waeren twee oorzonden van goe:
 der same ende name / segghende / int instru:
 ment is meer oft min gheschreuen dant be:
 hoort / ofte dant gheseyt en was datmen scri:
 uensoude / in dat cas / dese twee oorzonden sou:
 den ghelooue hebben / L. errore. C. de testa.

Item

Item so wie in eenighe saeken hem behelpe
met eenen valschen instrumente / die valt int
crim van valscheyt / hy en werdt nochtans al-
soo niet ghepunicert / alsoo de valschaert die
de valscheyt ghedaē heeft / gepunicert wert.
L. vj. C. de fide Instru.

Item letteren ofte mandementen vercreghē
vanden prince of van sinen Raede / die hebben
alleene huerlieder cracht een Jaer lanck ghe-
duerende vanden date dat die ghegeuen wa-
ren / L. falso. de rescrip.

Item de ghene die allegiert preuilegien te-
ghens tghemeene recht / die en werdt niet ghe-
hoort / het en si dat hy docere van sine priuile-
gie / altoaert dat saeke dat hy ageerde in pos-
sessien wesende / vāder preuilegie by hem ghe-
allegeert.

Item naer dien dat een greffier ghegheuen
heeft eenighe vander partien letterē ofte acten
ghegroffeert ende gheteekent / de selue gref-
fier en vermach niet daer toe yet te voughene
ofte te corrigerene / want dat doende de selue
acten ofte letteren souden viciuulx gherelient
worden / ghelick een ghetuyghe de ghene die
corrigeren wilt tghene dies hy geseyt heeft.

Item maer indien dat de greffier achter ge-
laten heeft eenighe daten van eenige Jaren in-
de letteren te exprimerene / ende dat blicke bi-
der selfter date / die mach die greffier stellen bi
beuele vaden Juge / ende anders niet.

Item

Item maer ghenomen dat partije aduerse van ghelijcken letteren ghegheuen zijn / ghe-duplicqueert / soo en mach de greffier tghene dies voorsépt is / al waert hy beuele vanden Juge niet doen / ten ware partije gheroepen.

Item van ghelijcken is / van eenen instru-mente twelcke ghegrossieert is / ende int nette ghestelt / de crediteur begheert datmen selue instrument grossere / twelcke de greffier ofte notaris niet doen en mach / ten waere partije gheroepen / Alwaert dat sake dat de crediteur zepde zijn instrument verloren te hebbene.

Item een debiteur heeft zijn obligatie ghe-geuen / ende heeft oock betaelt / de debiteur be-gheert zijn cedulle weder te hebbene / de cre-diteur die seecht de selue cedulle oft obligatie verloren te hebbene / in dit stick zoo moet de cre-diteur quítacie gheue van tghene dies hy ont-faet / en de letteren van obligacien die hy secht verlorē te hebbene / weder gheue / also sane als hy die gheuonden heeft / Ende men zal verba-lijck de selue letteren te niet doen / L. f. C. de fis-de instrum .

Item in dien men ouerlept inde productie van letteren acten vanden houe / partye aduer-se behoort daerof copie te hebbene / in dient haer ghelieft / thueren coste.

Item is te wetene / dat soo wie een instru-ment accuseren wille van valschede / en hy die valschede niet en proeft / die is ter causen van

Dien punterlijck / L. iudicemus. C. de prob.

Item is te wetene dat een copie van letteren gheen gelooue en heeft / het en si dat die copie ghecollationeert werdt tegens dooriginale / partije gheroepen ofte by contumacie absent zyn de / by ordinacien vanden Juge daer de questie hanghende is.

Item maer indien de questie hinghe int parlement van Paris / partije wonachtich wesen de in Vlaenderen / omme de oorloghe en darf de partije huere principaale letteren int parlement niet bringhen / in vreesse van die te verliesene / het sal van noode zyn in dat cas dat de Juge vanden parlements daer vooren dat de sache hanghende is / beuelen sal eenen officier in Vlaenderen de collatie vanden letteren te doene / partije nochtans althits gheroepen wesende. Auct. si quis in aliquo documento. C. de edē. & adde no. per Cy. in L. iudices. C. de fide instrumen.

Item daer om eest dat de Princen in huerlieder ordinacien stellen datmen gheuen soude den vidimus / onder seghete ofte hanteeckē auctentijck ghelijck gelooue als men doet den originael.

Item instrumenten ende letteren werden gheimprobeert als suspect zynde / ende onder ander als eē instrument ofte ander geschrifte niet en heeft zyne behoorlicke vorme / ende de solempnitteyten daer toe dienende / ghelijck in

contracten van coopen ende vercoopen. Men
vseert van andere solemnitepten int vercoo-
pen vā goeđe kercken toebehoorende. L. iube
mus. C. de testi.

Item ten anderen als yemandt een rescript
ofte mandement impetreert / twelcke in rech-
te verboden staet te impetere / dat rescript
oft mandement is suspect / L. ij. C. de pa-
ganis.

Item als een instrument ghemaect is van
eenē notaris die suspect is van quaden instru-
menten ofte letteren te makene / zulck instru-
ment machmen argueren als suspect. procureur

Item soo wanneer een instrument pervers vā par-
rasuere heeft / wt die rasuere neemtmē suspi-
cie van quaetheden. tie ghe-
dach-

Item bouen is gheseyt / dat partije ghe-
dachuaert moet zyn / omme ghetuyghen te siē zynde /
sweere / ende ouerlech van letteren te sien o preu-
doene / vt sup. de testibus. ue te

Item nu ghenomen dat yemandt eenē pro-
cureur gheselt hadde / die de sake beleede / par-
tie aduerse omme oorcondscap te beleedene / also ve-
doet dachuaerdē dien procureur / achterlatēde le oft
den meestere dien de saeke aengaet / Queritur partie
of ditte niet genoegh en is / omme inde sake te selue
procederene antwoorde dat Ja. ghe-

Want naer dien dat de procureur gheli-
discontesteert heeft / hy is meestere ende heer uaert
van der saeke / Ende hy ghedachuaert zynde ware.

het is ghenoech omme de daghinghe goet ende van weerden te houdene. Vā dese opinie is Lambertus de Ramponibus also Bar. secht In L. si, à furioso. ff. de Re Iudic. ende Alber. de Rosa. in. §. videndum. in tracta. suo de testib. etiam refert que dicta sunt.

Item int gheestelijck hof zoo vscertmen den Juge interrogatoria te gheue / om de oorzonden te onderuraeghene op de circumstancien van tghene daer op men beleedt. Hier af en vscertmē niet inde Camere vanden Stade in Vlaenderen.

Item maer is nochtans goet voor de ionghers dat si weten wat dat is.

Item J. ende P. hebben questie tsamen / en op huerlieder questie zyn si gheruyst in faicte / J. beleedt zyn oorzonden op zyn faicte / P. die soude moghen gheuen den Juge intetrogatorien / om byden Juge gheuraecht te wesene vander circumstancie van dien faicte. En daer op de ghetuygen te vragene die teghens hem P. beleedt werden. Ende de ghene die J. beleedt heeft / per c. per tuas. de testib. in anti.

Item de cōmissaris zijne enqueste voldaaen hebbende / bringht tproces te houe. En werdt partijen dach gheteekent omme te dienen vā reprochen.

Item tproces te houe zijnde / men consenteert den procureurs van beyden partijen te hebbene namen ende toenamen vanden oorzonden

conden inde zacke beleedt / die si halen moeten
 inde gressie / daer voren men ghecosumeert
 is te geuene ten profijte vanden gressier / iij.
 schell. parijis.

Item indien dat partije begheerde te hebbe
 ne copie vanden billetten ofte articulen daer-
 op de oorzonden tegens haer beleedt ghehoort
 zijt / men soudt hemlieden oock consenteren /
 Ende alsoo eest gewijst hier int hof tusschen
 de ghelande van Sgranē / ende Saens polde-
 re teghens den procureur generael den. xviii.
 in Lauwe. voc. xviii.

Item ende al eest datmen den Juge inter-
 rogatie gheuen mach om die te doene / noch-
 tans en vermach de Juge niet / de copie van
 dier interrogatorie te gheuene der partije die
 de oorzonden beleedt. vt dicit Innocen. in d. c.
 per tuas.

Item voortgaende inde stijle van practijc-
 ke / naer dat toorzondschap beleedt is / men
 geeft reprochē contradictiē / ende Saluacien.

Item reprochen die dienen tegens oorzon-
 den / Ende contradictien die dienen teghens
 letteren.

Item naer de stijle vander Camere vanden
 Raede in Vlaenderen zoo gheestmen alleene
 reprochen inden persoon vanden ghetuygen.

Want de deposicien die werden secretelijck
 ghehoort / ende werden niet ghepublicert
 dat is te segghene / men gheeft niet te hemene

teghene dies de ghetuyghen gheseyt moghen hebben/ ghelyck datmen doet int gheestelick hof. Ende dat hecūtmen publicatie vander deposicie vanden oorzonden / ende dat segghen oft deposicie machinen by redenen reprocheren.

Item reprocherende dan de personen vanden ghetuyghē/ zoo reprochieert men die met generaele regulen / ende oock met particuliere/ daer af bouen ghenoech gheseyt is/ In titu. de test. fol. XL. tot Lxx.

Item daer naer men gheeft Saluacien teghens de contradictien ofte reprochen / ende men concludeert in rechte.

Item omme dieswille dat bouē gheseyt is/ datmen preuue doet by eede / ende by kennisse die yemandt doet in iugemente oock/ by presumptien/ zoo eest van noode hier wat te scrijueue van dien.

Erst van kēnisse van partijē/ Als een heeschere betrocken soude hebben den verweerrere voor eenen Juge / en hem daer geheescht de somme vā dte ponden groot hē heeschere schuldich wesende/ in dit stich en rest niet meer dan condemnacie vanden Juge die ghehouden is/ den verweerrere daer inne te condempneren. Cum nullē sunt partes iudicis in confessum nisi in condemnando. Ander maniere van preuue die is by eede / Ende daeromme is te wetene / also verre alst dient ten proposste van

ste van deser Instructie, dat dije maniere van eede zijn.

Item deen is eenen eedt diemen heedt eenē eedt volūtairie / Vander is necessaire / Ende de derden is iudiciael.

Eedt voluntaire / is soo wanneer een partij der ander buyten iugemente gheeft den eedt / ghelijck **J.** heescht **P.** x. ponden groot / niet voor den Juge / maer buytē iugemente / ende **J.** seeght teghens **P.** / ick gheeft v op uwen eedt dat ghy my dat schuldich zijt / dit is eenen eedt voluntaire / want **P.** en heeft gheen noodt dien eedt te accepterene / ofte den seluen eedt te refererene / segghende **J.** / ick gheeft tuwen eede / dat ick v yet schuldich ben.

Eedt necessaire / is die vā noode is datmē die doet / gelijck **P.** heescht **J.** thien ponden groot ofte eenighe ander zacken. **J.** loochent den heesch van **P.** / ende **P.** die en heeft gheene gheheele preuue / dat is met twee vorzonden maer heeft alleene halue preuue met een oorronde / Ofte by groote presumptie men presumeert dat de sacken sulck zijn / ghelijck die **P.** die voortstelt / so rest in eenen Juge consideracie te nemen op de heeschere ofte op den verweerrere die de scoonste halue preuue heeft / Ende naer dat lieden van eeren zijn / ende de grootte en qualitept vander sacke / den eedt te

ghellene omme de waerheyt te wetene / den heesschere ofte den verwerdere / maer ghemeelijck gheestmen desen eedt die de halue preuue heeft.

Item desen eedt is gheheeten necessaire / om dieswille dat de ghene die desen eedt ghegheuen werdt bydē Juge moet dien doen. En de en mach dien niet refuseren / noch zijnder partije refereren.

Item den derden eedt is ghenaeupt iudiciael: ende heedt iudiciael / omme dieswille dat hy vander partije ghegheuen is der ander in iugemente ende voor den Juge gelijk int cas daer af bouen gheseyt is / P. die heescht voor eenige schepenen vā J. x. pōt groot ter causen vā coopmanschepe van lakenē / J. die loochent die coomanschepe / P. die lecht J. in deelinghe van eede de coomanschepe ofte leeninghe ghebaen te wesene. Dit is eenen eedt iudiciael. Desen eedt en heeft J. niet taccepterene / maer hy mach die refereren segghende Doetten selue. Ende geresercert zijnde / P. die ghelept heeft / die moet dien eedt dan accepteren.

Item van desen eeden scrijuen de docteurs vele inde gheestelijcke ende weerlijcke rechtē / int gheestelijck In, c. fi. D. d. Iuretur, in anti, int weerlijck eodem titu, de Iure iurā, & ff. & C. per totum.

Item daer is een ander maniere van preuue die zecre difficille is / diemen heedt preuue comende

mennde van presumptien.

Item ende naer dien dat bouen gheseyt is van warachtighe preuue / so moctmen hier een luttelken weten vander preuue die comen mach wt presumptien.

Item Presumptie is eene coniectuere / wt welke coniectuere men presumeert een zaekie sulck wesende / sulck als men die zecht ende proponeert.

Item dese presumptien zijn menigherhande alsoo de doctuers in rechte scriuende zijn.

Item wt dese presumptien en behoortmen niemandt te condemnere / het en waere dat zulckie presumptien waeren / witten welcken men presumeren mochte / dat die saekie anders niet zijn en mochte.

Item de presumptien gheuen altemet halue preuue / ende altemet gheheele / als die saekie anders niet zijn en mochte / dan alsoot int voor gaende article gheseyt is. Exemple omme instructie te gheuene van desen / men secht een gemeê prouerbe / dat de ghene die eens quaet gheweest heeft ende quaet is / *semper præsumitur malus.*

Item int exemple van Salomon ende in zijn iugement daer de twee vrouwen gheschil hadden voor zijn persoen / wie dat doode kindt toebehoorde ofte het leuende / zeyde / haelt my ten zweert ende latet leuēde kindt deelen. De ghene die gherechtighe moeder was vanden
 f u leuende

92 Instructie ende onderwijs
notatur in D. c. quoniam, in contra fal.

Item een sententie ghegheuen by valsche instrumenten ofte valsche getuygen/die mach ghereuoceert werden niet alleene by appellatien ofte reformatien/daer af men in Vlaenderen vseert/maer oock by simple querelle/versoekende gheresitueert te sine teghens de sentencie gewijst/midts dat die ghegheuen is op de deposicie van quaden ghetuyghen ofte valsche instrumenten/ L. diuus Adrianus. ff. de senten. & re iudic. & C. si ex falsis Instrumen. per totum.

Item een Juge die een sententie ghegheue heeft/alsoo verre als sine Jurisdicctie haer bestrect/die mach die sententie leggen ofte doen legghen by zijnen boden ter executie.

Item maer indien dat de selue sentencie gheexecuteert wesen moet buyten der iurisdicctie vanden ghenen diet ghewijst heeft / soo moet de Juge die twonnisse ghegheuen heeft/versoecken aenden Juge daermen de sentencie ter executie legghen wilt / de selue sententie ter executie te doen legghene/twelcke men heedt Requisitoire.

Item arbiters en vermoghen niet huerlicder sentencie oft segghenschap ter executie te doen legghene.

Item maer die behoort ter executie ghelept te zijne byden Juge ordinaire daer onder de arbiters gheseten zijn/ L. à diuo Pio in primo ff.

mo ff. de senten. & re Iudic.

Itē ende indien op de executie eenighe difficultept compt/daer af sal kiemen de Juge onder wien men de executie doet. *Lux, notata in c. pastoralis. de offic. delega. in aut.*

Itē naer de stijle vande Camere vande Raede in Vlaēderen/ een sententie veriaert en verdaecht/ die moet vā nieus gherwijst wordē executorie/ al eermē daer op executie doen mach.

Item een Juge die condemnacie gheeft ten principale/ en reserueert condēpnacie te geueue op costē/ die cōdemnacie en doocht niet/ Maer cōpenseert hy de costen ofte condempneert hi inde costen tzynder taxacie/ die cōdempnacie is van weerden/ *Lux. no. In L. terminato cū glo. Ibidem. C. de fruct. & lit. expens.*

Item maer ghenomen dat de Juge niet en seght van eenige costen die nochtās gheepscht zijn by partijen/ men soude de selue costen van nieus niet moghen heesschen/ vt dicit *L. terminato.*

Want een Juge naer dat hy pronūciatie gedaen heeft/ hy heeft zijn officie volcomen/ En en behoort hem niet meer in die sake te mopene/ *L. iudex. & L. cū querebatur. ff. de re Iudi.*

Item maer men zoude moghen appelleren van dat de Juge in ghebreke is recht te doene op de costen/ Ende also teenegadere de sake te betrechene.

Itē het is van noode allen Jugen sentenciē te ghe-

Instructie ende onderwijſe
te gheuenē alsoo verre alst hemlieden mogelijck is van saeken die van hem seluen sekere en clær zyn / inhoudende condemnacie van sekere somme van penninghen / ofte eenighe andere saeken. §. Iurare. Insti. de actio.

Item sentencien die gherwijst werden / ende daer af gheen appeel ghedaen en werdt / werden gheexecuteert.

Maer eest dat sake datter betreckt af ghedaen werdt / by appeele ofte reformatie / men mach de sententie naer Rechte niet executeeren. quia appellatio suspendit vel extingit iudicatum.

Item maer is wel waer / dat de ordonnancie mijns geduchs heerē wilst dat alle sentencien / reparable ter diffinitue gegeuē by smalle wetten werden volcommen en geexecuteert / niet tegenstaēde tбетrec dat daer af gedaen werdt.

Item de smale wetten hebben by deser ordonnancien mijns gheduchs heeren meer voordeels dan de sentencie van mijne heeren vanden rade.

Item onder dese ordonnancien mijns gheduchs heeren en werden niet ghecomprehendeert wijſdomen by arbiters ghegeuen / want datte gheen Jagen en zyn.

Item onder de selue ordonnancien en werden niet ghecomprehēdeert sentencien die ghegheuen werden / niet geobserveert den trayn van iusticien / ghelijck partijen niet opgheroepen

pen/behoorlijck ghecontumasseert / ende niet ghehoort/ende dieghelijcke.

Item maer den trapn van iusticien ghehouden zynde / ende sentencien ghegheuen zynde teghens een vander parthen / die sentencien werden ghecomprehendeert onder de ordonnancien mijns gheduchs heeren dat zij volcomen moeten zyn/also verre alse reparable zyn ter diffinitive.

Item ende executerende de sentencien daer af dat niet en is gheappelleert / ende dat is omme ghelt ende goet / die sentencie behoort eerst gheexecuteert te wesen op meuble goet vanden ghecondemneerden.

Item daer naer indien tmeuble goet niet ghenoech en is/omme tghewysde / soo moet men de selue executie doe op tinnmeuble goet erfue.

Item ende daer naer op de leenen / ende ten watersten op de actien ende obligacien diemen den ghecondempneerden schuldich mach wesen. L. ad mo. pio. ff. de re. iudic.

Item dese executien die werden ghedaen bi subhastacien / dats te segghene by vercoopinghe ende verhooghinghe/ende meest daerom biedende.

Item is te wetene datmen van executien niet en behoort te appellerene / Ten ware dat die executeur zijne executie eerderen wilde / anders doende van twijsdom

Instructie ende onderwijse
 inne en houdt / ofte meer wissende executeren
 dan twiſsdō inne en houdt / L. ab executione,
 C. quorum appella. non recipiunt,

Item maer vande condempnacie is gheoor
 loft te appellerene binnen behoorlijcken tijde /
 ghelijck hier naer gheseyt sal worden.

Item der executeur moet houden int execu
 teren een regule ende ordene / te wetene / eerst
 sommeren den ghecondempneerdē te voldoe
 ne der sententie / ende hem daer toe gheuen cō
 petenten dach van vij. ofte viij. daghen.

Item ende voldoet hi dan niet / zo moet der
 executeur hem dan sommerē dat hi hem gheue
 ofte administrere ende tooghe catheplen ofte
 ander roerende goet omme zyne executie daer
 op te doene / En doet hūt / zo moet der executeur
 dat goet vercoopen openbaerlijck ten meesten
 profijte / ende den ghecondempneerden gheuen
 competentē dach ten minsten van vij. oft. viij.
 daghen omme dat te moghen lossene / Ende
 eest dat den dach omme comende hūt niet en
 loft / zoo sal de executeur de leueringhe daer af
 doen den coopers / ontsaen de penninghen / en
 daer mede voldoen der executie / ende sinen re
 delijckē sallaris / Ende tsurplus (op datter sur
 plus is) geuen den ghecondempneerden. Maer
 hi moet hem wachten dat hi niet vele meer
 goets en vercoope dan hem behoest omme ex
 cutie ende sinen redelijcken Sallaris.

Item in Vlaenderen hupsen ende boomen

zijn ghehouden voor catheyl in verdeelinghe
maer niet in executie.

Ende eest dat de ghecondemneerde ghesommeert zijnde alsvouen / hē gheen catheyl goet en administreert / ofte datter niet catheyl goets gendoech en is / so procedeert derexecuteur op tonroerlijck goet / in deser manieren naer volghende.

¶ Eerst nae sommactie ghedaē / hy informeert hem van dē weerde vanden goede / en vanden laste datter op is / ende bringt daer af in kerck gebodē also vele als hem goedelijck behoest om zijn executie en redelijcken sallaris / ende procedeert daerinne van xiiij. nachtē ten xiiij. nachtē / latende telcken kerckgebode wetē den ghecondemneerden tghene dat hy ghedaen heeft / En nieuwe sommactie doende / dat wilt hy voldoen der executie ende opleggen de costen daer om ghedaen / hy en sal niet voordere procederen / En ten vierden kerckgebode hy berrent de keerse / en laet den coop den meestē daerom biedende / ende dat ghedaen hy houdt oppe en en procedeert niet voordere / want hy den coop niet decreterē en mach / noch den coop erfuen sonder nieuwe brieuen daer toe te hebben / ende relateert al datter ghedaen is / met gaders doppellicien diere gheuallen zijn.

Item om oppositie ofte appellatie en laet derexecuteur niet te voldoene de kerckgebodē ten eynde dat zy niet interrupt en vallē / maer

98 Instructie ende onderwijſe
dien ghedaen zijnde / hy differeert ter seluer
opposicie ofte appellatie / ende en procedeert
niet voordere.

Item in executien van ghetareerde costen /
derecuteur executeert mede zijnen sallaris / so
doet hy docht in executien om penninghē van
den Prince / Maer in executien van sentencie
doet hy zijnen sallaris taurerē / ende by ander
cōmissie executeren. Ende also vserēt si inden
grooten staedt / maer in Blanderēn wordē de
sallarisen gheexecuteert metten principaie.

Van Appellatien.

Als int hof vāder Camer vanden raede
in Blanderēn sententie ghewijst werdt /
het si interlocutoire ofte diffinitive / mē
mach daer af appelleren.

Item ende van tghene dat onder de croone
ghelegen is / soo appelleertmen int hof van
den parlemente van Paris.

Item ende van tghene dies onder theyses
rijcke ghelegghen is / soo machmen appelleren
inden hooghen raedt mijns gheduchts heerē.

Item naer rechte eē appellatie die behoort
ghedaen te zijne binnen thien daghen / naer
tghenē vander sententie, aucten, hodie de ap
pella,

Item maer naer de stijle vander voornoede
Camere so moetmen appelleren binnen zeuē
daghen / tappeel moetmē verheffen en veruol
ghen binnen drie maenden naer stijle.

Item

Item de ghene die applleert en naermaels gheſeyt is / qualijck gheappelleert te hebbene / die werdt gehouden in een boete van 12. pōt parifis ten profijte ons gheduchts heerē.

Item als een appeel bi partijen gheintericeerteert is / men mach vā dien appeele niet renūchieren dan met oorloof ende consente vande Prince.

Item reſormaciē die mogē veruolcht werden / ende men mach die afgaen ſonder oorlof vanden Prince te hebbene.

Item maer ditte en ſoude nu gheen ſtede hebben / midts dat de Prince in dit Jaer duyſt wiſfhondert ende wiſftiene geacordeert heeft ende ghewilt dat de ghene die de ſmale wettē vande lande betrocke by reſormatie / ende dat met quaer-cauſen / dat die boeten-gelden ſoude ghelijck een appellant.

Item hoe wel dat tlandt van Vlaenderen ſubiect is der croone daermen appelleert / alſo wel in materie ciuile als criminele (twelck mē oock naer rechte vermach te doene) nochtans in Vlaenderen / men ſoude niet ghedooghen datmen appelleren ſoude / in ſaechen criminele.

Item van tauratie van coſten van wiſfdōme van intereſten de coſten ende intereſien te exceſſijf machmen alligeren.

Item van ſentencie diffinitive machmē appelleren / viua voce & illico.

Item ende appellerende vander sentencien diffinitive / het en is gheenē noodt datmē segt de cause vander appellatie / maer is ghenoech datmen zecht Appello, L. Litigatoribus, c. de appellatio.

Item maer als men appelleert van sentencien interlocutoire / dan moetmen appelleren in gheschrifte / ende allegieren de cause waeromme datmen appelleert. Glo. in c. j. de appella. Li. vj.

Item ende dit practiqueertmen inde Camere vanden Staede in Vlaenderē no ter tijt / hoe wel datmen ghesien heeft obserueren / datmē appelleerde van sentencie diffinitive en̄ interlocutoire viua voce zonder gheschrifte en̄ sonder teexprimerene eenighe cause.

Item indien dat byden Juge aen wiēmē appelleert van eenighe interlocutoire gheseydt werdt byden selfsten Juge / wel gheappelleert ende qualijck ghewijst / so blijft de saeke ten principaele voor den Juge aen wiēmē gheappelleert heeft.

Itē en̄ werdt gesept qualijck gheappelleert vander interlocutoire / soo werdt de saeke wederomme gesonden voor den Juge van daerse compt.

Item het is te wetene datmen naer weerlijck Recht moet appelleren gradatim. Exemple vā Schepenē van kuere in Ghēdt mach men appelleren voor mijne Heeren vanden Staede

Staebe in Vlaenderen en van hen / voor mijne
Heeren vanden Staebe vanden parlemente.

Item maer men mach niet appellerene van
die vā Ghend aen thof vādē parlemente / ach
terlatende die voernoemde Heeren vanden
Staebe in Vlaenderen.

Item een appellatie generale die en doocht
niet / ghelijckte segghene / ic appelleere van al-
len griuen die ghy Juge my doende zijt.

Item indien de contrarie ghedaen wordt vā
tghene dies voorsept is / zo behoore mijne Hee-
ren vanden parlement / die sake te sendene
daer die behoort / want het is van noode ghe-
sept bouen oock expresselijck tgrief te expit-
merene.

Item insghelijck eest oock dat een appella-
tie gheinteriecteert van eenen griefue / ende
voort segghende / van allen anderen / die noch-
tans niet noemende noch expitmerende / zulck
appeel en doocht niet.

Item sekere prouisien werden dicwils ver-
creghen vanden ouersten Juge / aen wien-
men appelleert / beuelende den ondersten Ju-
ge / daer af men appelleert / dat hy voortgaen
soude / dit al / niet teghenstaende appeel hoe en
de in wat manieren die clausele te verstaene
is / die clausele is ten verstaene / datmen voort-
gaē zal / niet teghenstaēde tappeel dat in hem
seluen sijnvol is.

Item als een appeel by yemande gheinter-

Instructie ende ondertwijs
 tecteert is / soo mach de ghene teghens wien
 dat tappeel gheinteriecteert is / den appellant
 anticiperene / Dit wel verstaende / datmen in
 de anticipatie niet haestich en si omme te an-
 ticiperene.

Item ghelijck een apellant heeft drie maē
 den omme zyn appeel te verheffene / datmen
 den seluen appellant zoude anticiperen bin-
 nen xiii. daghen / het ware inciuil / Maer dat-
 men hem anticiperen soude binnen ses we-
 ken / de helft vanden tyde ouerledē zijnde / dat
 mach wel wesen.

Item maer desen tijt licht inde discretie van
 de Juge. hier af spreekt den text, in C. oblatz.
 de appella. in auct.

Item de drie maēden leden zijnde / ende
 tappeel niet verheuen / sulck appeel is desert /
 het is nochtans van noode dat tselfste appeel
 ghewijst worde desert. Dit verstaetmen naer
 de stijle vander Camere / maer naer gheeste-
 lijck recht / soo en eest van gheenen noode dat-
 men die appellatie desert wijse. c. ab eo. de
 appella. Li. vj. lux. not. in L. j. ff. de libel.
 dimisso.

Item maer hier is te wetene dat de Prin-
 che teghens een appeel twelcke desert is / sou-
 de moghen gheuen releisument vanden tyde
 tot eenighe cause hem daer toe mouerende /
 niet teghenstaende dat partijē aduerse / byden
 loop vanden tyde recht vercreghen heeft. Dit
 werdt

werdt ghetraecteert In questionibus Delphina-
libus, q. clxxxv.

Item een persoon heeft vercregen een mā-
dement twelcke clausulen innehoudt die inct-
wil zijn / het is al notoire datmen niet alleene
en mach appelleren vanden executeur / die
datte ter executie legghen soude / maer van-
der concessie vanden seluen mandemente. En
de alsoo vanden ghenē die tselue mandement
ghegheuen heeft.

Item alsoo geoorlooft is tappellerene bin-
nen seuen ofte thien daghē / ghelijck bouen ge-
sept is / soe vermachten oock daer af binnen
seuen ofte thien daghen te renunchierene.

Item maer het is te verstaene dat dese re-
nunchiatio naer de stijle vander Camere niet
gebueren en mach sonder te gheue de boe-
te van drie ponden parafisen / hoe wel dat hy
ontgaet (renunchierende binnen den tijde van
seuen oft thien daghen) de boete van sestiich
pont parafisen.

Item in materie van appeele zijn drie per-
soonen. deerste is dappellant / de tweetste is de
Juge (ende werdt gheheeten naer de stijle
vander Camere de ghedgchde die toonnisse
ghegheuen heeft) de derde werdt gheheetē de
gheinthimcerde / te wiens proffijte toonnisse
ghegheuen is.

Itē een vonnisse ghegeuen ende daer af mē
geappelleert heeft / de gheinthimcerde partije

Instructie ende onderwijs
te wiens profijte twōnisse ghegeuen is / mach
renunthieren sonder eenighē cost vanden pro-
fijte van tghene dies hem ghewijst is.

Item maer dese renunthiatie moet de ghe-
inthimeerde te kennen gheuen den duerwaer-
dere / als de duerwaerdere tappeel ter execucie
legghen soude . Ende de selue duerwaerdere
moet dat dē Juge daer dat appeel deuolueert /
in zyn relacie te kennen gheuen / ende schrijue
hoe dat de gheinthimeerde afgaet vanden ge-
wōnsden / anders soo soude de gheinthimeerde
gehouden zyn in de costen die gebuert zyn by
den appellant / al eer de selue renunthiatie ter
kennisse vanden Juge ghecommen is.

Item naer ghemeen recht men en behoort
niet pēdente appellatione pet te attēpterene
ofte pet te innouerene / maer alle saken behoo-
ren te blyuene in sulcken staete als die waren
ten tīden als tappeel ghedaen was.

Item ende indien dat eenighe attempstaten
gebuerden / die behooren eerst biden Juge ad
quem gherepareert te wesene.

Itē indien dat een Juge à quo attempteert
ofte pet innouert / ofte oock het si duerwaer-
dere ofte officier / al waert niet beuele vanden
Juge / behooren ghepunieert te zyne ciuilliter
vanden attēptaten. vt L. quoniam iudices. C.
de appel.

Item alst ghedecideert is vanden appele /
oft alsser wijsdom is ten principale zonder ap-
peel

peel/ so gheeftmē ouere costen/ schaden/ ende
interessen/ omme die te lauxeren / Ende dan
diminutien tegens die costen/ indient partijen
ghelieft te gheue/ ende hier toe dient optoe-
pinghe.

Itē tghene dies voorszeyt is/ is ghenoech om
dē sommierē stijle van te procederene te heb-
bene/ Best nu te spraken vā diuersche contrac-
ten die ghebueren / En ten leste zoo is de me-
ninghe te stellene diuersche formularen van
contracten / ende daermede eynde van desen
boecke te makene/ Maer ten eynde vandē for-
mularen zoo maecht de ghene die dit sinen dis-
cipulen gheprominchieert heeft/ vele schoone
questien in rechte ghelegghen.

Eerst vanden contracte dat
men heedt roopen ende
vercoopen.

Contract van roopen ende vercoopen
is een contract van goeder trouwen/
daer gheen bedroch ofte fraude inne
en behoort te zijne.

Item dit contract werdt volmaect drie din-
ghen cōcurrerende/ de welke zijn vander sub-
stancie vandē seluen contracte / Deerste is dat
ter sij consent vanden partijen die roopen ende
vercoopen / ende eens onderlinghe werden.
Tweeste is den prijs en weerde van tghene
diesmen vercoopt.

Item desen prijs moet zijn in penninghen
niet in eenighe specien ofte andere saken / an-
ders soudt wesen permutacie.

Item derde is dat moeten zijn saeken die
men coopen ende vercoopen macht / Exemple
van desen / J. die vercoopt P. een peert dat ge-
uende om de somme van thien pondē grootē.

Item dit is een contract van coopmansche-
pe / hier is consent van beide den partijen / te
wetene van J. ende P. hier is prijs te wetene
thien ponden groot / desen prijs is doek in pen-
ninghē. Maer maer tpeert vercocht voer een
ander paert / datte en is niet gherekent con-
tract vā coopmanschepe / maer is een contract
datmen heedt manghelinghe. Hier is doek de
sake die vercocht is / te wetene tpaert.

Item een vanden voornoemdē dije saken
substācialen ghebrenkende / het en is gheen con-
tract vā coopmanschepe / Insti. de empt. & vēd.
in. j. §. pretiū eodē titu. iūct. Item præ. eodē.

Itē in vercoopen van kerckelijcken goede-
mē behoort meer solēpniteptē te obseruerene.

Want kerckelijcke goeden en machmen
niet vercoopen dan wt noode / bi consente van
den ghenen die vander kercke zijn / en doek by
consente ende octrope vanden Ouerstē daer
onder dat de kercke ghelegghen is / auctē. hoc
ius correctum. C. de sacrosanct. eccle.

Item bouen is ghesept dat coopen ende ver-
coopen by consente van beide partijē gebuert.

Ende

Ende het ghebuert oock onder den ghenen die present zijn / ende oock de ghene die absent zijn / van elcanderen by ghescriften / by interposite persoenen / alsoo verre alst blijkt vandē consente vanden partijē.

Item coopen en vercoopen dat mach ghebueren met ghescrifte ende sonder ghescrifte.

Item ende alst sonder ghescrifte ghebuert metten consente ende prijs / soo werdt dat contract perfect.

Item ende als de contrahenten willen vanden contracte vander coopmanschepe ghescrifte maeken / zulck contract en is niet perfect / ten zij dat tghescrifte volmaect si / sulck als de contrahenten begheert hebben / en dat wettelijck ghepasseert / gheteekent metter handt vandē Grefsier die tselue contract teekent wten naem van iusticie . Ende partijē (gheliesuet hemlieden) mogē tselue contract oock teekenen.

Item ende tot aē derstont dat de contracten vander coopmanschepe int nette in ghescrifte ghestelt zijn vul gepasseert / zo souden de contrahenten moghen afgaen vanden seluen contracte / sonder eenighe peyne van interesten te betalene / *Contractus. C. de fide instrumē. §. in his autē. instit. de emp. & vendi. in primo.*

Item ghelijck dat een contract van coopen en vercoopen perfect werdt bi consente vā partijē / so mach tselue contract geresolueert werde
by beide

by beede den partijē afgaende vā hueren consente ende wesenende van contrarien wille. Ex-
 emple vā al desen. D. vercoopt J. eenē grondē
 van erfuen om de somme van xl. pont groot.
 hier inne accorderen beede de partijen coopere
 ende vercoopere dit contract is perfect / ende
 van desen contracte en moghen partijē niet
 scheeden het en waere by consente van beedē.

Item partijē willen datmen vanden voor-
 noemdē tōracte make seker wettelichede / tot
 aē der stont dat dese wettelichede ghepasseert
 si alsoot behoort / soo en is tselue contract niet
 perfect / ende moghen partijē afgaen vanden
 contracte / sonder eenighe interesten den eenē
 ofte den anderen te betalene.

Item coopen ende vercoopen dat mach ge-
 bueren op conditien ende zonder condicien / al-
 tijts nochtans by consente van beede den par-
 tijē. §. emptio. Insti. de empt. & vendi.

Item int coopen ende vercoopen en mach
 gheen bedroch zyn bouen de helft vandē iup-
 sten prijsē.

Item ende daer bedroch inne is bouen de
 helft vanden iupstē prijsē / die coopmanschepe
 die wordt gherescindeert / ende men moet sup-
 pleren dē rechtueerdighen prijs / ofte vander
 coopmanscheepe scheeden. L. j. C. de rescin.
 venditio.

Item maer al eermen van desen bedroghe
 meer spreekt / alst is bouen de helft vanden
 iupsten

supstē prijsē / soo est van noode te wetene dat gheenen noot en is den gheenen die bedrogē is / coopere ofte vcoopere halene eenich releuement vande Prince om tcontract gherescindeert te werdene / wāt dese rescissie comyt vā rechtswege / ende duert xxx. Jaeren lanck. Ende daermen reliefuement vande Prince vercrūcht / die moetmen vercrūghen binnen vier Jaeren / naer tbedroch ofte ander saeken die ghebuert moghen wesen. Ende dat is gracie die de Prince doet / restituerende ende releuende tegēs tghene dat recht admitteren soude / ghelijchmen hier naemaels sprekende vā restitucien ende relieuementē / breeder segghen sal.

Item wederomme keerende vanden bedroghe bouen de helft vanden iupsten prijsē / soo moetmē wetē / wanneer men bedrogen is bouen de helft vanden iupsten prijsē. Ende wederomme behoort dit by exemple gheseijt en ghetoocht te sine.

Exēple / P. vercoopt I. een paert / dit paert is meert thien guldenen / ende P. heeft dat paert vercocht ende laten gaen om vier guldenen / het is al notoir dat P. vercoopere bedrogghen is bouen de helft vanden iupsten prijsē / want vijsue is de gherechte helft van tiene / ende nu eerst vercocht omme viere / ende al soo daerinne bedrogghen / want vijsue is meer dan viere. Dit exemple is vanden vercoopere die

die bedrogen is int vercoopen bouen de helft vanden iuyften prijsse.

Item insghelijcx machmen stellen exemple inden coopere die bedrogē is / Tepeert is weert thien guldenen / ende het wert vercocht sesstie guldenen / de coopere is bedrogghen bouen de helft vanden iuyften prijsse / want vijsue is de helft van thiene / ende thiē is den rechtueerdighen prijs / ende is vercocht sesstien gulden / ende alsoo is de cooper bedrogghen.

Item dit meer bouen de helft vanden iuyfste prijsse is ghenoech al warer maer eenen penick hoe cleene hi is / omme te sustinerene bedroch bouen de helft vanden iuyften prijsse.

Item ende als de coopmanschepe aldus gebuert / zoo behoortmen de coopmanschepe ende de contract te rescinderene / ende te agierene ten supplemente vanden gerechten prijs / ofte restitucie van tghene dieffer te vele ghegheuen is / ofte de vercochte zaakē wederomme te keere ne indiē si in wesenē zyn / ende also goet als si waren ter date dat de coopmanschepe gebuerde / of daer voorē souden si moeten betalen die interesten.

Item het is te wetene dat naer rechte gheoorloft is den contrahenten meer ende min te vercoopene dan den gherechtighē prijs en bebraecht. *L. causae. ff. de mino. §. idem.*

Item maer dit meer ende min en can niet ghezijn noch en mach niet wesen bouen de helft

helft vanden iupften prijse.

Item de contrahenten moeten wel winnen ende verliezen inde redelijchhede.

Item bouen is gheseyt/daer bedroch is int coopen ofte vercoopen bouen de helft vande iupften prijse/dat contract behoort gherescindert te zynne. Maer dit moet verstaen zyn indien dat de cooper bedrogghen is / soo eyft inden huer vanden vercoopere de vercoopinge te rescinderene / ofte den prijs ter weerde te reducerene.

Item indien dat de vercoopere bedrogghen is / het sal zyn inde huer vanden coopere / den rechtuaerdighen prijs te veruullene / ofte de coop te rescinderene.

Item is te wetene dat desen rechtuaerdigē prijs van eender sake / het si huys / gront van erfue ofte yet anders / moet gheconfidereert wesen / niet byder affectie die een persoē ofte twee zoude moghen hebben tot dier sake / maer die gherechte weerde van ghelijcken saken / naer den gheineenen loop. Exemple vā desen / P. wilt vercoopen eenen grondt van erfuen groot een hunder landts / den gheineenen prijs van eenen hunder landts / mach weert zyn twintich pont groot / naer de gheineene oftimatie. Maer J. diere bi ghelādt is / wilter af gheuē xxx. oft xl. ponden groot / wt affectie / want hy haddet gheern / midts datter hy bi ghelant is / dese xxx. oft xl. pondē groot /
en zyn

en zijn den rechtueerdeghen prijs niet vande bundere / maer den rechuaerdighen prijs is xx. ponden groot / naer den ghemeenen loop.

Item ende om een generale regule te gheue in materie van coopmanscepe / sonderlinge in renten die vercocht werden / so is te wetene / dat alle renten het si lijfrente ofte erfelijck te lossene ofte niet te lossene / behooren vercocht te werdene omme eenē rechtuaerdighen prijs naer de ghemeene vsancie.

Item de ghemeene vsancie / ende den rechtueerdighen prijs / die behoortmen altyts te nemene naer de date dat contract ghebuerde.

Item ende alsoo moetmen dock consideratie nemen / inde deceptie bouen de helft vanden eersten prijse considererende den tijt ende den prijs vander date dat contract ghebuerde.

Item int landt van Vlaenderen soo cooptmen renten erfelijck te lossene ofte niet te lossene / den penninck seftiene / ofte de lijfrenten den penninck achte.

Item dese renten aldus ghecocht zijnde zijn goet / want het is den rechtuaerdighen prijs / naer de ghemeene vsancie.

Item het mochte nochtans wel ghebueren dat by oorloghen tghelt niet wel crughelijck zijnde / tghene dat naer ghemeene vsancie gegheuen is gherweest omme den penninck seftiene / datmen midts der oorloge daer af niet meer gheuen en soude dan twelf naer de ghe-

meene vsancie. En is de coopmāschepe goet/
want men moet altdits considererē den recht-
ueerdighen prijs / ten tijden dat het contract
ghebuerde.

Item ghelijck dat bouen gheseyt is int con-
tract van coopen en vercoopen / en mach gheē
bedroch zyn / bouen de helft vanden uypsten
prijs.

Item soo en mach oock int coopen en ver-
coopē gheen bedroch noch fraude wesen. Ex-
emple vā desen / P. heeft een schoon peert / en
en heeft gheenen sin dit peert te vercoopenē.
Maer Jan die comt aen P. ende secht hem
met lueghenen / wiste ghi wat peerden datter
comen sullen / ghi soudet vercoopē. Ende P.
by persuasiē van J. vercoopet op dese lueghe-
ne. Dit cōtract is egheē / wāt bedroch oft frau-
de is cause vanden voornomden contracte.

Item maer ghenomen dat P. sin ghehadt
hadde zyn peert te vercoopenē / maer om dies-
wille dat J. hem seyde / daer comen vele schoo-
te peerden te coope bi lueghene ende fraude /
ende heuet hem min ghegheuen dan tweert
was bi inductionen vā J. dit cōtract is wel goet /
maer P. sal moghen agieren omme te hebbe-
ne van J. tghene dat by zinder fraude en lue-
ghenen tpeert min ghegheuen is. L. elegāter
ff. de dolo.

Item bouen is gheseyt dat int coopen ende
vercoopē moet zyn een sake diemē vercoopē /
H ghelijck

ghelückt gronden van eruen/ peerden/ ropen/
 schapen &c. priue persoonen toebehoorende.
 Maer geheptliche saekē gekückt kerckē/ cloo-
 fteren die properlick in gheen cōmercie ofte
 coopmanscepe niet en liggen / oft oock saken
 die ghemeene zyn / ghelückt marttē/ die coopē
 de teghens priue persoonen / het en dochte al
 niet. §. loca sacra. Instit. de emp. & vend.

Item maer indien pemandt cochte eenige
 saekien daer af dat bouen gheseyt is int naeste
 artijele van eenen priue persoon / als prophane
 ende priue saekien wesende / de vercoopere
 die bedriccht daerinne den coopere/ en die coo-
 per die mach agieren om sine interresten/ dat
 hy niet hebben en mach tghene dat hem ver-
 cocht is/ vt dicto. §.

Item het is te wetene/ dat naer rechte men
 soude moghen pemandt te bedwinghene zyn
 goet te vercoopene / ende sonderlinge in tijde
 van noodde. Exemple van desen/ P. heeft vele
 corens/ het is dieren tijt/ het is inden Juge vā-
 der pleckie hem te bedwinghene zyn coren te
 vercoopene / ende hē dat te doen gheue om
 eenen sekeren prijs.

Item soo wie een sake het si huys ofte erue
 vercoopt twee persoonen / dat is elcken tghē-
 heele huys ofte de selue ghebele erfue / die
 werdt ghehoudē als valsschaert/ L. qui dud-
 bus. ff. de fal. & si debitor. eo. titu.

Van

**Van naerhede in materie van
coopmanschepe.**

Lopen ende vercoopen is een contract van goeder trouwen / gelijk bouen die wils gheseyt is.

Itē naerhede die heeft stede iut Landt van Vlaenderen naer de costume Nandts.

Item soo wanneer eenighen grondt vercocht werdt oft oock belast met renten / naer de costume Nandts / naerhede heeft daer stede. Ende de naeste die mach die coopmanschepe retracteren / en selue de naeste zyn. Dit moet verstaē zyn vāden naest wesende vāder zijde / daerā den vercochten grondt ghecomen is.

Itē daer naerhede stede heeft / de heere heeft sinen roop ende marcghelt.

Item naer ghescreuen recht het is elcken gheoorloest / zyn goet te vercoopene dien hy wille / L. dudū. C. de contrahē. ēpt. & vendi.

Itē maer de costume (omme dieswille dat de goedingē totē gellachte niet gaē en soudē) heeft gintroduceert dat de naeste van bloede vander side daerā tgoet gecomē is / sal mogē ghepreferceert zyn eenen vrenden coopere / en tgoet behouden om den seluē prijs / alsoo dat den vrenden vercocht was.

Item dese costume die is duechdelick ende goet midts den redenen bouen gheseyt / ende wordt ooc geapproveert inde heplighe scriftuere / Levitici xxv. c. & Ieremiæ c. xxxij.

Item werdt ooc dese costume geobserveert in diuersche landen ende plaetsen.

Item omme dese retrace ende calengieringe te doene / mē heeft daer toe meer ende min tijts naer de costume vāder plecke. In eenige plecke soo heeft mē tijt iaer ende dach ditte is consonant den rechte / daerāf dat spreekt §. Titius hīde feu. contr. fuerit in visibus feudo. in ander plecken rīij. daghen / naer dat de coopmāscēpe vāde vercochten gronde mach commen zīn ter kennisse vanden aeldinc diet calengieren mach.

Item in andere plaetsen soo moet men comen te calengieren binnen den kerckgheboden die men doet vanden vercochten goede.

Item ende de drie sondaechs kerckgheboden ghedaen zīnde / goet suuere wter kercke comende sonder calaengie / men soude te laete commen omme dat te calengieren.

Item maer hier moet geweten zīn / dat in dien een goet vercocht worde bī executie vanden Juge / dat naerhede daer ooc stede heeft / ende dat de kerckgheboden ghedaen waere / ende dat de naeste comen waere binnen den kerckgeboden / versoekende den roop te hebben / ende dat tgoet ghecalēgiert worde / een vremde persoē (naer de kerckgheboden ghedaen zīnde) presenterende meer te gheuenē dant vercocht is / zulck een vremde persoē die soude gheprefereert zīn den aeldinc.

Item

Item de redene die is dese / want de ghene wiens goet vercocht werdt by decreete vanden Juge / dat is van noode.

Item ende de ghene die zijn goet vercoopt / dat is by zynen wille / Ende aldus in fauure vanden ghenen wiens goet vercocht werdt by executien omme meest ghelts te hebbene / soo werdt naer de kerckgeboden ghepreseereert die ghene diet hooghhen wille / al en is hy gheen aeldinck.

Item de ghene die bestaen van bloede / moeten wel voor hemliedē sien / dat si den tijt vander costume geintroduceert omme calaenge te doene / niet en laeten hiden.

Want dien tijt swijghende die loopt / ende soude den voornomde naest bestaēde hinderlijc wesen. dicto. c. Titius.

Item den tijt omme calaenge te doene ghestelt vider costume oft statute / en mach tusschē den coopere ende den calengierdere niet gheprolongueert / ofte verlengt zijn.

Item maer indien dat de cooper oock consenteerde inde prolongacie / het soude mogen zijn.

Item desen tijt vā calaenge te mogen doene / die loopt teghens de ghene die weten vander coopmanschepe / ende oock teghens de ghene diet ignozeren.

Item den seluen tijt loopt oock teghens de ghene die onder huertlieder Naeren zijn / hoe

wel dat de ghene die öder huer iaerē zĳn / mo-
gen vāden tijde vanden prinche ghereleueert
worden. Van desen werdt ghesproken in c. cō-
stitutus, de in integ. restitutio, in anti.

Item is te wetene / genomen dat die ghene
die onder zĳn iaren is / ghereleueert werdt te-
ghens den loop vāden tijde daerāf bouē mē-
cioē ghemaecht is / ende dat de cooper eenigē
coft gedaē hadde int ghecochte goet / dien coft
soude de ghene die onder zĳn iaerē is ende ge-
releueert / moetē nemē zĳnen laste. L. Intra-
vtilē. §. primo. ff. de minori. En̄ alsoe houdt
ooc de betĳste In quēstionibus Delphinali-
bus. q. xxxj.

Item tusschen Peeter ende Jan gebuert eē
coopmanschepe vā eenē goede. Op dese coop-
manschepe rĳst tusschē hentleden bevde que-
stie en̄ gedinge / dese questie heeft langē train /
Claes die wĳlt dit goet calengierē / Dē tyt vā-
der calaenge sal eerst loopē tgedinge geslotē
zĳnde / en̄ dan sal den calengierder zĳnen tyt
hebben omme calaēge te doene die byder co-
stypnie geintroduceert is. L. q̄ diu. C. qui ad-
mit. ad bono. possessio. poss.

Item bouen is gheseyt / dat naehede stede
heeft int coopen en̄ vercoopē / en̄ daer permitt
gen ghegeuen werden / daer heeft de heer zĳ-
nen coop / dat is den thiensten permitt / ofte
van hondert sesse / dat int meuble goet vcocht
werdt.

Item ende naer de costumie daer ghelt ghegeuen werdt ende daer prijs is / de heere heeft zynen coop.

Item maer ghenomē dat een stuck landts vernagelt worde ouer een and stuck landts / de heere en can daer gheenen coop ghehebbē quia non interuenit pretium, ende en is doock gheen coopmāschepe / maer is manghelingē ditte ommē datte / en naerhede en soude daer doock geen stede hebben.

Item indien dat t'stuck landts vernangelt worde ouer eenē clomp goudts ofte ziluerē / naerhede soude stede hebbē / de redene is dese / want dat goudt en dat ziluerē al en cest gheē ghemunt ghelt / men sal nochtans weten die weerde van dien / ofst ghemunt waere in penninghen.

Item naerhede en heeft ooc gheen stede in saecken die ghegheuen werden by en in testamente ofte oock in simple ghiften / gelick het is in Deeter eenen gront hem toebehoorende te geuene in zyn testamēt / ofte bi simple ghifte Claesen sonder naerhede / ende oock en sal naerhede daer gheen stede hebben.

Item naerhede en heeft oock gheē stede in saken die ghegheuen werdē ten liue / ghelick dat Deeter soude mogen seggen : ic gheue de profuten van dien grōde Jan zyn leuen lāck gheduerende / wādē den grondt en werdt niet vercocht ofte gegeuen inder eewicheyt. Van desen

Instructie ende ondertwys
desen werdt vele ghetracteert per Boetium in
tracta, suo de consuetudine retractus in. §. 1.

Item bouen is gheseyt dat naerhede stede
heeft / so wannecor eenē grondt vercocht werdt
eenen vrenden / om dat wten gheslachte niet
gaen en soude / als comende van ouder patri-
monie.

Item maer tgoet datmen conquesteert niet
comende tot partimonie / ende datmen dat we-
der vercoopt / daer en can naerhede gheen ste-
de hebben.

Item is te noterene in dit stuck / dat twee ge-
broeders van eenen vadere deelende tgoet vā-
den zeluen huerē vadere / al dat goet is patri-
moniael. Ende deen broedere coopt tdeel van-
den anderē / ende also eyft conquest in den an-
deren broedere.

Item de broedere diet gecōquesteert heeft /
die vercoopt datte eenen vrendē / ende de broe-
dere diet vercocht heeft / die wilt dat calengie-
ren / het is al notoire dat naerhede stede hebbē
sal / niet teghenstaende dat de broeder dat ge-
cōquesteert heeft. En de redene is dese / midts
dat naerhede gheintroduceert is in faueure
vanden gheslachte / ende dat goet is van patri-
monie comen.

Item waert dat sake dat een mā goet cocht-
te vanden gheslachte van sinē wijue / ende dat
daer naer tselue goet vercocht worde byden
man / het is al notoire dat de kinderen vanden

voornoemidē man ende wif souden moghen calaenge doen op tselue vercochte goet / want thourwelijc conserueert trecht van gheslachte ende naerhede.

Item een goet vercocht zijnde / de naefte bestaende van bloede niet en compt tgoet calengieren / Een ander die de naefte is / vermach datte te calengierene binnen den tijde vander costume gheintroduceert.

Item ende alsoo de naefte werdt alhts gheprefereert.

Item drie ghebroeders van vader en moeder al euen naer bestaende aen vercochten grōde / ende die ghene diet vercoopt / willen alle drie tvercochte goet calengiere / wie van hēlieden geprefereert behoort te sine. Antwoorde / de ghene die doudste is / ende dat om trecht van primo geniture.

Item men moet oock weten / dat indien pemandt de naefte waete ten tijde dat de coopsmanschepe ghebuerde / ende dat binnen den tijde dat de calaengie zoude moghen ghebueren / een ander geboren worde naerder bestaende / de ghene die gheboren werdt soude mogē ofte pemandt wten name van hem de calaenge doen binnen den tijde gheintroduceert vnder costume

Item roopen ende vercoopen is een contract van goeder trouwen / daer naerhede stede heeft.

Item int contract dat ghecalengiert werdt men beuindt dat de cooper ofte vercooper bedroggen is bouen de helft vanden iupste prijs / de calaengierē die sal altnits mogen hebbē de selfste exceptie die de coopere ende vercoopere ghehadt hebben / ofte supplerē den iupsten prijs / oft tcontract rescinderē / want het waere onredelick dat yemandt bedrogē ware bouen de helft vanden iupsten prijse / het si coopere ofte vercoopere. Ende dit zecht oock Iohā. Fabri in L. ij. C. de rescind. venditio.

Item het is oock in eenē Juge / dat so wan neer in eenen vercochtē grondt zyn diuersche personē al euen naer bestaende / en die teerste recht heeft / de welke is de oudste naeste / en doet zyn debuotie niet omme te calaengieren binnen den tijde / het is indē ghenen die oock bestaende is / te gane aendē Juge ende te verfoekene datmen den ghenen die beerste recht van calaengie heeft de welke is doudste / datmen hem beffceede eenen presiren dach zyne calaenge te doene / ofte dies af te gaene. En indien hy niet en compt ten presiren daghe / soo werdt hy van zynder calaēgie versteken / ende dan een ander naeste sal moghen tselue goet calaengieren. Van desen scrjft Boerius in. §. ij. de consuetu. retract. in verbo consuetudo vel statutio, versi. sed si quid cōiuges circa finē. Daer toe alligierēde diuersche doctueren ghelijck Pe. de anchora.

Item

Item de naeste bestaende renunchiert van zünders naechede en midts dier renüchiatie so heeft oock dandere naeste recht om de calaengie te moghen voort te stellene.

Item naer dat de renüchiatie ghebuert is / de ghene die gherenunchieert heeft / die wilt wederomme comen ter calaenge Twelcke hy niet doen en mach / de redene is / qui semel renunciauit, vt L. quæritur, §. si vëditor .ff. edic. §. dil.

Item het is gheseyt / de naeste vā zünders calaenge gherenunchieert hebbende / vanden naeste die heuet trecht vander calaenge / ende den tijt vander calaenge is drie maendē naer tcoopen ende vercoopen / de twee maenden zyn leden eert gheralengiert werdt bydē oudsten naesten / wo soo en restier maer omme calaengierē een maendt / De tweetste naeste dē eersten naesten gherenunchieert hebbende / die compt ende willet calaengierē . In dit cas is de vraeghe wat tijt dat de tweetste naeste hebben sal omme sijn calaenge te doene ? Te wetene / ofte dē geheelē tijt van drie maendē / ofte vā eender maent / tsuperflue tghene dat ghebrack den eersten naesten ?

Item ende alsoo de docteurs segghen / soo sal dese tweetste alleene hebben den tijt ende het ouerschot / twelcke den eersten naesten niet volloopē en was. De redene is dese / wāt dē tijt vāder calaēge die en behoort niet geer-

Instructie ende onderwys
tendeert te werdene, vt L. fide commissaria. §. si
quis. ff. de lega. ij.

Item voor eene generale regulo is te wete
ne / dat de ghene die niet en soude moghen co-
men ter successie van eenen goede / die en sal
niet moghen comē ter calaenge van dien goe-
de. Exemple / eē bastaert en mach niet succede-
ren int goet van zynē vadere : ende als dat ver-
cocht werdt / hy en soude dat niet moghen ca-
lengieren van naerhede

Item maer een bastaert diemen heedt der
minnen kindt / die zynder moeder succederen
mach naer ghescreuen rechte ende naer costu-
me / die soude moghen calengieren zyns moe-
ders goet van naerhede / want hy mach daer
sine succederen.

Item ghelick datmen vscert in dit landt vā
Vlaenderen van retracte ofte calaenge van
naerhede / soo vscertmen oock in sommighe
plaetsen / ghelick in Bourgoengie / maer niet
inden lande van herwaerts ouere van rechte
van prelature.

Item dit recht van prelature is van dier
natuere / dat so wāneer eē goet vercocht werdt
ende niemant comen en soude bestaende vā
bloede / dat calaengieren / de heere daer af dat
tselue vercochte goet ghehouden is / soude dat
goet moghen behouden ende calengieren lu-
re retentionis & prelaturæ, ende de heer sou-
de ghepreferereet wesen den vrenden.

Item

Item ende is te wetene dat trecht vā naerhede niet en mach ghetransporteert werden in eenen anderen vromden / ghelijck Peeter heeft recht van naerhede van twercochte goet van Claes / het en is Peeter niet gheco:loest dit recht van naerhede dat hy heeft te verco:penen Jacop in preiudicien vandē anderen die vanden gheslachte zijn.

De redene is dese / want het waere tegens de natuere vanden retracte ofte calaēgie van der naerhede / want de calaēgie wordt ghedaen naerde costuyne omme dat de goedinghen wten gheslachte niet gaen en souden.

Item de ghene die calaenge doet van naerhede / die moet in zynen name tghecalengier de goet aenueerden / ende aldus soudt oock te seggen zijn vanden rechte van prelature.

Item de costuyne die naerhede admitteert / ofte oock trecht vā prelature / die moet haer verstaen dat die ghene die dit recht heeft / deen ofte vander sal moeten selue ten goede comē / ten epnde dat den anderen aedinghen gheen preiudicie ghedreghen en werdt / ende sonder dat pemant te transporterene.

Itē voortgaende in dese materie van naerhede en prelature / is te wetene / dat indien de coopere niet en wilt ontsaen de penninghē / so soude de calengierdere oftede ghene die gheprefereert werdt / de penninghen vanden vercochten ende ghecalengierden goede / moeten

depo:

Deposeren ende consigneren / de legghende ende namptierende onder de wet / gheroepen den coopere / ende doech alle de costen die ter causen vanden coopere ghebuert moghen zijn.

Item dit is te verstaene / indien de calaengierere wetē mach tē wat prijsē dat tgoet vercocht is / metten costen daer aen cleuende.

Item maer waert dat saeke dat de calaengierere niet en wiste / en ignoreerde wat toercochte goet gheghouden hadde / ofte wat daer voren ghegheuen is / het waere ghenoech dat hy consigneerde sekere penninghen voor den prijs vanden vercochten goede / met gaders doech de costen.

Item ende dat de calaengierere presenteerde tsurplus te voldoen dat toercochte goet meer gegolden heeft / ofte dat de calaengierere vorge stelle voor treddue.

Item bouen is gheseyt dat de naerhede sie de heeft naer de costupine daer af mē vseert in dit landt van Vlaenderen.

Itē is oock gheseyt dat trecht van prelatuere oock stede heeft / ghelijck in Bourgoungiē ende ander plaetsen.

Item ghenomen datse beede stede hadde / ende elck zijn calaenge werpe / soo soude de naeste van bloede moeten gheprefereert zijn den ghenen die trecht van prelatuere soude willen hebben. Hier af spreekt Boërius in, §.

lij, & v. de consuet, retract. & per eum ibi la-
tius vide.

Item ende makende eynde van retracte vā
naerhede / soo is in dit stuck van naerhede te
considererene / indien dat tras ghebuerde / dat
een goet vercocht worde / hebbende diuersche
parcheelen / ofte dat oock eē persoon vercoch-
te een leen ofte meer leenē / oft ander immen-
ble goet / omme eenen prijs / en dat de aeldinck
wilt een parcheel calaengierē / dāder latende /
het is al notoire dat hy daer toe niet ontfan-
ghelick en is / want het is al eenen coop om-
me eenen prijs / alwaert oock dat tgoet onder
diuersche heeren ghelegen waere / Bemerc
dat eenen coop ende eenen prijs is / men moet
al calaengierē ofte al laeten / het en si dat par-
tijē daerinne consenteren.

Item maer waert dat sake dat tgoet ver-
cocht waere verscheedelick / en om diuersche
prijen / gelick een parcheel om xx. pōt groot /
en danderē om dertich pōt groot / so soude men
moghen deen calaengierē sonder dander. En
dit compt alleene mit dien / dat de goedinghen
vercocht werde niet een parcheel bysondere /
maer vniuerselick al tsamen een coopmanſce-
pe wesende ende eenen prijs.

Item van ghelicken soude wesen vander
cosume van prelatuere in pleckē daer die ste-
de heeft / dat indien twee heerē vā eenē goede /
deen vanden heeren willende dat behouden /
daer

daer gheen aeldinck een waere / dander wils-
 lende dat de cooper tgoet behoude / de vercoo-
 pere en is niet ghehouden zijn goet te scheede
 ne / En daeromme indien dat een vanden hee-
 ren tgoet behouden wille / den anderen betale
 de trecht van veranderinghe / hi salt al behou-
 den. Ende hier af spreck vele Boërius in d. 5.
 sup. allega. & ibi. vide.

Item nu wederkeerende ten contracte van
 coopmanschepe / moet gheconsiderert zijn en-
 de geweten / dat een cooper indien hy ghetra-
 ueilleert werdt van tghene dies hy ghecocht
 heeft teghens den vercoopere / behoort dat hi
 neliç te maekene zinnen vercoopere / ten eynde
 dat zijn vercoopere hem comme deffende-
 ren / ende dit moet hy doen voor dat de senten-
 cie loopt / want waerer sentencie ghelopen /
 hy soude te late comen.

Item ende hier toe gheestimē den coopere
 dach / omme zinnen vercoopere te garrante te
 sommerene.

Item dese sommacie behoort te ghebuere-
 ne int beghensel vanden litige / ende emmers
 voor dat gheconcludeert werdt in rechte / also
 bouen ghendoech ghesep is / inde daghinghe
 van garrante.

Item ende in idts dat coopen ende vercoo-
 pe is een contract van goeder treuwe / weder
 dat belofte van garrante gedaen is ofte niet /
 Althits is de vercoopere garranc schuldich / en
 ghe:

gesommeert zijde behoortlic / hi moet dē koper
daeraf garanderē / en daeraf indēpne houdē.

Item int cōtract vā coopmanschepe het cō
tract perfect zijnde alsoe dat bouen vcocht is /
in diē dat dē vcochte goede voor tradicie ofte
leueringe vā dien eenich profijt oft schade toe
comt / die schade en bate coēpt al tē profijte en
achterdeele vādē cooper / wel verstaēde dz tsel
ue achterdeel niet en coēpt bi fraude ofte ma
licie vanden vercoopere. §. cum autē. Insti. de
emptio. & venditio. ten ware ooc dat bespro
ken waere / dat dit comen soude ten laste van
den vercoopere totter leueringhe.

Item dit is al ghenoech omme sōghers be
ginsele te hebbene vander practijcke in cōtrac
ten van coopen en vercoopē en calaengierin
ghe van naerhede en retentie van prelatuere.

Nu moetmen spreken van eenen an
deren contracte / diwelck gheheeten is
hueringhe ende verhueringhe.

Dit contract van hueringhe en verhue
ringe / heeft groote ghelickenisse met
ten contracte daer af bouē ghesprokē
is / diwelck men heedt / coopen ende vercoopē.

Item en tselue contract van hueringhe en
verhueringhe / reghelt hem seluen gelijck dat
contract doet van coopen ende vercoopen.

Item en ghelijck cōtract van coopen ende
vercoopen werdt gecontracteert als men eens

I is van

Instructie ende onderwijs
is vandē prijsē die zeker zyn moet / so eest ooc
als inen in hueringe ofte loon eens is in pen-
ningē / anders soudt zyn materie veranderen.

Item daer moet prijs zyn ofte loon / anders
soudt tselue cōtract zyne natuere verliesen / en
soude aennemē eene specie van eenen anderē
contracte. §. j. et ij. In situ. De loc. et conduct.

Item ende omme dieswille dat die iongers
niet procederen en sou den bi terme henlieden
niet bekent zynde / soo eest van noodē dat sy
weten wat locacie is / wat cōductie is / wie dat
gheheeten is locator / en wie conductor.

Item ende omme ten eersten / soe is
locacie een verhueringhe die pemandt doet
van zynen goede omme eenen sekeren prijs.
de ghene dan diet verhuert / die werdt ghee-
ten Locator.

Item de gene diet huert / die werdt ghee-
ten Conductor.

Item in dese twee moet zyn huerliedē con-
sent omme eenen sekerē prijs en loon. Exem-
ple ter instructie van desen. Peeter heeft een
huys / dat huys verhuert hi Jan omme in te
te woonene / Peeter is verhuereere ende is ge-
heetē in latine Locator. Jan is die ghene diet
huert ende is gheheeten Cōductor int latijn.

Item dese twee moetē in tcontract huerlie-
der consent draghen op eenen sekeren prijs
iaerlic te betalene / oft andersins. qui accipit,
locator: qui dat, conductor.

Item

Item als een hueringe perfect is / mē moet die houden den tijt gheduerende dat die ghe- maect is.

Item int exemple daer af dat bouen gefeyt is / de hueringe moet dūeren alsoe langhe als den tijt geduert dat thups verhuert mach we- sen / maer waert dat ſaekē dat de verhuerere die zjn huys verhuert heeft ende thups daer- inne hy selue woonde / te nieten ghegaen wa- re / hy dondere ofte blieme / in dat cas soe sou- de de verhuerere moghen expelleren ofte wt- stellen zjnen huerere / omme zjn verhuert huys te hebbene / ende daer inne selue te mo- ghen woonene.

Item redene vā desen is / want het is thups vandē verhuerere / ende en was hem niet mo- ghelijck daer inne te moghen voorſiene als hi dat verhuerde / ende het is tamelijcker dat de ghene wien thups behoort daer inne woont dan de ghene diet ghehuert heeft.

Item indien dat de huerere qualick comue- ſceert in tghene dieſmen hem verhuert heeft so soude de verhuerere zjnē huerere voor- te- pieren vanden tijde vander hueringhe mo- ghen wtstellen / ghelijck Franchops heeft verhuert zjn huys omme daer inne te doe- ne eerbare neeringhen / ghelijck droochſchee- ren / weuen / barbieren ende meer andere dier ghelijcke.

Item de huerere die wilt daer inne bordeel

136 Instructie ende onderwys
houdē ofte dobbel schole ofte andere negocia
ciē/ daermede dat thuyt gediffameert werdt/
In dit cas so soude een verhuerere mogen de
huerere wtstellen voor terpireren vanden tij
de. Van desen zecht de loye Eodē C, de locat.
& conduct.

Item indien toter quame in een huys
dwelcke Deeter ghehuert hadde teghēs Frā
soisen/recht presumeert dat diē brāt gebuert
bi roeckelooshede oft versupmhede van Dee
tere ende zijnder familie, inhabitante L, si vē
dita, ff, de peric, & cōmo, rei vendi, vbi tex.
sic ait, Si vēdita insula cōbusta effec, cūm in
cēdiū sine culpa fieri nō possit; qd iuris, &c,

Ende soe is Deeter ter cause van dien bran
de gehouden / en soude die schade moeten op
rechtē zijnen verhuerer/het en ware dat Dee
ter coste betoogē den brandt gebuert te zijne
van buyten commende bi dond blixeme/ofte
ander cas fortuit.

Item is oock te wetene dat dit contract vā
hueringe ende verhueringe gaet indē hōpis
vanden contrahenten aen beyde den syden/
dats te seggene/De contrahenten doot zijnde
op deen syde ofte op dandere moetē tcontract
onder houden ofte daer af scheyden / by con
sente van beyden. §, fina. Insti, de loca, &
conduc.

Item Ende naer de bespreken die in dit cōt
tract gebueren van beyde den syden/so moet
dit

dit contract onder houden wesen.

Item ende alle saecken die niet besproken en zijn by expresse / die commē in dit contract als besproken wesende / want het is een contract vā goeder trouwe. §. conductor, Inlti. locati.

Item indien dat die hopen vanden contracten scheyden willen vandē contracte / dat mach wel zijn.

Item en contract van hueringhe ende verhueringhe ghemact zjnde van eenen pachtgoede omme eene sekere somme vā pēningē by saren / het gebuert dat op een saer de vruchten van dien pachtgoede niet ter perfectie en commen / oft dat de selue vruchten bedoruen werdē by dōdere blieme / oft andersins / oft de huerere soude mogē hier af eenich aflach heesschen?

Antwoorde van desen / omme dese materie int corte te resoluerene / so is te wetene / dat indien dese onvruchtbarichede compt in den grondt / wter schult vanden gronde / ghelijck datmen soude moghen segghen / hy is qualic ghecultueert / ofte ādere saecken / in dat cas / de onvruchtbarichede coempt ten laste vandē ghenen diet ghehuert heeft / ende de verhuere is onghhouden eenighe defalcatie van dien te doene ter causen voorschreue.

Item ende ghenomen dat de onvruchtbaer hede compt bi fortunē / ghelijck by blieme

ofte dōder / in dat cas / in diē dat hier af niet gē
spriken en is dat soude comē ten laeste vādē
huerere / en de ovruchtbarige iare souldē getō
perseert werden mettē vruchtbarighe iaren.

Item maer is wel te verstaene / dat dese on-
vruchtbaricheyt behoort te gheschietē daeraf
aflach ghebuere soude / het sy van donder
ofte van blixeme / buyten der ghemeene ma-
niere van tghene dies ghemeenlijck by dōder
ofte blixeme ghebuert.

Exemple van desen donder ende blixeme te
ghebuere teender plecke / Alle de ghene ofte
den meestē deel die te diere plecken wonach-
tich sijn en in huerlieder goeden indē schade.

Item dese schade ghebuert dicwils en ghe-
meenlijck / ende daeromme soe soude die com-
men ten laeste vanden huerere.

Item maer genomē dat inden grondt scha-
de gebuerde diemen niet voorhē en mach / sel-
den gebuerēde in dat cas / de schade soude cō-
men ten laeste vandē verhuere / en soude de
vhuere zinen huerere falsaciē daer af doen.

Exemple / ghelijck in oorloghe de pachtere
en can dan vlandt niet cultiueren / ende daer-
omme behoort hy van zinen pachter aflach
te hebbene / ende emmere niet gheuē van tge-
ne dies hy niet ghecultiveert en heeft by toe-
doene vander oorloghe . En van dese werde
ghetracteert in L. Licet, c. locati. & ibi vide,

Item ende wt desen redenē dat in dese lan-
den

den inde iaerscharē lxxvii. ende lxxx. tghelt
ten hoogen priuse ghinc/ ende buyten den ghe
meene loop van hoogtingen / datmen de con
tracten betaelde / ghelack van hueringhe en
verhueringhe/ in sulcken ghelde als cours en
ganck hadde als tcontract gebuerde : hoe wel
dat byden letteren vanden contracte gheseyt
was de betalinghe vander hueringe te wene
ofte van eenighe renten alst ganck hebbe zou
de ter date vander lossinghe.

Item exmple vā desen men heeft dicwils
ghesien ende is gemeene / dat een stuck gelts
geslagen in dit landt op eenen stupuere / ghe
hoocht is een sesken oft meer.

Item maer datmē eenē stupuere gehoocht
heeft van drie stupuers / gelick inde voornōē
de iaerscharen gebuerde / en datmen dan ren
te ghecocht ouer vyftich jaren / ghelost soude
hebben met eenen penning / en die gheuen
de voor drie penningen / het en soude niet ge
fodeert zyn: redene is dese: wāt de groate ver
hooghinghe en was niet wel voorckenlich.

Item maer haddemen den seluen stupuere
maer gehoocht van eenen sesken / het hadde
moghen zyn. *L. fistulas. §. frumenta. ff. loca.*

Item een Pachter een goet ghehuert
hebbende omme een sekere somme van pen
ninghen / de Proprietaris die verhuere is /
vercoopt tgoet dat hy verhuert heeft. De
cooper tgoet ghecocht hebbende / die wil

Instructie ende onderwys
 zyn goet hebben in zynen handen om zynen
 wille daermede te doene :sonder twyfele van
 rechtswege de coopere sal mogē zyn gecocht
 goet aenweerdē / niet tegēstaēde de hueringe.

Item en heeft de huerere hier by eenich in-
 terest / mach dat verhalē op zynē verhuere /
 het en ware dat besproken ware int vercoopē
 dat de hueringhe ghedaen stede hebbē soude.
 Emptor nō tenetur stare colono . L. Emp:
 cor. C. locati. hoe wel dz eenige willē mainte-
 nerē de costumie in dit lādē vā Vlaēderē cō-
 trarie wesēde / seggēde dat pachte ofte huerin-
 ge gaet voor coop / dwelck meest geuseert is.

Item men moet nu spreken van eenen con-
 tracte dwelck noch coopen noch vercoopē en
 is / noch hueren noch verhueren maer is een
 contract datmen heedt *Wtgeuen* ende *wtne-*
men / ten pensione gheuēde iaerlick een som-
 me van penninghen.

Item dit contract ghebuert ghemeenlic in
 saecken kercken toebehoorēde / ende is gehe e-
 tē *contractus emphyteoticus* , omme datmē
 tgoet vander kercken / dwelck niet vercocht
 wesen en mach / vbeterē soude / wāt *Emphy-*
teosis is also veele te seggene / als een verbete-
 ringhe ende melioratie.

Item men vseert oock dit contract in ande-
 re goedinghē / weerlijcke persoonē toebehoor-
 ende / al naer gheschreuen rechte.

Item naer gheschreuen rechte dit contract
 moet

moet in gheschifte ghemaect zijn / ende heeft
 zijn natuere op hem seluē distinct vander lo-
 catie ende conductie / ende doock vā den coopen
 en vercoopen by beedē partijē gecōtracteert.

Itē dit contract ghebuert alleene in sake die
 immeuble sin / gelijck grondt van erfuen.

Item dit contract werdt ghecelebreert tus-
 schen partijē om veertich Jaeren oft vijftich
 Jaeren / ofte doock inder eeuwicheide.

Item ende alsoo dat ghemaectt werdt / dat
 moet alsoo onderhouden zijn.

Item ende alsoo langhe als de wtnemere
 tpenfioen betaelt / zoo en mach den seluē wt-
 nemere niet gestekē zijn wtē gronde by hem
 wtghenoemen. Exemple van desen / Jan die
 heeft eenen grondt van erfuen / desen grondt
 gheeft hy wte Peetere omme een pensioen
 Jaerlijcx van drie ponden groot / van desen
 contracte moet gemaectt zijn seker gheschif-
 te . Ende alsoo langhe als Peeter zijn pen-
 sioen betaelt van drie ponden groot / soo en
 machmen Peeter wt dien grondt niet stekē.

Item maer waert dat sake dat de wtneme-
 re in ghebreke waere tpenfioē van drie pon-
 den groot Jaerlijcx te betalene / ende cesseerde
 van betalinghe te doene / in weerlijcke sakhē
 drie Jaeren / ende in kerckelijcke goedinghen /
 twee Jaeren / so soudemen den voornoemden
 wtnemere moghen wtsteken van sinen wt-
 ghenomen goede / ende soude de wtnemere

138 Instructie ende onderwijjs
zijn recht verliezen / also de loyen seggen spre-
kende van desen contracte / alwaert dat zake
dat de wtneemere niet ghesommeert en waere
betalinghe te doene / want de loy sommeert
tene.

Item in dit contract van wtgheueene ende
wtneemene / de wtgheuere en doct vā hē niet
de proprieteyt van zinnen goede gheheel ende
al / maer blijft altyts gerechte heere dominus
directus.

Item ende de ghene diēt wtneempt ten pē
hoen / die werdt oock heer / maer niet gherech-
tighe heer / maer heere de profūten hebbende /
dominus utilis / de welcke men hem niet ne-
men en mach alsoo langhe als hy tpenhoen
betaelt . Hier af werdt ghetraecteert de iure
emphyteotico in antiquis Codic . eo . titu-
lo . & Institut . de locacione & condu-
ctione .

Item dit contract is personeel / ende die wt
dit contract agiert / die moet ageren perso-
nēlich conditione ex lege / naer gheschreuen
rechte .

Item hy en mach niet agieren relīch ten
gronde / en ditte is de differēcie die zijn mach
in dit contract / ende in contract dat mē heedt
contractus censualis .

Item van desen contracte censuael ende
emphyteoticaire / ende differēcie van dien /
werdt ghesproken in c . constitus . de relis-
gio .

gio, domib, in Authent, in G. l. de iur. iur. d. 1.

Item in dit contract Censuael wordt ghetraffereert *dominium directum & vtile, soluendo annuè pensionem*. Ende alsoo wordt de wtnemere verus *dominus directus & vtilis*, in G. l. de iur. iur. d. 1.

Item en eenen grondt censuael afghewonnen zijnde by ghebreke van betalinghe / men mach dien purgieren / midts betalende ende restituerende tghene daervooien by afghewonnen is / metten wettelijken costen / *ved, c, constitutus, in Glo, in verbo pensionis*. Ende wt desen contracte agiertmen recht. Twelcke is puer contrarie der natuere vanden contract Emphyteoticalre.

Item ende sullen de ionghers meer verstandts hebben inde practique / ofte inde speculatione naermactis dit mogghen sien.

Item dit voornomde contract datmen heedt Emphyteosis / als dat ghemaect is inder ewicheyt gaet totten horys aen beede den sden / ofte voek voor sulckē tjt als tselue ghemaect is.

Item ende en soude de wtnemere niet mogghen alieneren tpen sden / dan by consente vā den wt gheuere / ofte sine horys.

Item een wtnemere die moet te kernen gheuen den wtgheuere / als by zyn wtnemen sal willen transporterē / ofte vercoepē / ende behoort hem te kernen te gheuen / hoe

Instructie ende onderwijs
hoe vele dat hy van zyn der beteringhe ende
wtneemene hebbē mach / ten eynde dat de wt-
geuere de naeste zyn mach / in dient hem ge-
lieft / omme den selfsten penninck.

Exemple van desen / Deeter heeft wtghe-
gheuen in pensione Jan / een stuck landts om
me thien croonen / Claes die soude dese bete-
ringhe ofte pensioen gheerne hebben en coo-
pen / ende biet daer voorē Jan een sekere som-
me van penningen / betaelende Jaerlijc tpen-
sioen hondert croonen wechdraghens.

Item ditte behoort de wtnemere te kennen
te gheue den wtgeuere / alcer hy dat aliene-
ren mach / tē eynde dat de wtgheuere daerop
delibereren mach / of hy de voorseyde beterin-
ghe ofte pensioē selue hebbē wille ofte nō. de
isto habetur in L. si. C. de iure Emphyteot.

Item de wtgheuere die mach daer op deli-
bereren twee maēden tijts ofte hy de selue be-
teringhe hebbē wilt ofte niet omme dē prijs.

Item ende twee maenden ouerleden zynde
zoo vermach de wtnemere / de denunciatie ge-
daen zynde g helijck bouen gheseyt is / tselue
wtneemen transporterē ende alieneren.

Item maer de vraghe mach zyn / oft de pro-
prietaris (dat is de wtgeuere / en dominus di-
rectus) wilde vercoopē zyn recht / ofte hy dat
niet en sal moghen doen sonder dat te kennē
te geue den wtnemere ? het schijnt dat neē:
want een contract dat behoort van beede den
siden

den ghelück te ghane ende niet manck.

Item dese questie die werdt gheroert bi Speculatore[m] de iure Epimhyriotico, q, xiiij. En resoluert in datte / dat de wtgeuere zyn recht soude moghen vercoopen / sonder twetē ofte denunciatie te doene den wtnemere. Ende redene is dese / want de lopē (daeraf bouen ghesproken is) hem dat niet en verbiedē / maer de lopen verbieden dat den wtnemere te doene sonder denunciacie.

Item het en is niet gheoorloeft den wtnemere den wtgheuere te denunciere ne meer derē prijs dā hi inder waerheyt hebbē mach: ende sulcke denunciatie soude alsoo vele zyn als niet. quia non est licitum mentiri.

Item bouē is gesept dat dit contract heeft sulcke natuere dat de bespreken de ghene die daerinne gheseyt ende besproken zyn / datmē die onderhouden sal.

Item is oock bouen gheseyt / dat de wtnemere niet en mach zyn wtnemē vercoopē oft transpoorteren / het en si dat hy consent heeft vanden wtgheuere / Ofte het en si ten minstē dat hy den wtgheuere te kinnen ghegheuen heeft den prijs van zyn der veteringhe / omme dat de wtgheuere delibereren soude / ofte hy tselue recht hebben wilde of niet.

Item nu is teas dat int contract van wtnemene ende wtgheuene (twelcke heeten de clerke Emphyteolis) gesept is tusschē den cōtra-

henten

Instructie ende ondertooſſen
henten/ dat de wtneimere sal moghen zyn be-
teringhe ofte zyn recht vercoopen die hi wil-
le/ oft in dit gheual ende in dese bespreken de
wtneimere sal zyn recht mogen vercoopen son-
der consent vanden wtgeuere.

Item twtgeuen is ghebuert ende ghecon-
tracteert datment soude moghen doen.

Item de natuere vanden contracte is / dat
een wtneimere zonder consent van zynen
wtgeuere datte niet doen en mach anders da-
inder manieren bouen verhaelt/ te wetenē hē
doende de denunciacie.

Item in dit cas is te segghene/ ghemerckē
dat consent vandē wtgeuere is vandē natu-
re vandē contracte / de wtgeuere en heeft geē
consent dan naer de forme vandē lope/ de ghe-
ne die spreken in wat manieren datmēt twtge-
nomen goedt soude moeghen vercoopen son-
der consent vanden wtgeuere/ het en ware dz
int cas subiect stonde ghescreuen/ en dit suldt
ghi wtneimere moeghen transporterē/ vercoo-
pen ende alieneren / niet tegenstaende de lope
die ter contrarie disponeren.

Item en also staende/ so soude de wtneimere
zyn recht simpliciter moghen vercoopen.

Itē ditte is naer recht/ maer hoe datmēt v se-
ren soude naer de costume/ is de ghe ne die dit
ghepronūctteert heeft daer af ignoraēt/ wat vā
dese cōtracte wert luttel in Blaēderē geuseert.

Itē oft een wtneimer zyn wtneimē en niet en
soude

soude moeghen gheuen enen anderen in gif
te sonder den wtgheuere te vrage: ant-
woorde dat Ja / C, de fundis patrimo, L. j, lib.
x, & Inst, loca, §, adeo, & Speculator de iure
Emphyt, ix, c, vij, queri.

Item van desen contracte ware vele te seg-
ghene / Maer omme de saeken te cortene-
tghene dat bouen gheseyt is / is ghenoech om
de natuere vanden cōtracte te wetene / en daer
naer te practiqueeren / en die hier af meer we-
tē wilt / dz hi ouersie Specula, de iure Emphy-
teo, die vā desen maectt. C. en lxxiii, questie.

Woortgaende in een ander contract /
welck men heedt ghemeensamichede /
ende heetent de clercken Socie-
tas / sal nu te spreke zijn

De Societate.

Dit contract werdt gecontracteert met
ten consente van den ghenen diet con-
tracteren / en mach ditte zijn tusschen
twee persoonen ofte meer.

Exemple van desen. Better ende Van twee
coopliden ofte doch van anderen staten mo-
gen contracteren ghemeenschap van al huer
lieder goede / de profuten ende werckes dat
daer af mach / ghemeene wesende.

Itē mogen ooc twee persoonen ofte meer
ghemeensamichede cōtracterē int speciale / om
coopmanschepe van grane ofte van wine te
doene /

Instructie ende onderwijs
doene/ elck inne leggēde hōdert pondē groot/
de winninghe ende tverlies gemeene wesen:
de/ vt habe, in tit. pro socio. Institu. C. 8. ff.
eodem.

Item dese societeyt mach ghecontracteert
zijn inder eewicheyt/ dat is alsoo lange als de
contrahenten leuen/ want metter doot werdt
de societeyt gheresolueert: ofte tot eenen seke-
ren daghe/ te wetene twee iaren/ drie/ vier ia-
ren/ oft meer tijts ghemene coopmanschepe
doende.

Item tcontract vander societeyt / is een cō-
tract van goeder trouwe/ daer gheē fraude in
ghebueren en mach.

Item de bespreken die tusschen partijē ge-
bueren/ contracterende van ghemeensamiche-
de/ behooren onderhouden te zijne.

Item ende daeromme Peeter ende Jan ge-
contracteert hebbende societeyt/ omme coop-
manschepe te doene vā wijne ofte grane / deē
mach meer penninghen inne legghen dan dā
dere/ ende contracteren dat de winninghe en-
de tverlies ghemeene wesen sal. Ende mogē
doch contracterē dat Peeter sal hebbē de twee
deelen vander winninge/ ende Jan tderde: en
Peeter de twee deelen vandē verliese ghedoo-
ghen zal/ ende Jan tderde.

Itē dese besprekē zijn alle goet naer rechte/
want het soude mogen ghecontracteert wor-
den dat eē geuen soude alle de pēninghen om
coopman:

coopmanschepe te doene/ ende dat vander de diligentie en den arbeyt vander coopmanschepe doen soude/ en dat sy nochtans tgetwin vander coopmanschepe gemeen deelen souden.

De redene is dese/ want de diligentie ende wetenthedede vander coopmanschepe/ die wert gerekent alsoe onborlijcken als tghueuen vanden penninghen.

Item ghelijck bouen gheseyt is/ soe dese societept ghecontracteert werdt by consente/ soe werdt ooc die gheresolueert en extinct by consente en renūciacie. §. manet. Insti. de societa.

Item dit contract werdt oock gheresolueert ende extinct/ so wanneer twee gecontracteert hebben gemeensamichede/ en deen die sterft/ dit contract en gaet inde hopyn vanden contrahēten niet/ en die redene is dese/ want int contracteren vander societept men hiest den persoon.

Maer waert dat int contracteren vander societept anders besproken worde/ te wetene/ dat contract gaen soude inde hopers/ het soude moeten wesen. §. soluitur. Instit. de soci.

Item gheselschap ofte gemeensamichede gecontracteert zijnde omme wijn te gaen coopen in Spaengien ofte in Allemaengien/ de negociacien van dien ghedaen zijnde oft gheeyndt/ het is al claer dat die societept gheresolueert ende gheeyndt is.

Item societept wert oock gheeyndt/ indien dat al tgoet een vande ghesellē toebehooren/

It werdt

werdt gheroyst verbuert ten profijte vanden heere: want midts dat een ander in zijn goet coempt/te wetene de heer/hy werdt gehouden als ouer doot.

Item en is te wetene dat indien een vande gesellen societept gecontracteert hebbende vele schuldich is/en hē van noode is omme zijn schulde cessie van goeden te doene/in dat cas soe werdt oock gheeyndt de societept/ vt d. §. soluitur, Institū, de societa.

Item is ooc te wetene/ dat indien een vanden gesellen societept gecontracteert hebbende eenighe fraude doet int ghemeenschap/ hy opghesetten quade/ te dier cause is hi aensprakelick/en moet daer af vergelt doen zynē mede gheselle.

Item en voor eene regule generale/en voor een eynde van desen cōtracte vāder societept/ de ghesellen in gemeenschap wesen/ die moeten voor tghemeenschap zulcke diligeēcie draggen en neerstichede doē zynē medegeselle/ gelijk in huerlieder selfs goet. §. fina, Insti, eod.

Een ander contract dwelc men heedt leeninghe/ ende heetent de clercken Mutuum.

Erst om vā desen te sprekene/so is te wetene: dat dese leeninghe cōsisteert in sake diemen weecht/ diemen telt/ ende diemē meet/ gelijc Wijn/ Olie/ Coome/ en in gelde/

§. j. Insti. qui. re contra mo. obliga.

Item in dit contract zijn twee persoonē / te wetene / deen die zijn goet leent / en een ander persoon die de selue leeninghe aenueert.

Itē en midts dat die leender zijn goet leēt / en dat dāder de leeninge aenueert / het sp gelt ofte ander saken daer af bouen gheseyt is / soe wert de ghene die de leeninge accepteert / heer vā dien goede / en werdt zijn goet / en en is n̄ meer tgoet van den ghenen diet leent / vt d. §.

Exemple van desen / Jan leent 100. hondert pō den groot in ghelde / ofte hondert ponden ziluers / ofte hondert muddē graens / ofte 100. pē wōns: dit is al gerekēt contract vā leeninghe / en midts dat 100. dese leeninge aenueert / soe is hy meester van tgene dies hem gheleēt is / ende werdt daer af heere.

Itē in dit contract en is van gheenē noode weder te gheuene tgene dat geleendt is / in numero, maer is genoeg datmē weder geest saken die zijn van ghelicker natuere / qualiteyt en duecht: te wetene / daer gelt gheleent is / dat men in ghelde weder gheue: daer wōn / wōn / ende alsoo in alle andere saecten daer inne dit contract mach consisteren.

Item ende hier omme eest wel ghenaeempt in latīne mutuum, dats te seggene / ex meo fit tuum, vanden minnen mache ickt uwe.

Item als mē wesen soude in ghebreken weder te gheuene tghene datmen ontleent heeft

Instructie ende onderwijs
 met tselfste/maer gelijc so / heeft de gene diet
 geleent heeft/actie daer toe / omme te crigene
 by iusticien. Ende dese actie werdt ghehee
 ten actie van leeninghe/in Latijne ex mutuo.
 Hæc omnia habentur in d. §. j. Instit. qui.
 mo.re contra obliqa.

Es te wetene ende te sprekene van
 eenen anderen contracte /welche men
 heedt in Vlaemsche oock Leenin
 ghe/maer in Latijne heedt
 mendt Commodatum.

Diffchen dese twee contracten is groot
 te differentie/ want deerste leeninghe
 daer af bouen in voorgaende Capit
 tel ghesproken is/men leendt daer/ en tghene
 datmē leendt/werdt den ghenen/ende behoort
 toe diement leendt.

Itē in dit cōtract daer af mē nu spreect/leēt
 men/met dat de saken diemen leendt / hē sullē
 toebehoorē den genen diemēse leendt/ Maer
 bliuen behoorende den ghenen diese leent. §.
 Itē is cui res. Inst. q. mo.re cōtra. obligatio.

Item ende daeromme is te wetene wat dat
 dese leeninghe is : Dese leeninge /welche cō
 modatum heedt / is anders niet/dan yemant
 te geuene ende latē gebruyckene omme niet/
 van een saeke daer toe die gheordonneert is/
 ghelijck van eenen paerde omme te rijdene/
 ofte van eenen huyse omme daer inne te wo
 nens

nene/ ofte van ander ghelijcke saeckten.

Item ende omme datmen datte wel verstaē soude/ soe wordt dit ghesiet in exemple/ Peeter heeft een peert / hy leendt datte Jan omme Landenaerde te rijdene om niet/ ditte is gheheeten leeninge/ ende Jan mach dat gebruycken omme Landenaerde te rijdene.

Item Peeter heeft veele ziluers/ hy leenet Jan omme zyn vrienden ende maghen te festierene / hy heeft oock boecken ofte ander saeckten die hi Jan leent/ alle dese saeckten moeten gheoerboert zyn / daer omme dat sy dienen ende gheleent zyn / ende datmen anders dede/ het waer qualic ghedaen/ indien datmē metten gheleēde paert voordere rede dan totter plecke daer omme dat gheleendt is/ datmē oock tziuere soude gaen draghen inden lombaert ende ghelt daer op leenen/ het soude in rechte gherekent wesen als dieste.

Want men en behoort dese gheleende zaken anders niet te ghebruykene/ dan daer toe datse gheleendt zyn ende gheordonneert.

Item bouē is geseyt dat dit contract moet zyn sonder loon / want waver loon/ het soude aennemen de nature vanden anderē contracte daer af bouen ghesproken is / druelck men heet hueren ende verhueren/ en daer is prijs, §. comodata autem res, Instit. qui, mod. re contra, obliga.

Instructie ende ondertijds
Van een contract twelcke
 men heedt depooft / in latine
 Depositorium.

Vortgaede in onse materie / en mach
 niet achterghelatē zyn te spreken vā
 eenē cōtract twelck mē heedt depooft
 in latine depositum, Twelcke is te geuene in
 bewaerenisse van eenen anderen.

Item dit contract werdt ghedaen by con-
 sente van partijen / vanden eenen diet geeft te
 bewarene / ende vanden anderen diet neemt
 te bewaerene.

Item de ghene diet te bewarene neemt /
 die moet dat wedergeuē dies versocht zynde.

Itē die een sache in bewaerenisse neemt
 als depooft wesende / die behoort die sake wel
 te bewarene / ende is alleene ghehoudē van-
 der quaethept / dol / ende fraude / die by inde sa-
 ke ende int bewaren van dien ghecōmitteert
 mach hebben.

Item maer van negligencie int bewaren so
 en is hem die de sache te bewaerene neemt
 niet te wijtene.

Item ditte sal claerlyck blijcken by exem-
 ple / Peeter heeft Jan gegeuen te bewaerene
 ses silueren schalen / Jan die stelt dese schalen
 in een openbaere plecke daer die diesuen wel
 commen moghen / ende Jan die weet wel / die
 daer stellende / dat die qualick bewaert zyn /
 de selue schalen werden ghestolen / Jan die de
 schalen

schalen in bewaerenisse ghenomen heeft / die is schuldich Peeter de schalen weder te doen hebbene / ofte de weerde van dien.

Item maer indien dat Jan dese schale stelde in zyn tresoir / ofte in zyn Camere daer hy zyns selfs goet stelt ter bewaernisse / al ware die verloren / Jan en is niet ghehouden yet daer vooren te gheuen / indien die verloren werden.

Item ende daeromme een persoen die eenē anderen gheuen wilt yet te bewaerene / moet wel aenmercken ende sozge draghē wat persoen hy nemende is / omme zyn sacken te bewaerene / wāt neemt hi eenē persoen die negligent ende rouckeloos is van wel te bewaerene / dat mach hy hem seluen wijten dat hy qualijck ghecoren heeft.

Item depooft consistteert in roerliche dinghen / ghelich Goudt / Siluere / Cleederen / Wijn / Coozen / ende diergheliche.

Item dit depooft dat mach ghetracteert werden in gheschrifte ende sonder gheschrijfte / wettelijck ende onwettelijck te comparerene voor wette / een die deponceert / en dander diet ontsaet / kennende daer tdepooft ghedaē te hebbene / ende ontsaen te hebbene / ende dit is de sekerste maniere van doene.

Item by ander maniere merdet ooc gedaē onder tgemene volck / te wetene dat tgemene volck doet maeken sekerre geschrifte / en dat

Instructie ende onderwijs
ghescrijfte dat werdt in twee gedeelte by **A**
B C D gelijc datmē doet een chirogreffe/ en
men gheeft den eenē deen gheschrijfte/ en den
anderen vāder gescrijfte/ en ditte beyde tsamē
geuoccht/ is een coniectuere dat also gebuert
is/ dat in beide de brieuē gheschreuen staet.

Maer dit en is ghene preuue dattet alsoe
ghebuert is / wāt het is eē preuue ghescrijfte/
twelcke naer rechte gheen gheloue en heeft.

Maer hadde dit selfste ghescrijfte handtee
kenen van drie getuygen weerdich van ghe-
loue/ het soude preuue inne bringē / dat tco-
tract aldus ghebuert ware. Hier af wert ghe-
sejt **C. q. potiores in pig. habe. L. scripturas.**

Item wt dien dat bouē gheseyt is / dat inde
contractē ghelijc in tgene datmē ontleent en
in tghene datmen deponeert/ en oock vanden
pandē diemē lecht in bewarenisse so is te we-
tene dat eenige contractē zyn/ daeraf bouē mē
cioen gemact is / en hier beneden ghesprokē
sal wordē / wordē ghedaē wt causen van eenē
vanden contrahentē / ghelijc in tghene datmē
geeft te bewārene eenē anderen/ dat werdt ge-
daen ter bede vāden ghenen diet deponeert.

Item als men een sake ontleent / ghelijc
een paert/ een schale/ oft andere iuwēelen/ dat
contract werdt ghedaē ter bede vanden ghe-
nen diet ontleent.

Item daer is oock eē derde contract/ twel-
ke ghebuert is ter bewārenesse van beide de
contra-

contrahenten/ ghelijck ghelt leenen op eenen pandt diemen gheeft in bewarenessse/ dit ghebuert ten opsiene van beide dē contractantē/ deen dat hi te lichtelijcker ghelt hebben soude ende ontleenen/ Ende dander/ te wetene de creditour/ te bedt bewaert soude moghē zyn.

Item soo eest nu van noode datmen weet waer inne dat de contrahenten moghen ghehouden zyn/ In dese contracten ende dier ghehijckie/ soo moghen de contrahenten ghehouden zyn van dōle ende fraude/ ende van tghene dat ghenoech gelijck is der fraude/ En vā tghene datmen heedt in latijne *Lata culpa*.

Item zyn doock ghehouden van negligenciē/ ende doock aitemedt van cas fortuite/ ende daeromme eest van noode te wetene wat dese viere te segghene zyn.

Item hier af werdt getracteert in, §. *depo- sitarius. In sit. quib. modis.*

Itē dool en fraude dat is een quade machinacie/ wt quaethedē eenighe sactē doēde/ Exemple/ I. heeft geleendt P. zyn paert/ oft zyn seluere schalē bi eenige machinacie oft middele/ P. doet so veele dat hē dese schalen gestolē werden/ hier is P. ghoudē in dese schalē ofte de weerde van dien te restituerene.

Item ende al is die ghenomen/ dat is bi zijne machinacie ende dōle.

Item tghene dat geequivaereert werdt den dōle wert gheetē *lata culpa*, en is niet willē

verstaet noch niet willen weten tghene dat af de weerelt weet ende verstaet / ghelick int exemple daer af bouen int naeste article gheseyt is / int leenen vanden schalen Peeter gheleendt / Peeter die laet die ligghen op stracte / in een openbare plecke / het is al notoir datse daer niet wel bewaert en zijn / ende werden se ghenomen / hier af is Peeter ghehouden.

Item tderde is ghenaeemt negligencie / ghelick in voornoe'de exemple / Peeter heeft die scale ontleendt / en ghestelt in zijn camere / die camere opelatende / dit is negligencie / want hi behoordese toeghesloten te hebbene / ende dit werdt geheete in Latine *Leuis culpa* , welcke is *neligencia* vel *desidia*.

Item daer is een ander culpa de welke men heedt *Leuissima culpa* / ende die is van dier natuere dat mense oock voorzien mach / ghelick int exemple daer af bouen gheseyt is / te wetene dat Peeter die schale ghelept heeft in zijn camere in eenen coffre / maer hy en heeft dien coffre niet toeghesloten metten sluetele / de schale werdt ghestolen / dat hadde een d'ingent huysman moghen voorzien: ende den coffre niet toeghesloten hebbende / hy is in dit cas ghehouden de schale ofte weerde van die te resituerene.

Item daer is noch een ander culpa de welke men heedt een cas by gheualle casus fortuius / ghelick datmen seggen soude inuidacie van

van watere/ oorloghe/ roof ende dier ghelijck-
ke/ ende hier af en is niemant gh gehouden.

Item nu comende tontsen propoeste in con-
tracten die ghedaen werden wt causen vandē
ghenen diese doet en gheeft/ daerinne werdt-
men alleene gh gehouden van dol/ en vā tgene
dat den fraude ghelijcken mach/ ende anders
niet/ ghelick in depooft.

Item en van tghene dat gebuert wt causē
vanden ghenē diet aenueert/ gelick int exem-
ple daer af bouē gesept is/ die werdt gh houdē
vā dole en negligēcie/ het en ware dz de negli-
gēcie gebuerde bi zyns selfs toedoene / gelic-
mē heeft geleēdt de schale daer af int exēple bo-
uen gesept is/ men heeft P. die gheleēdt/ om
in zyn huys te houden / sine vriedē daer mede
te festierene: de gene diese ontleēt heeft/ die rij-
ter mede achter lande/ ende werdt hem die by-
den roeuers ghenomen/ hy is gh gehouden die
weder te gheue ne ofte de weerde van dien.

Item ende ander zyn contracten / ghelick
bouen gesept is/ die ghebueren alsoo wel ten
proffite vanden ghenen diet neempt/ als den
ghenē diet gheeft/ ghelic in pandt te nemene
te bewaren/ de crediteur die dē pandt neemt/
die werdt gh gehouden den pandt wel te be-
warene/ ende die behoort hy alsoo te bewaerene
dat hy daerinne gheen machinacie nochte do-
le en doe/ noch oock eenighe negligēcie / an-
ders doende hy zoude daerinne gh gehouden
zijn

Instructie ende onderrwijs
 zijn/maer verliest hy dē pandt by eenighe cas
 fortuite casum fortuitū / hy en is niet gehau-
 den dien pandt te restituerene / ende vermach
 wel zijn schult te heffschene.

C Resteert nu te segghene ende spre-
 kene / De pignore & ypotheca.

Item het is van noode te wetene / wat
 dat pandt is. Pandt / twelcke de clerckē
 heeten pignus, is properlijck dat confi-
 steert in saeken die roerlijck zijn / ende men
 lecht en men obligicert dien pād̄t voor schult
 inden handen vanden creditur.

Item daer is een ander manier van pandē
 de ghene die confisteert in saeken die onroer-
 lijck zijn / ghelijck grondt van erfuen / ende dit
 heedtinem ypotheque.

Item omme de saken wel te verstaene / De
 natuere van desen panden / ghelijck roerlijck
 ende onroerlijck / daer en is gheen differentie /
 dan inden voir ende int vocable / Want tge-
 ne dat roerlijck is / heedt pignus à pigno / dā-
 dere heedt ypotheque ofte sekere / en ditte is
 al vā rechsweghe / Van desen werdt gesprokē
 Instit. de actio. §. inter pignus & ypothe.

Item en de ghene die eē verbant heeft op
 grondt van erfuen / die soude mogen agieren
 als ypotheque hebbēde vā rechsweghe / maer
 niet naer de costume stants van Vlaenderē.

Item want naer de costume stants van
 Vlaenderē / het en is gheen ypotheque het en
 si dat

Si datmen solempnitéptē van wette daertme
 oorboort / ghelijck int exemple hier naer ver-
 claert / Peeter heeft sekere grondt van erf-
 uen / dien grondt van erfuen verobligieert hi
 voor een seker somme van penninghen daer-
 op te recouuerene / ofte iaerlijcx sekere pen-
 ninghen personele rente te verhalene / ditte
 is ypotheque van rechswege / en̄ men hee-
 tent een simpelen zekere / en̄ men soude op dē
 gheypothequerden grondt moghen agieren
 met te afwinnighe / maer ter betalinghe.

Itē een ypotheque naer de costume stants
 van Vlaenderē die moet gherealiseert wesen
 in sulcher wijs dat de creditur heeft recht in
 re / ghelijck int exemple bouē ghenocmpt / mē
 moet de rente creeren op den grondt met ma-
 ninghe en̄ wijsdomme / en̄ als een rente alsoo
 ghecreert is naer de costume / ghebreck heb-
 bende van betalinghe / men procedeert op den
 grondt ter afwinnighe van dien / en̄ men be-
 gheert inden grondt ghestelt te wesen tot ge-
 noech doene / ofte noch eeuwelijck en̄ erfuelijck
 naer de verbanden dat daer af de personē doe.

Item maer dit eeuwelijck en̄ erfuelijck af-
 te winnene / is van rechswege geimprobeert /
 ghelijck diuersche lopen daer af zjn / C. de pi-
 gno. actio. en̄ daerom in warachtighe consciē-
 tiē hebbende tghene mettē wettelijken costē
 daer voorē vj t goet afgewōnē is / mē behoort
 de ypotheque weder te laten den debituur.

Item

Item de ghene die proprietaris is van eenē gronde/ die mach creeren pignus ofte ypotheque.

Item niemandt en mach tgoedt/ eenen anderen toebehoorende ypothequieren ofte verpanden.

Item vermandt mach zyn goet verbanden/ ende verbinden van tghene dies hy nu heeft in praesenti oft naermaels hebbe sal/ alwaert oock dat saeke dat int contract ofte int verbandt niet ghescreuen en stondt vanden goede datmen crighen mochte/ wāt de lopen presumeren datmen verbint dat present is ende toecomēde/ alsoo de lope finale seght/ C. quares pignori oblig. poss.

Item van desen waer noch vele te segghene/ maer dits ghenoech onne een beghinsele vander practyque te hebbene.

Voortgaēde in materie van contracten/ rest nu te seggene van een contracte twelcke men heedt Vermutacie: daerom is te wetene wat te segghen is Vermutacie.

Vermutacie int speciale / is te gheuene een saeke voor een andere/ ghelyc keerele voor eenen keerele/ ende grondt van erfuen voor eenen anderen.

Item ende in alsoo verre als men gheeft deē specie

spetie voor dandere die sekere is / so eest altijt
permutacie: maer datmen belouē soude te ge-
uene een Coe en ick geuer om een ander Coe
in genere, so en eest properlück gheen permut-
tacie / want de saken de ghegeuen werden / en
zijn niet sekere / maer is een ander cōtract dat-
men heetē zoude / geuē om weder te hebbene.

Item nietmin hoe datmen dese contracten
wille / si hebbē een natuere / ende een actie son-
der toedienen in genere, diemen heeten soude
actiō nē scriptis verbis et omnia ista habētur
ff. de præscrip. verbis, L. naturalis &c.

Item al tghene datmen vercoopen mach /
dat mach ghepermuteert zijn deē omme dan-
dere / gelijk een huys mach gecocht zijn / tself
sie huys mach teghens een ander huys ofte
eenen gront van ersuē gepermuteert wesen.

Item gheestelücke saken die en machmen
niet coopen / ende alsoo gheestelücke saken die
en moghen ooc niet ghepermuteert wesen te
ghens weerlücke saken.

Item een saeke die mijne niet is / die en can
ick niet permuteren met saken die ander lie-
den toebehooren.

Itē tghene dat ander lieden toebehoort / en
can ick niet ghepermuteren / want ick en can
niet permuteren noch gheleueren dat mijne
niet en is.

Daer is ghesproken gheweest van eenige
obligacien die commē wt contracten / nu is te
sprekene

sprekens van obligatiē / deghene die comē by woorden / gelijk bi belooften en stipulacien.

Item ghelick dat by woorden ghecontracteert werdt / dat is by interrogacien ende responsien daer naer ghevolcht / ghelick Jan ende P. contracteren tzaamen / dat P. Jan sal maken een huys omme hondert pont groot / ofte Jan beloest P. te gheueene hondert ponden groot / by stipulacien wt desen woorden vooten ende naer soe rijst een obligacie van woorden / en wt dier obligacie rijst actie.

Item ende al waerer gheen cause / wt en belooften soe soude actie rijzen / en in dese stipulacie moeten die contrahenten elck anderen verstaē / ghelick twee vlaminghen / doen vraccht den anderen / beloofde ghy mi te gheueene thie pondē groot / dandere die andwoordt dat Ja / wt dese interrogacie en beloeste elckanderen verstaende rijst actie / Gelijk ooc de roven gebondē werdē met bādē aen huerlieder hoerē / also verbinden de woordē den mensche. Men secht ghemeenlijck Verba ligant homines, taurorum cornua funes.

Item dit verbandt met woordē mach ghebueten in drie manieren / te wetene simpliciter & purē, ofte teenen sekeren daghe / oft op condicien.

Exemple vanden eersten / Pectex by interrogacie van Jan / beloest Jan te gheueene vijf guldenē / ditte is eē obligatie die puer is / ditte mach

machmen heeffchen terfcont.

Exemple vande tweestē, Als de obligatie is teenen sekeren daghe, als Jan beloest te gheue sine Jansmisse twelf pont groot, ter begheerte ende versoekte van Peeter, ditte is schult terfcont. Maer mē mach dese schult niet heeffchē voor anderfcont dat sine Jansmisse compt.

Exemple vanden derden, op condiciē, Jan beloest Peeteren te gheue r. pōt groot, op condicien indien de Coninck van Brancherijckte compt binnen dese stede van Ghendt.

Item bouen is gheseyt, dat dese stipulacien niet woorden soudē moghē gebueren sonder cause, Maer dat behoort wel verstaē te zijne, Want al eest dat sake datter actie wt rijst, mē behoort ditte niet te heeffchene, het en waere datter cause toe waer, waerom de beloesten ghedaen zijn. Ende gheē cause hebbende, mē soude den gheenen diet heeffchende is, moghe repelleren by exceptien, segghende, wt wat causen heescht ghy mi ditte, ende de cause moet gheproeft zijn.

Item ende isser gheen cause, de actie werdt gheillideert, gheweert ende te nieuwen gedaē, ende daer en can gheen cōdempnacie ghevolghen, hoe wel datter nochtans actie is.

Item ende daeromme indien dat ick yet beloue sonder cause, ende dat ick wel weet datter gheen cause toe en is, het schijnt dat ickt

I

gheue

gheue, L. palam, §. circa primam speciem, ff. de dol. ma. & met. exceptio.

Item tgene dat beloeft werdt op condiciē / datte en is men niet sculdich voor aen derstōt dat de condicien ghebuert zūn.

Item tghene datmen gheloeft te gheuene teenen sekeren daghe het is wel terstōt schuldich / maer men mach niet heeffchen voor aen der stōdt dat den dach commē is / ghelijc dat bouē geseyt is. En̄ op sint Jansdach en mach men docht niet heeffschē / de redene die is dese / want dien dach is inden wille vandē debiteur. oft hēt danne betalen wilt / want dien dach credit arbitrio soluentis, hier af spreect dē tex. §. omnis stipulatio, Insti. de verbo. obliga.

Item een beloeftē ghedaen te geuene thie guldenen iaerlicx alsoe langhe als die gheuer leeft / die is puere / maer het hōp vandē geuere wien die ghe daen werdt en soude die niet mogen heeffchen den gheuere doot zijnde omme de cōpactie die daer af gemaect is / te wetene alsoe langhe als den gheuere leeft.

Item een beloeftē ghedaen op condicien en̄ ooc die ghedaen werden puere en̄ indien die werden getransmitteert int hōp vanden ghenen die de actie heeft.

Item maer in een beloeftē op condicien en̄ werdt niet meer getrauffereert / dan hope vā schulden / ende daeromme Peeter beloeft Jā thien guldenē / indien hi D. raedsheere werdt.
ditte

ditte en is gheen schult (also bouē gheseyt is) voor aen der stont dat de cōdicie gebuert is. En dat de ghene wiē de belofste gedaē is/ te woetene Jan/ stouue eer hy Peeter raedshere worde/ de belofste soude gaen in Jans hopye: maer stouue Peeter eer hy raedshere worde/ die belofste ware wote. §. ex cōditionali, Insti. de verbo. oblige.

Itē in dese belofsten daer af dat bouen gesept is/ men pleecht ooc te stellene de plaetsen daermē de betalinge doen wilt en hebbē wilt.

Itē en in dat cas so moetmen verbeypden dē tijt datmē ter belofder plaetsen zijn mach/ al eermen de schult heeffchen mach.

Item ende is de belofste impossibele/ die vicieert de obligatie.

Exemple van desen/ Peeter doet heden een belofste Jan/ wt causen binnen acht daghē te geuene te Venegien hondert Croonen/ het is al notoire dat dese belofste goet is/ ende simplex, en dit behoort volcomen te zyne/ indien hy heeft tijt datmen van Sugghe te Venegien soude gheraken.

Item indien dat impossibele is/ de belofste werdt daermede ghevicieert. §. loca, Insti. de verbo. oblige.

Itē belofstē die gedaē werdē ten voorledenen tūde/ oft mettē tijt present/ gelic P. indie hi leeft/ dese obligacie is terstōt/ ofte en is ny/ want indien dat so is/ ofte gheweest heeft/ de

Instructie ende onderwijs
obligacie is ghebooren / en̄ daer neen / de obli-
gacie en duecht niet om te moegē heeschene.
§. conditiones, Instit. de verbo, obliga.

Itē in dese beloestē men obligiert niet alle-
ne wat te geuene / maer oock wat te makene /
oft wat te doene / oft niet te makene / oft niet
te doē. Exemple / P. beloest J. eē hups te ma-
kene / de beloeste behoert P. te volcōmene: en̄
waer P. dat niet en dede / J. soude mogen hee-
schen zyn interest dat hy daer by heeft.

Item van niet te doen machmē oock inter-
resten heeschē van dat gedaen is / en̄ daerom
me eest goet datmen in dese beloeste stelle een
pene / datmen tghene diesmē beloest / doet oft
late. Wāt metter pene de gene die de beloeste
ghedaen hadde soude moeghen ontlaē / ende
de ghene die de beloeste ontsaen heeft / en zou
de zyn interest niet hebbē te proeuene. §. fina
Insti. de verbo, obliga.

Item twee persoonē oft meer moegen ooc
hemliedē verbindē / Exemple / twee persoonē
crediteurs tsamē nemē een beloeste vā Jan /
ghi J. beloest ons beede te gheuene thiē pon-
den groot / en̄ naer de interrogacie van beedē
so secht J. Ich heloene v beeden dese thiē pon-
den groot te geuene. Hier is J. gheobligiert
in dese thien ponden groot / elck vanden credi-
teur sal mogē dese gheheele somme van thiē
ponden groot Jan heeschē.

Item twee personen oft meer moghē tsa-
men

men verbandt nemen.

Item maer *I.* ghenoech doende / den eenen
werdt daer af beurt vanden anderen.

Itē maer waert dat saeke dat de crediteur
eerst den eenē antwoorde / en daer naer ter in-
terrogacie vanden anderē crediteur oock ant-
worde distinctelīk / het soude verscheede ende
diversche obligatiē wesen / en elck soude mo-
ghē heeschē tghene dat hē beloest was en is.

Item en also eest van ghelicken van twee
oft driē de ghene die eenē persoon soude be-
louen te gheue een somme van penningen
te wetene Pieter / Jan en Jacob belouē alle
tsamen te gheue thien pōden groot Claes /
Oste en mach oock zyn dat zj de beloeste doe
segghende / de selfste thie ponden groot die v
Jan beloest heeft die beloue ick v oock.

Item de natuer vā dese beloeste / daer meer
is dan een / ghelick inder manieren voorscre-
uen / is / dat de ghene die de beloeste aenueert /
die mach de gheheele somme heeschen / en de
ghene die de beloften doen / die moetē de be-
loofde somme een vā dien betalē / indiē dat de
ghene die de beloeste aenueert heeft / dat also
wille: maer betalende den eenen vanden credi-
teurs / alle dandere werdē gheliberreert / ende
de obligacie werdt extinct. Hier af werdt ghe-
sproken Insti. de duob. reis stipul.

Item alle saeken die in yemandts domīnie
zjn / die saeken mogen comen in beloften /

weder dat sijn roerlic zyn oft onroerlic / gelic
 P. heeft en he behoort toe ee paert / hi beloest
 dat paert te geuene Jan wt eenige cause / hier
 wt werdt Peeter verobligiert de tradicie vā-
 den peerde te doene.

Itē de re immobili / de selfste P. heeft eenē
 grondt vā ersuē / en dien grondt van ersuē wt
 causen beloest hy J. te geuene / wt desen woor-
 dē werdt P. ghehouden ende verobligiert de
 tradicie te doene.

Itē maer indiē dat iemādē beloest eenige sa-
 kē die niet en zyn ofte niet zyn en mogē in rerū
 natura, die stipulaciē en doogen niet. Exēple
 P. beloest J. een paert noemēde tselue paert /
 meynēde dat datte in wesen was / maer het is
 doot / dese beloeste midts dē doot is wote.

Item P. beloest J. een sake die in rerum na-
 tura niet en is noch niet zyn en mach / en en
 mere noyt ghesien en is / gelijck te belouene /
 een beeste diemē heeten soude hipocentaurū,
 twelcke soude zyn een dier comende van eenē
 stiere en van eender merre / Twelcke in rerū
 natura niet ghesien en is gheweest / dese ende
 dierghelijcke beloesten en dooghē al niet / en
 zyn en vān. Insti. de iuutili stipula. §. primo.

Itē sakē die in ons dominie niet en sijn / die
 en moghē niet beloest werdē noch ghestipu-
 leert / ghelijck kerckelijcke saekē / die en mogē
 niet ghestipuleert werdē / ghelijck lichten / or-
 namenten / ende dier ghelijcke.

Item

Item tghene dat gedeputeert wert ter gebruycsamichede vandē gemeenē / dat en mach vā particulier persoonē niet beloest werdē / gelijck *P.* en mach *J.* niet belouē te gheuen die marct van Ghēdt / ofte ander sakē die gedeputeert zyn ten behooue vāder ghemeente.

Item beloesten ghedaen van eender saeke die myne niet en is / die beloesten zyn doct en vān ghelijck *Peeter* beloest *Jan* te gheue een hups / twelcke *J.* toe behoort / dese beloeste is en vān / want tghene dat *Jā* toe behoort / en can een ander hem niet ghegeuen. *Institi. l. de in iuris. de inutili stipula.*

Item *Peeter* beloest *J.* dat *Franchops* hē sal geuē *x.* pont groot / wt desen en werdt *P.* niet gheobligieert / maer indien *Peeter* seyde / ick sal u soo vele doen dat *Franchops* u geuē sal *x.* pont groot / daer wert *P.* gheobligieert. *§. si quis alium. Institi. de inutili obliga.*

Item een stipulacie gedaen in deser maniere / ghi *Peeter* beloest *Jan* te gheue *x.* pont groot / dese stipulacie en beloeste en docht niet het en waere dat de ghene / die aldus stipulerende is / subiect waere den ghenen diemē beloest dese thien ponden groot te gheue: gelijck een sone in acte. ende drankē zūde van zinnē vādere / een slaue inde subiectie van zinnē heere wāt tghene dat sulcke personen bi verbanden vercrūgē / dat vercrūghen si al ten proffite vanden ghenen in wiens subiectie si zyn.

En also eest oock van eenē monnick inde subiectie zijnde van zijnen Prelaet / vercricht hy pet by verbande / daerwt heeft zijnen prelaet actie. En daerō als dese bouē gescreuē persoonen / ofte ander eenighe stipulacie doen tē profyte vanden ghenen in wiens subiectie si niet en zijn / wt die stipulacien en can de ghene in wiens subiectie si niet en zijn / gheē actie hebbē.

Item het soude nochtans wel moghē sijn / dat een persoon ghelijc notaris ofte een Juge soude moghē stipulere / en belofstē aenueerden ten profyte vanden anderē: ghelijck *l. en p.* souden moghen comparerē voor eenē notaris en oorzonden ofte voor eenen Juge / en belouen daer te gheueue *Bouderwijn x. pont groot / en dese belofste is van weerden / en sal Bouwen hier wte actie hebbē. §. alteri cū. §. sequē. & glo. ibidem. Insti. de inutili stipula.*

Item is te wetene / dat vernant in sinē persoon obligacie vercrighē mach / en dat hi wille datmen de betalinghe van dier obligacie doe / *p.* die niet subiect is den ghenē die de obligacie vercreghē heeft / en die de obligacie ghedaē heeft / die mach de betalinghe doen / en werdt ontsteghen vanden ghenen wien gheconsenteert is / datmen de betalinghe doen soude.

Item exēple van desen *p.* belofst Joorisfen te gheueue wt eenighe causen *x. pont groot / en wilt Jooris datmen de betalinghe vā desen x. pont groot doe Franchops / p.* die de belofste

loefte ghedaen heeft/die mach omme ghelibe
reert te ſine vander ſchult/ſranchops betalē/
en ſal daer mede ontſlaen / hoe wel dat ſranchops de obligacie niet vercreghen en heeft/
maer Floris heeft vercreghen de obligacie . §.
plaut. Inſtit. de inutili obligatio.

Item ghenomen dat verbandt een beloefte
ontſinghen van x. pont groot voor eenen an-
derē/te wetene Floris in wiēs ſubiectie hi niet
en is/ſulck verbandt is goet : maer of men de
gheheele ſomme betalen ſal/daer inne lept de
queſtie en difficulteyt: en andtwordede/men
ſal maer betaelen de helft van tghene dies be-
loeft is / want voor dander helft en dooch de
ſtipulacie en beloefte niet. Exēple van deſen
P. die ghecrjcht van J. een beloefte voor hē
en voor Floris/het is al notoire dat alſo verre
alſt Floris aēghaet / de beloefte en dooch niet/
want Floris en is niet ſubiect P. en niemandt
en vermach eenē anderē eenighe obligaciē oſte
verbandē vercrjghē/het en waere dat hy ſub-
iect ware den ghenē te wiens profiēte hy die
vercrjghen wille.

Item en daeromme eē beloefte vercreghen
op eenen anderē die ſubiect is den ghenen diet
vercrjcht/ſoo vercrjcht hy datte hem ſeluen/
want den vops van eenen vadere is den voir
van eenē ſone / en alſoo is de voir vandē ſone
dē voir vāden vadere/ en alſo de vadere mach
vercrjgē op den perſoon van zīmē ſone obli-
gacie

gaciet en profijte van zynen sone. Ende de sone die mach vercrighē obligacien ten profijte van zynen vadere: en behoort hem te verstaene van kinderen in subiectie wesēde niet ghemācipeert bi houwelijcke oft anderzins. §, si quis sibi & alteri, & §, si pater. Instit. de inutilib. obliga.

Item ghenomen Peeter die stipuleert vā Jan te hebbene x. pont groot / Jan andwoordēde beloeft Peeter alleene te gheue v. pōt groot / dese stipulacie obligiert tot vnsuē ende niet breeder.

Item een stipulacie ghedaen purē en simpliciter, ghelijc Peeter die stipuleert van Jan te hebbene thien pont groot / ende Jan andwoerdēt daer op ick beloue v Peeter te geue ne thien pont groot / indien dat Jacop Paus van Roome werdt.

Dese stipulacie is gheheel ende al negheē / want men antwoerdēt niet alsomen gheinterrogeert heeft.

Item de stipulacie heeft gheweest puere / ende de beloeftē die is conditionneel / ende de twee en accorderen niet.

Item maer waert dat sake dat gheātwoert ware / ick beloofst in dat cas / soo behoort haer die ātwoorde te refererene op de interrogacie in sulcker wijs / in diē dat de interrogacie puer is / de andwoorde zal puer verstaen zyn : ende eyst op condicien / de andwoerde zal op condicien

dicen verstaē zyn: ende cest oock teenen sekeren daghe / de antwoorde is insghelijcx teene sekeren daghe te doene.

Item het en is ghenen noobt datmen inde andwoerde repeterere ofte verhaele de woorden die ghebuert zyn inde interrogacie: ghelijck inde interrogacie werdt gheseyt. Peeter belooft Jan te Verffnisse te gheueue thien ponden groot / dat Jan antwoordende op dese interrogacie segghe / ick belouue Peeter de thien ponden groot te gheueue / maer is ghenoech dat J. segghē soude / op tghē dies hy gheuwaecht is. Ick belooft weder dat puer is. en simplicitē / ofte teenen sekeren daghe.

Item want sulck als de interrogacie gheueest heeft / soe moet oock de adtwoorde verstaē wese. §. præterea. Institution, de Inutili stipula.

Item Peeter die stipuleert x. ponden groot van Hanneke zynen sone ofte van zynder slaue die hy heeft in zyn subiectie / dese stipulacie en doocht niet.

Itē het mocht oock ghebuereen è conuerso, ghelijck dat de ghene die in subiectie ware vāden anderen / soude moghen van huerlieder ouerste stipulere / het ware vādere ofte heere / maer het is te vgeefs / §. Item inutilis. Insti. Inutili stipula.

Item de ghene die stom is / en de ghene die doof is / dat is die ghene die niet met allen en hoort /

Instructie ende onderwijs
 hoort / maer niet de gene die stijf hoort / die en
 moghē niet stipulerē / noch ooc belofste doē /
 want zij en comen elcanderen niet verstaen.

Item het is van noode dat de ghene die
 stipuleren ende belofste doen / elcanderen ver-
 staen. §. mutuum, Insti. de inutili stipula.

Item een mā die dul is ende furieux zijns
 sins gebreckt heeft / die en mach gheē stipula-
 cie doen dat ſi elcanderen verstaen / noch eeni-
 gerhande verbāden / want hy en verstaet hem
 seluen niet / noch hy en weet niet wat hi doet /
 §. furiosus, Insti. de inuti, stipula.

Item het is te wetene / dat een pupille duert
 totten xiiij. Jaren / en vandē xiiij. Jarē voorts
 totten xxv. Jaren / hoe wel dat hy dan zijns
 selfs niet en is noch wter tutele / maer is in
 curatelle / ende also is tusschen desen twene
 termen in latijne tutor & curator differentie
 inden tijt vander ouder.

Ende daeromme een kindt gheenen vader
 hebbende totter oude vā xiiij. Jaren / dat kindt
 is in tutele: ende alst die oude passeert totten
 xxv. Jarē / soe ist in curatele: hoe wel dat ghe-
 schreuen recht dese distinctie aldus maect / de
 costume vāden lande en maect daer af gheen
 mētie noch distinctie / want weder een kindt is
 vander oude van xiiij. Jarē ofte vander oude
 vā xxv. Jarē al inclusus / so is die ghene die vā
 dier oude is / althits int regemēt van eenen tu-
 tuer ofte curateur.

Item hier moet oock gheweten zijn/wanneer dat een kind gherekent werdt infans: en alsoe de rechten segghen/infans is tot den vij. Jaeren. C. de iur. deliberan. L. si infanti.

Ende vanden vij. Jaeren totten x. is hy gherekent als proximus infantie, nedertwaert te tellene.

Item de manspersoonen ten xiiii. Jaeren/die werden gerekent puberes /de vrouwepersoonen te xii. Jaeren.

Item de vrouwepersoonen zijn eer vruchtbarich dan de mans / want zij eer de natuere nemen: en also zecht men van eender vrouwe dat si is naest der vruchtbaerhede int x. Jaer ofte int ix. Jaer en half / ende de mans int xii. Jaer ende een half.

Item ditte is alle inde natuere ghesproken twelcke secret is / maer de natuere is hier af meesterse.

Item commende nu tonsen propoosie daer gelaten is geweest sprekende van obligacien die wt woorden ghebueren tot causen althits soe bouen gheseyt is / soe is te wetene dat een pupille onder den vij. Jaeren die mach eenen anderen obligieren in hem / en hem seluē vercringen obligaciē / oft den ghenē in wiens subiectie hy is. Exēple vā desen / D. vander oude van ix. Jaeren die mach van Pauwels stipuleren een sekere somme van penningen tot causen / en dese stipulacie is goet: en de ghene diet
beloest.

Instructie ende onderwijs
beloest / die moet betalen dē seluē pupillē oft
den ghenen vadere ofte heere in wiens sub-
iectie hy is.

Item maer indien dat een pupille ofte de
soughe hem selue obliogerē wilt / dat en mach
niet zyn: maer daer moet zyn consent eñ aucto-
riteyt van zynen tuteur / vadere / ofte heer.

Item ende waer de pupille in dese beloefte
bedroggen / en soude niet doogen / want een
woese die mach zyn cōdicien verbeteren / maer
niet verargheren.

Item dat de ghene die gheen vñ. Iaren en
heeft niet en vermach te stipulerene / dat cōpt
midts dat hi in die oude geen verstat en heeft:
maer de ghene die bouē de seuen iaren is / die
heeft verstandt / eñ mach zyn condicien verbe-
teren maer niet verargheren.

Item alle beloefsten die ommoghelijck zyn
van doene / die en doogē altemaele niet. Exē-
ple een beloefte ghedaen op condiciē / Jan be-
loest Peeter te gheueene xij. ponden groot in-
dien dat Peeter met zynen vingere gheraken
can den hemele / het is al notoire dat datte im-
possible is.

Item wat condicie impossible is / wien de
nature resisteeert: de nature resisteeert den he-
mele te genakene / ende dese beloefsten en doo-
ghen niet.

Itē daerōme indien dat pemant stipuleert /
cest dat sake dat ic den hemele met mynē vin-
ghere

ghere niet en gheraethe / ghi Dauidels beloeft
 in te gheue en pondt groot / dese stipulacie
 ende beloeft die is puer & simplex, en mach
 ter stonds datte heeschen / want men mach
 nemmermeer den hemele metten vingere ge-
 maken / ende alsoe de negatiue die necessiteert,
 §, si impossibilis. Insti. de Inuti, stipula.

Item een stipulacie daer bouen af vele ge-
 sprokē is / die en werdt niet gecōtracteert on-
 der de ghene die absent zyn van malcanderē /
 want die die absent zyn en doen gheē interro-
 gacien / noch men antwoordt daer op niet.

Item ende daeromme eest dat in een instru-
 ment ghenarreert staet dat partijē present wa-
 ren als tselue instrument passerde / oft als de
 stipulacie gebuerde / men moet den instrumē-
 te geloouen / het en ware datmē contrarie de
 seluen instrumente dede blijcken / en dede ooc
 blijcken alst instrument gemaect was / penū-
 de vanden contrahenten gheweest te hebben
 in ander plecken. §, Item verborū obligatio.
 Insti. de Inuti, oblige.

Item maer hoe vele getuygen sullen moe-
 ten zyn om te improberene tinstument / ende
 prouuēde partijē absent gheweest te hebbene
 en op anderē plaetsen als tinstument gemaect
 was: hier op is te seggene datmen een instru-
 mēt improberē mach in twee manierē / deene
 is by directen weghe / als mē soude willen seg-
 ghen dat instrument is valsche / en in dat cas
 so

so soudē meer oorzondē moeten zyn dā twee/
 en emmers wel vūfue/also getracteert werdt
 In L, optimam, C, de contrahen, & commit-
 ten, stipula.

Item dandere is als men improbeert een in-
 strument niet de directo bi tydē ofte pleckē/
 ghelijck int cas present te improberene een in-
 strument / dat mē ten tydē als tghene dies int
 instrument ghescreuen staet/ ghebuerde niet
 present en waere / maer in andere pleckē, Dit
 alibi te prouuene niet twee oorzonden/ is ghe-
 noech/ vt in d, §, Item verborū, & glo. ibidē.

Item stipulacien en beloften die gebuerē
 die ghedaen en beloest werden vet te gheuene
 naer de doot van eenighe vanden contrahen-
 ten/ die beloften zyn alle goet/ en zyn belof-
 ten indien/ hoe wel dat den dach onsekere is/
 maer dat den dach zyn sal/ dat is sekere.

Item dese beloften die aldus ghedaen zyn
 inden leuene naer de doot te gheuene/ die gaē
 alle inde hōpis actiue & passiue vandē ghe-
 nen die de beloften ghedaē hebben/ en de be-
 loesten gheaccepteert hebben. Exemple van
 desen/ P, die stipuleert vā Pauwels te hebbe-
 ne C, croonē naer Pauwels doot/ Pauwels
 die beloest die / ofte Pauwels beloest vet te
 gheuene naer P, doot. Dusdanighe stipulaciē
 zyn alle goet ende zyn sekere/ hoe wel dat den
 dach onsekere is / wanneer de doot ghebuere
 sal post mortē suam, cum, §, Ita autem, Insti.

De inuti, stipula.

Item men beuint in eē instrument ghescreuen, dat Jan Peeter beloest heeft, dat Jan beloest heeft hondert croonē, oft dese stipulacie goet is: het schijnt dat neē, want daer behoort vooren te gane interrogacie: want gelick bo- uen gesevt is, P. stipuleert, ende J. antwoor- dende beloest: ende int instrument staet alle- ne Jan beloest hebbende, en gheen mencie en isser ghemaect vander stipulacie.

Item dit instrument is goet, en alst aldus geschreuen is by notarisen, de welcke notari- sen publicke sijn, het is also vele al oft dese be- loeste gedaen waere by interrogacie praece- dente, §. si scriptum, Insti, de inuti, stipulatio.

Item P. geintrerogueert van Jan, beloest den seluen J. te gheue een peert, een schale, eenen croes, en meer ander saeken, indien dat P. antwoordt simpliciter, antwoordende en segghende, ick beloest, al tghene datter ghesti- puleert is, dat is by schuldich.

Item antwoordt hy Peeter op tpeert alle- ne, ofte op de croes, ofte op de schale alleene, tghene daer op hy antwoordt, daerumē vob- ligieert hi hem, ende niet meer.

Item ende als mē alle drie, de saken zoude willen bringen in obligacien, men moet ant- woordē op alle drie, het en ware dat men sim- pliciter antwoerde

Item tghene dat beloest werde om quaet
 M te doene

te doene, dese beloften en obligerē niet: exem-
ple/ Jan beloft Peeter te gheueene x. ponden
groot/ indien Peeter Jacob doot slaet/ oft dat
hi P. sacrilege cōmitteert. dese belofstē midts
dat zij zyn quaet en leelich/ si en obligerē n3.
§. quod turpi. Insti. de Inuti. stipula.

Item stipulacien en beloften die ghebeu-
ren op condicien/ al eest dat de gene die de be-
loefte doet/ ofte die de belofte stipuleert stor-
ue eer die condicie volquame/ en daer naer de
condicie volcomen wesende/ die beloften en
stipulacien gaen indē hopen vandē ghenē die
dat belofst heeft / ende moeten dat volcomē.
Exemple/ J. beloft P. op een condicie x. gul-
denē / J. die sterft eer die condicie gebruyt/ en
naer de doot vā J. de cōdicie cōpt op de hopen
van J. en sullen de condicie moeten volcomē.

Item Jan beloft Peeter van desen Jaere/
ofte van deser maent te gheueene x. pōt groot/
P. en mach dese x. pont groot niet heeffchen/
het en si dat alle de daghē vanden Jaere ofte
vander maent ghepasseert ofte gheleden zij/
§. qui hoc anno. Insti. de Inuti. stipula.

Itē P. die beloft J. te geueene cē paert/ om
dit paert en mach J. niet agierē om dat te heb-
bene ter stont/ maer moet verbevdē cenen ta-
melickē tijt dat P. de leueringe vandē paerde
soude mogen doen. En daerom in dusdanige
belofstē te volcomene/ men moet cōsideracie
nemē waer de beloften gedaen zyn/ en waer
tge.

tghene is datmen beloest heeft en hoe en bin
 nen wat tijde men duechdelijck soude moghe
 de leueringhe doen. En daerō ghemeenlijck
 segghen de rechten datmē verbeyde moet x.
 dagen naer dat de beloeste ghedaen is. En de
 thien dagen geerpiceert zijnde/ eest mogelijk/
 datmen de beloeste volcome. Men soude
 moghen agiere indien datmē de beloeste niet
 en volquame. En eest ooc niet mogelijk/ daer
 soude meer tijts moeten zijn/ eerinen agieren
 soude mogen. Exēple van desen. P. beloest J.
 een peert/ hier binnen der stede vā Sendt te
 gheuene/ welck peert is binnen der stede van
 Roome: wt dese beloeste en cā J. niet agiere/
 het en si datter also vele tijts tusschē si datmē
 mach seggē/ P. tijts genoch gehad te hebbe
 ne om de leueringe vandē peerde te Roome
 wesende/ te Sendt te mogen doene. En als
 men secht dat een schuldenaer x. dagen heeft
 omme sine beloestē oft schulden te betalene/
 dat verstaet hem van saken daer hy binnen
 thien daghen de leueringhe af soude moghē
 doen. §. vltimo Instituti. eodem.

Van boighen ende burchtochten.

Buen is ghesept van obligacien die ge
 contracteert werden met woorden/ inne
 hebbende nochtans sekere cause.

Item ende want dese obligacien werden
 verskert by burchtochten / twelcke een ac
 cessoire is vanden seluen obligacien / daerof

te doene, dese belofsten en obligerē niet: exem-
ple/ Jan belofst Peeter te gheueue x. ponden
groot/ indien Peeter Jacob doot slaet/ oft dat
hi \mathcal{P} . sacrilege cōmitteert. dese belofstē midts
dat zij zyn quaet en leelick/ si en obligerē n3.
§. quod turpi. Insti. de Inuti. stipula.

Item stipulacien en belofsten die ghebeu-
ren op condicien/ al eest dat de gene die de be-
loefte doet/ ofte die de belofste stipuleert stor-
ue eer die condicie volquame/ en daer naer de
condicie volcomen wesende/ die belofsten en
stipulacien gaen indē hopen vandē ghenē die
dat belofst heeft / ende moeten dat volcomē.
Exemple/ \mathcal{J} . belofst \mathcal{P} . op een condicie x. gul-
denē / \mathcal{J} . die sterft eer die condicie gebeurt/ en
naer de doot vā \mathcal{J} . de cōdicie cōpt op de hopen
van \mathcal{J} . en sullen de condicie moeten volcomē.

Item Jan belofst Peeter van desen Jaere/
ofte van deser maent te gheueue x. pōt groot/
 \mathcal{P} . en mach dese x. pont groot niet heeffchen/
het en si dat alle de daghē vanden Jaere ofte
vander maent ghepasseert ofte gheleden zij/
§. qui hoc anno. Insti. de Inuti. stipula.

Itē \mathcal{P} . die belofst \mathcal{J} . te geueue eē paert/ om
dit paert en mach \mathcal{J} . niet agierē om dat te heb-
bene ter sfont/ maer moet verbevdē eenen ta-
melickē tijt dat \mathcal{P} . de leueringe vandē paerde
soude mogen doen. En daerom in dusdanige
belofstē te volcomene/ men moet cōsideracie
nemē waer de belofsten gedaen zijn/ en waer
tghe.

tghene is / datmen beloest heeft en hoe / en bin
 nen wat tijde men duechdelick soude moghe
 de leueringhe doen . En daerō ghemeycklich
 segghen de rechten / datmē verbeyde moet x.
 dagen naer dat de beloeste ghedaen is . En de
 thien dagen geexpireert zijnde / eest mogelijk /
 datmen de beloeste volcome . Men soude
 moghen agiere indien datmē de beloeste niet
 en volquame . En eest ooc niet mogelijk / daer
 soude meer tijts moeten zyn / eer men agieren
 soude mogen . Exēple van desen . **D** beloest J.
 een peert / hier binnen der stede vā **S**endt te
 gheuene / welck peert is binnen der stede van
Stoome: wt dese beloeste en cā J. niet agiere /
 het en si datter also vele tijts tusschē si datmē
 mach seggē / **D**. tijts genoch gehad te hebbe
 ne om de leueringe vandē peerde te **S**toome
 wesende / te **S**endt te mogen doene . En als
 men secht dat een schuldenaer x. dagen heeft
 omme sine beloestē oft schulden te betalene /
 dat verstaet hem van saken daer hy binnen
 thien daghen de leueringhe af soude moghe
 doen . §. ultimo Instituti . eodem .

Van borghen ende burchtochten .

Buen is gheseyt van obligacien die ge
 contracteert werden met woorden / inne
 hebbende nochtans sekere cause .

Item ende want dese obligacien werden
 verskert by burchtochten / twelcke een ac
 cessoire is vanden seluen obligacien / daer af

dat nu rust te spreken.

Daeromme is eerst te wetene wat een borghe is.

Item een **Borghe** is de ghene die beloest te volcommene tgene daer inne een ander gheobligiert is.

Item ende dese burchtocht nemen de creditours omme te bet bewaert te zijne. §. primo. Insti, de fidei iussori.

Item en in alle obligacien ende contracten hoedanich / by woorden / by letteren / by conste ofte aēderins / men mach borghe nemen. §. in omnibus. Insti, de fidei iusso.

Item dese burchtocht die vernādt doet / die werdt ghetransmitteert ten hopen / en vandē ghene diese doet / en vandē ghene diese neept §. fidei iusso. Insti, de fidei iussori.

Item een borghe werdt ghecreert in deser manieren ghemeenlick. Deeter sprekende tot Jan / ofte eenen anderen persoon / beloesti my borghe te zijne voor twee ponden groot / ende die te betalene. Hier werdt die toe ghesproken persoon / te wetene Jan borghe / indie hi antwoordt / ick belouet.

Item hier is obligacie van te vorē tusschen de principale personen contrahenten / en dā compter een obligacie accessoire tē principale.

Item dese burchtocht mach gedaen wesen vooren ende naer de principale obligacie. §. fidei iussor. ff, de fidei iussor.

Item

Item een borghe die is ghehouden te vol-
doene tgene dat de debiteur ende dat de prin-
cipale verobligierde niet en volcompt.

Item genomen dat voor eenen debiteur die
zijnē crediteur schuldich is hōdert pōt groot/
borghen zijn *Id.* en Jan/het is inden crediteur
den eenen ofte den anderē op te roepene voor
de gheheele somme / hoe wel dat naer rechte
elck borghe is voor de somme.

Item maer een Keyser rechten gemaecht
hebbende / heeft ghestatueert en ghewilt / dat
int cas daer meer borgghen zijn dan een / daer
moghen de selfste borgghen begeeren aenden
crediteur dat zij maer gheconuenteert en wer-
den breeder dan huerlieder partije bedraghen
en mach / statuerende dat eē crediteur niet vā
elcken die borge waer / en die souffisance had-
de om te betalene ten tȳden dat litiscōtestacie
ghebueren mochte / zijn paert alleene zoude
moghen heeffchen : ende waer de borghe niet
soluent / dat soudē vander borgen voort moe-
ten betalen.

Item en daeromme eest van woode in borgh-
tochten / datmen toe adioufere dese woorden
elck alleene ende ouer al. *§. si plures. In lit. de
fidei iusso.*

Item maer genomen dat een crediteur vā
een vanden borgghen zijn gheheele schult ghe-
crȳcht / dat mach hy borghevanden anderen
medeborghen recouuereren.

Item maer hebben de selue medeborghen niet / hy borghe mach hem dat selue impute-
ren / dat hy metten eersten niet begheert en
heeft te ghebruyckene vande beneficie van-
den voor screuen Kiepsen Abdriaen / dat is dat
hy behoort te ghestane met zinder portien.

Item een borghe en mach hem niet breeder
obligieren dan een principael ghedaen heeft /
want de obligacie van eenē borge en is maer
een obligacie accessoire ten principale / ghelijc
bouen gheseyt is.

Item ende int accessoire en behoort niet
meer te zijne dan int principale.

Item een principael debiteur die vermach
hē te verobligierene / en de borge die vermach
hē in min te verobligierene dan de princepael
ghedaen heeft. Exemple / een principael debi-
teur verobligieert hem in x. ponden groot te-
gens zinnen crediteur / de fidei iussor mach hē
verobligierē inde vijue alleene / en aldus is de
principael meer gheobligieert dan de borghe.

Item een principael die obligieert hem x.
pont groot te gheue ne sonder eenighe condi-
cien / die borghe die obligieert hem de x. pont
te gheue ne op eenighe condicien / maer dit en
ghebeurt niet ter contrariē / dat is te wetene /
dat een principael geobligieert soude zyn op
condicien / ende dat de borghe hem obligieren
soude sonder condicien.

Item in gelijcken een borghe die obligieert
hem

hē terſtant r. pont groot te gheuene / de principi
 pael hē alleene geobligert hebbēde ſint Janſ-
 miſſe / oft te Hierſmiſſe te geuene: de obligacie
 vā terſtant te geuene gedaē bydē borghe / die
 en mach niet getrockē werdē totter obligacie
 van te gheuene ghedaen byden principaelen /
 want / alſo de rechten ſegghen / plus eſt ſtatim
 aliquid dare, minus poſt tempus dare, vt d.
 §. fidei iuſſor.

Itē de gene die borghe is voor eenē debiteur
 en voor den debiteur betaelt / die heeft actie te
 ghēs den ſchuē debiteur / om te recouuerene
 tghene dies hy voor hem betaelt heeft.

Item een fidei iuſſor die heeft ooc actie te
 ghēs den debiteur dat hy hē ontlaſte en quite
 vand ſeluer borchtocht / ghelīc P. is J. ſchul-
 dich C. ponden groot / daer vooren dat Claes
 borghe is / en in deſe borchtocht heeft Claes
 langhe gheſtaen / hy Claes ſoude moghen
 agieren teghen P. dat hy hem dede ontlaen
 van deſer borchtocht.

Item en hier agiert de borghe al eer hy be-
 ſchadicht is / ofte eenighe betalinghe ghedaen
 heeft. L. Lucius Ticius, ff. manda. c. cum pro
 quo. de fidei iuſſo. in auct.

Itē en dit langhe ſlaē inde borchtocht / eyſt
 te declarerene inden Juge. vt dicit glo. In d. c.

Item men behoort niemande te verhaeſte
 ne / dat de borge zoude den ghenen / voor wiē
 hy borghe is vhaeſten / om gequetē te ſine vā

Instructie ende onderwys
 zinnen borchtocht datte en behoort niet van si
 ne: ende daerom den tijt vander borchtocht
 leyt inde discretie vanden Juge / vt dictis iu-
 ribus.

Item een borghe mach oock agieren teges
 den debiteur al eer hy beschadicht is / als hy
 siet dat de debiteur afgaende is van goede.

Item soude oec mogen agiere de borge als
 hy borghe gecondempneert soude wesen / en
 soude oock moghen agieren / so wanneer dat
 de borge hem borghe cōstitueerde besprake
 ende seyde / al eer ick betaling doen sal voor v
 debiteur / so willie daervooren v bedagen en-
 de conuenerē ende v daer vooren betrecken.

Item in dese veruallē vermach een borghe
 te agierene teghens den debiteur voor wiē hi
 borghe is / ende andersins niet / dan als hy bor-
 ghe beschadicht is / ende also bouen ghenoech
 gheseyt is / vt dic. Jur. canetur, iuncta, L. si pro
 ea. C. manda.

Item men vindt oock in rechte andere ma-
 nieren van borchtochten / so dz tounsen propoo-
 ste hier ghesprokē werden sal van twee: dee-
 ne is een borchtocht diemen doet sonderlinge
 in criminele sacken te rechte bringhene. Ende
 dat heeten de clercken Iudicio listi.

Itē dese borchtocht is in criminele sakē / daer
 mense ghemeenliē doet ende neēpt / hoe wel
 dat mense oock neemt in ciuile sakē / die wer-
 den ghedaen op een peene.

Item

Item daer is een ander borchtocht diemen
heet in rechte van tghewijfde te betalen, en
werdt gheheeten Iudicatum solui,

Item dese twee borchtochten van te rechte
te comene, ende tghewijfde te betalen, vseert
men seer inde practijque.

Item men vseert oock seere inde practijque
dat een persoon die gheenē sekerē vermochte
in criminele saken ofte ooc civile saken soude
hē mogen outlaē, doende borchtocht iuratori-
re / sweerende zyn beste ghedaen te hebbene
om borghen te ghecrighene, ende niet
gecrighen en can / sweerende oock
tghewijfde te betalen / also
verre alst hem moge-
lyck is,

**Tafel oft register vā de prin-
cipale puncten alsoo die veruolghens in dit
Boeck ghetraectert worden.**

E erst vande gheboden ende beuelen van Rechte	pag. 5
Warden Jugen oft Richters	5
Van Jugen ordinaire	6
Jugen gedelegeert	8
Arbiters	9.10
Compromissen	9.11
Laudum	12
Iusticie/hoochge/middele/ende neerdere	13
Simple Jurisdiccie	13
Arbitrateurs	14
Acteur oft aenleggher	14
De ghene die niet en moghen ageren	15
Verweerder	16
Obligactien/Actien/ende Daghinghen	17
Actio empti & venditi	18
Oproepinghen/vocale ende reele	18.19
Supplicacie om permant te doen daghen	21
Mandementē om permant te dachuacrdē	24
Daghinghe in matric van nieuwichedē	30
Contumacien	31
Deffault	32.33
Comparuit	34.35
Ycesschen	36
Dilapen	37
Excepcie declinatoire/dilatoire/peremptoire	38

Tafel.

Te Garante te roepen	38
Garant sommeren	39
Swereen de calumnia	39
Eedt de calumnia	40.47
Litiscontestacie	41.42
Litispendentie	42
Conclusien	43.44
Crim ordinaire	43
Crimen oft delicten extraordinaree	44
Oorcondſchap	46.47.48.49.56
Productien	47
Getuygen oft oorcondē	49.50.51.52.56.57.58
Examinerē der oorconden	54.55
Domestijcke oorconden	59.60.61
Oorcondſchap des vads tegē de ſone	61.62.63
Breue bi instrumenten/breue/ēn letterē	70
Wat letteren dat autentijck zyn	73.82
Seghelen die autentijck zyn	73.80
Instrumentē auctentijck	73.74.78.79.81.82.83
Poſſeſſoure ende Petitioire	75.76
Acten	77
Appelacien	77.93
Greffiers	80
Procureur te dachuaerden	83
Interrogatorien	84
Reprochē tegē perſoon vandē getuygē	85.86
Hienuſſe van partjen	86
Eedt voluntarie	87
Eedt neceſſaire	87.88
Eedt iudiciael	88
	Breue

Tafel.

Dreue comende van presumptien	89
Presumptien	89
Indicien in criminele saken	90
Sentencie diffinitive	91, 92, 94
Executie vander sentencie	92, 95
Appellatien	98, 99, 100
Reformatien	99
Renunciacie	103, 104
Wittentatien	104
Contract van coopē en vercoopen	105, 128, 129
Bedroch bouen de helft van den iusten prijs	108, 109
Coopmanschap van renten	112
Bedroch int coopen ende vercoopen	113
Raetheyt in materie van coopmanschepe	115
116, 118, 119, 120, 121, 125	
Retraicte oft Calengteringhe	116, 117, 121, 122,
123, 124, 126, 127	
Beconquesteerde goeden	120
Recht van Prelature	124, 125, 127
Garant van coopmanschepe	128
Hueringe en verhueringe	129, 130, 131, 132, 133
Locatie oft verhueringhe	130
Pachters	134, 135
Wtghen en wtneemen ten pensioene	136, 137
Contractus emphyteoticus	136, 137, 139
Contractus censualis	138, 139
Geeneensaemhede / Societeyt oft geselschap	
143, 144	
Leeninge / dwelck men heet Mutuū.	146, 147
Leeninghe	

Tafel.

Leeninghe, die men heet Commodatum	148
Depost, dwelckmen heet Depositu[m]	150, 151
Ontleeninghe	152
Selt leenen op eenen pandt	153
Dool ende fraude	153
Lata culpa, wat dat is	153
Negligencie wat dat is	154
Leuissima culpa, wat dat is	154
Casus fortuitus	154
Pandt oft pignus	156
ypothecque	156, 157
Permutacie oft manghelinghe	158, 159
Obligacien comende by beloeften en stipu- lacion	160
Verbandt met woorden	160
Beloeften	161, 162, 163, 176
Stipulacie ghedaet pure & simpliciter	170
De ghene die niet en moghen stipuleren noch beloefte doen	172
Van kinderbeloefte	172, 173
Beloeften die onmogheliick sijn	174
Om een instrument te improberen	175, 176
Van Borghen en Borchtochten	179, 180:
Judicio fisci, wat dat is	184
Indicatum solui, tghewijsde te voldoene	185
Borchtocht oft cautie iuratoire	185

F I N I S.

